



**Inleydingh tot de practijck der al-gemeene schilder-konst,
waer in neffens de heerlijkheydt en nuttigheydt der selve,
kortelijck wert aengewesen**

<https://hdl.handle.net/1874/26771>

A detailed black and white engraving of a classical architectural doorway. The doorway is framed by two columns and topped with a pediment containing a decorative crest. On either side of the doorway are niches with statues of female figures. A man in a long robe stands on the right, holding a large rectangular sign that serves as the book's title page. The sign is inscribed with the title in Dutch. The floor is tiled in a checkered pattern.

INLEYDING
Tot de
PRACTYK
der
Algemeene
SCHILDER-
KONST
door
W. Goeree.

INLEYDINGH

Tot de Practijck

Der Al-gemeene

Schilder - Konst,

WAER IN,

Neffens de Heerlijkheyt en Nuttigheydt der selve, kortelijck wert aengewesen: wat dingen tot grondige verstaeningh der Schilder-Konst behoorde geweten te zijn; en op wat wijze men sijn Oeffeningh, om daer in een volkomen Meester te werden, behoorlijk aenleggen sal.

Dienende tot een Voorlooper van een ander Werck, daer in de Practijck-Regelen der Schilder-Konst, bestaende in Teycken-kunde, Bouw-kunde, Doorsicht-kunde, Mensch-kunde, Ordinerings en Coloreeringh, volkomen sal geleert werden.

Door W. G O E R E E.



Tot M I D D E L B U R G H,

By *Wilhelmus Goeree*, Boeck-verkooper
in Cicero. ANNO 1670.

OP-DRACHT,

Aen den Erntfesten,

Hoogh-Achtbaren, Wel-wijsen Heere

Den HEERE

M^r. D A V I D van
REYGERSBERGEN;

Heer van Gapinge, &c. *Schepen der Stadt
Middelburgh, ende Bewinthebber der
Geoëtroyeerde Oost-Indische Compagnie,
ter Kamer van Zeelandt, &c.*

M Y N H E E R,

Gelijck de Konsten geen grooter Vyanden en ontmoeten dan Menschen die deselve niet en verstaen, soo werdense in tegendeel van niemandt Heerlijcker op den Troon geset, als van die gene, welcke een Ervaren begrip van de selve hebben; gemerckt die niet alleen de Konst inden Konstenaers, maer oock

O P - D R A C H T.

voornamentlijk de Konstenaers in haere Konst, in groote achtigh houden. Geloofst het, Waerde Heer, dat by aldien U. Ed. Achtbaerheydt my eenighe reden af-perste, waerom ick dit geringe Papie-re-Bundelken, onder Op-schrift van uwen geachten naem ter Weereldt brenge, ick my nergers mede soude weten te verantwoorden, als met het gene ick alreede geseydt heb. Het waere te stout van my bestaen, een soo slechten Werck, als dese volgende Bladen, die hun in-gekrompenheydt met d'Onkunde van hunnen Meester deur-gaens uyt-krijten, aen een Verstandigh Man op te dragen, by aldien ick my niet verseeckert en hielt datje uyt Liefde tot soodanigen Konst als de *Schilder-Konst* is, een bescheyden oordeel sult vellen. Dit is van Outs-her den Konst-Kenners eyghen geweest, dat de Deughden der Konst-Wercken, altijd swaerder in hun oordeel, dan de Ondeughden quamen te wegen; invoegen, sy meer Wercks maecten om het goede verstandelijck te prijzen, dan de Fael-grepen onvoorsichtelijck

O P - D R A C H T .

lijck te verachten. Wetende dan dat mijn Heer , de studie die de Teyckenkunde belanght , niet geheel onkundigh en zijt , hebbe uyt onderlinge Plicht U. Ed. dese *Inleydingh tot de Practijck der algemeene Schilder - Konst* willen Op-offeren ; op dat , gelijk als de Konst-Tafereelen , veeltijds hun Deught van een bequaem dagh-licht ontleenen kunnen , dit Boeck onder d'Op-Dracht en Tijtel van uwen Naem , meerder aensien ontrent andere fouden mogen erlangen. Believet U. Ed. t'ontfanghen , ontfanght het met gheen minder Op-rechtigheydt als het U. Ed. opgedragen wort : Iffet niet soo Konstigh t'samen gestelt als het wel soude kunnen wesen , gedenckt dat het door een ledige neerstigheyt in gestolen uren , die van onse Beroepingh ter zijden af-geknepen zijn , is voortgebracht. Verdient het hierom geen plaets , om onder de menigthe van U. Ed. Papiere Raets-Mannen te staen , my sal overloon geschieden by aldient 't Werck van uwen Dienaer , maer op de rye van geringe saken in een slecht

OP-D R A C H T.

hoeckje mach vernachten. Gebruyck ick echter in desen, ontrent U. Ed. beleeftheyt meerder vryheydt, als my, om onberispelijck te blijven, vrystaet, 'k sal U. Ed. bestraffingh ghehoorsaem dragen; ende tot danck van een heufche verbeteringh, bidden datje langh en gheluckigh mooght leven, en dat ick geduerende den omloop uwer Iaren noyt vergeten werde, onder 't Getal van uwe Dienaren; ghemerckt mijn Heer ick ben

V. Ed. Achtbaerheydts onderdanighsten Dienaer.

G O E R E E.

Aenden

Aenden

Konst-lievenden Leser.

Alfoo wy over twee Jaren een *Inleydinge tot de algemeene Teycken-Konst* hebben in 't licht gegeven, in welckers Voor-reden wy belofte deden van een ander Werck, aengaende de gansche Schilder-Konst uyt te geven, welke belofte wy seer geerne souden gehouden hebben, by aldien de menighvuldige veranderingh ons sulcks niet en had belet. Daer-en-boven sal den Lief-hebber ghelieven te weten, dat de uytvoeringh van ons voorgenomen Werck een weynigh breeden om-slag bevat; en datwe, hoewel wy daer aen tot noch toe hebben gearbeyt, 't selve noch niet volkomen hebben kunnen af-veerdigen; invoegen het noch wel eenighe tijt soude mogen aenloopen. Hierom zijn wy te raede gheworden, om den Liefhebbers die verlangen het toekomstige Werck in 't Licht te sien, dese *Inleydingh tot de Practyck der algemeene*

Aenden L E S E R.

Schilder-Konst, by voorraet te laten ghe-nieten, om hun daer mede wat op te hou-den; gemerckt dit seer bequamelijck kan dienen tot een voorlooper van 't gene vol-ghen sal, by aldien ons God in 't leven en voorspoet bewaert. Wy wierden hier toe noch te meer aengheset, om dieswil datwa onse Teycken-Konst wederom ter Druck-Pers moesten doen, vermits het tegen ons verwachten eenige Lief-hebbers heeft gevonden; om welcke reden wy het selve, tot Danckbaerheyt van die Liefde, by na de helft vermeerdert hebben, ten eynde het oock namaels voor een deel van onse geheele Schilder-Konst soude kunnen dienen.

Aengaende dit Tractaet, wy behoeven gheen groote Voor-Reden daer voor te doen, vermits het niet anders dan een Voor-bereydingh, ofte Voor-spel van ons gheheele voornemen is; om den Konst-Oeffenaers te doen weten wat sy te ver-wachten hebben; want alle die dinghen, welcke hier kortelijck verhaelt en als noo-digh te weten voor-gestelt werden, ver-
hopen

Aenden L E S E R.

hopen wy alle in 't volgende Werck door gewiffe Practijck-Regels te leeren uytwercken; invoegen alleen noodigh is den Liefhebbers bekent te maken, hoedanigen verwachtingh fy daer van mogen hebben: 't welck, inder yemandt fich aengelegen laet, aldus daer mede gestelt is; namentlijck de gansche Schilder-kunde in verscheyde Boecken af te deelen, en in yeder Boeck een bysonder Voornaem Gedeelte deser Konst te verhandelen. Des soo fullen wy op het Boeck vande Alghemeene Teycken-kunde het Boeck vande Architecture laten volgen, en tracteeren daer in d'algemeene Bouw-kunde, volgens d'ael-oude en hedendaeghsche manier: daer in aenwijfende de nuttigheydt deser Konst ontrent de Schilder-kunde, 't selve met Exempelen van brave Meesters betuygende. Dan den oorspronck vande Bouw-kunde hoe die uyt de natuer geleert is, betoonen: haer verscheyde gebruycken, en d'hoedanigheydt van die uyt d'outheydt bewijsen: haer onderscheyden orders en beschrijvingh vande vercierfelen, als de voetstucken, Capiteelen,

Aenden L E S E R.

len, Architraven, Friefen, Croonlijften, en wat defelve aengaet, beneffens den aert van yeder Colom, vertoonen.

Oock hoedanigh d'Antiquen hare Tempelen, Thorens en fware wercken hebben gemaect; als mede vande Maten en Modullen diemen inde Bouw-kunde gebruykt, en op wat wijfe men die in alle ghegeven voorvallen vinden, en maken kan.

Soo mede een verklaringh doen van alle de Konft-Namen der deelen inde vijf orders, die veele Meesters inde Italiaenfche en andere Onduytfe woorden gelaten hebben. En eyndelingh fullenwe een befchrijvinge van yder Colom in 't byfonder doen, en vervatten in elcke Plaet een gansche Colom, of order, met alle hare leden en toe-behooren, van Piedeftalen, fchaghten, Bafimenten, Capiteelen, Architraven, Friefen, Corniffen, Stijl-koppen, Bogen, Poorten, Deuren, Frontifpitfen, boven Cieraden, en foo voorts: waer tegen over wy een Tafel fullen voegen om alle de deelen foo groote, als kleene, van onderen op te leeren Bouwen, en na de Konft te voltrecken.

Het

Aenden L E S E R.

Het Boeck daer aen volgende sal handelen vande Perspectijf ofte Doorsicht-kunde, en dat volgens den regel vande kleyne Meetkundige gelijcke, en Doorsicht-kundighe ongelijcke, gelijcke voetmaet; soo als die op de vaste fondamenten vanden Heer *Desargues* geeft staen. Betoogende daer in de nootsakelijckheit deser wetenschap tot d'algemeene Schilder-Konst behoorende, dan de sekerheit van hare regulen, door verscheyden proeven aanwijzen, daer by fullenwe tot recht verstant der perspectijve, de natuer van 't gesicht, 't gestel der ooge, hoedanigh de sieningh en 't begrijp daer van geschiet, door voorbeelden betoogen, en eyndelijck tot de practijck-regelen selfs komen, en die dan eerst grondigh door op-lichtende Figuren, tot een fundament doen beseffen; tot welcken eynde wy een af-beeldingh hebben uyt-gevonden, door welckmen een verstandigh Mensch de gansche natuer der Doorsicht-kunde soude kunnen betoogen, en dan vorder gaen, met Exempelen om de resteerende dingen die wetenschap rakende, te leeren, en dat op
aller-

Aenden L E S E R.

allerhande Tafereelen, soo van onderen, als anders; met weghnemingh van eenige questien, die somtijts onder de Oeffenaers en Schilders voorvallen, en van Onkundige dickwils hardt gedreven worden.

Het vierde Boeck dat na het voorgaende sal komen, daer in fullenwe spreecken vande Anatomie of Mensch-kunde, voor soo veel sy tot de kennis vande gestalte, musculen, proportie, schoonheyt, welstant, bewegingh, en werckelijcke Actien der Beelden, inde Schilder-konst noodigh te verstaen zijn. Waer in wy dan kortelijck fullen verhandelen de Eygenschappen van schoonheydt: Ten tweeden de proportie, natuerlijck gewicht, en maet-redige welstant leeren verstaen. Ten derden een beschrijvingh der voornaemste leden doen, en haer gestel en gebruyck aenwijfen. Ten vierden de actien, in verscheyde doeningen, met menigerhande passien, en Zielvermogende krachten aenwijfen. Ten vijften de leeft, of inwendigh gestel van alle de gebeenten des Menschen leeren kennen, en daer by eyndelingh de Musculen en
Spieren

Aenden L E S E R.

Spiereu vertoonen; en daer van, neffens eenighe figueren, van yeder Muscul aenwijfingh doen, weghen fijn plaets, form, begin en eynde, en voornamentlijck, be- tooghen wat werckingh yeder uytwendigh Muscul, in 't beroeren van fijn toebehoorigh lit komt te hebben, om die na't be- geeren vanden Mensche te bewegen.

Hier op fullenwe het Boeck vande Or- dineeringh en Inventeeringh, of t'famen- fetten der Historyen laten volgen; daer in de verkiefinghe der Beelden, kleedingen, vercierfels, zeden, gebruycken, bedienin- ghen, en wat voorts tot grootfheydt, en verrijkingh van alle Ordinantien moet be- dacht werden, na de antique maniere ge- leert, en uyt d'outheyt bewefen fal werden.

Eyndelingh fal het laetste Boeck dienen, om de kracht en Eygenschap den fchadu- wen, dagen, reflexien, houdinghe, en wat verder in 't Coloreeren waer te nemen ftaet, door Wis-kundighe figueren te be- toogen; met noch een Toe-gift van eeni- ge speculative questien, tot nader verftant vande Schilder-Konft dienende, opgeloft.

Welcke

Aenden L E S E R.

Welcke alles te breet soude zijn hier te verhalen, den Leser ghelieve dese korte inleydingh by provisie in Danck aen te nemen, en sich daer mede soo lange ophouden, tot wy onse belofte, met der tijt geheel volbracht sullen hebben; achtende dat onsen plicht dan eenighsins sal volbracht worden, soo wanneer het kleene Talent van wetenschap, dat ons is toebe- trouwt, onsen Naesten mach te nutte ko- men: Waerom wy hier, (om met de woor- den van Cicero te besluyten) wel derven bekennen, *datwe de Wetenschappen liever souden weygeren t'ontfangen, dan datwese, sonder die aen andere mede te deelen, voor ons selven alleen souden behouden.*

Vaert wel.

I N-

INLEYDINGH

Tot de Practijck der Algemeene

SCHILDER-KONST.

Eerste Capittel.



Y Menschen, zijnde het grootste Meeiterstuck vande Goddelijcke Schepping, zijn daerom geen redelijcke Ziel ingeboesemt, dat wy met onsen vernuftigen Geest al-
 tijt in Aertsche noot-

Inleyding.

drustigheden, en wellusten des Vlees souden omvroeten, want die geluckzaligheyt hebben oock de onredelijcke Dieren in dit leven met ons gemeen: Maer op dat wy oock een groot gedeelte van onsen korten doch Kostelijcken tijdt souden aenleggen, om heerlijcke Konsten en wetenschappen, tot nut van het gansche Menschdom uyt te vinden, die te Oeffenen, en oock aen andere, na het Talent van bequaemheyt dat yeder is toebetrouwt, door maniere van onderwij-
 singh mede te deelen; gemerckt dit alleen voor den Mensch een eygen en van God ontfangen goet is, dat hy door de Deught en Reden alle ongetemde harts-toghten bedwingen, en met een goede Order sijnen Geest, beneffens het soecken van 't eeuwige

't Soecken van Konst ende Wetenschap is den Mensch onder alle Schepselen alleen gegeven.

A

goet

2 *Inleydingh tot de Practijck*

goet, beftieren kan, tot aenleydingh aller vrye Konften; sonder welcke gave te befiten, het onmogelijck ware, seeckerlijck te weten hoe verre ons den Maecker van alles boven de onredelijcke Beesten gefelt hadt.

Wanneer wy de fchriften der Oude met op-merckingh door-wandelen en de naerftigheyt beschouwen die voorhenen tot voortsettingh van doorluchtige Konften wiert aengewent; wy moeten bekennen datse als tot een eeuwich verwijt vande hedendaeghe traegheydt, in die gedruckte Bladen af-geschildert ftaen.

Neerftigheyt der Oude.

My gedenckt, onder veel andere ftaeltjes van *Solon*, een der feven Wyfen in Griecken-Landt, gelefen te hebben, dat hy (fiende de ledigheyt der Inwoonderen van Athenen, die doemaels in Vrede zaten) het Volck tot de Oeffeningh aller Konften aenleyde, gevende haer een Wet, dat foodanigen Sone niet en soude gehouden wesen fijnen Vader te onderhouden, die hem in een Konfteloofe onwetentheydt had opgevoet. Soo moesten oock volgens d'ael-oude Wetten der Egyptenaren, alle Jongelingen bekent maken met welck eene Konft-oeffeninge, of hant-werk fy haer geneerden; Ja die van Athenen en Roomen onderhielden een Wet, dat yeder tzy wie hy oock was, een teycken langhs de ftraten moeste dragen daermede hy bekent maeckte met wat Konfte dat hy hem befich hielt.

Exempel vande Atheners.

Der Egyptenaers en Romeynen.

Hedendaeghe nalatigheyt der Gewiffelijck, indien in onse dagen, daer in de meefte Jonckheyt na een wulpe Ledigheyt Jaeght, foodanige Wetten vande Raet-huyfen

der algemeene Schilder-Konst. 3

huysen wierden af-gekondight, ick twijffle niet of sy souden menighe van die, voor een laitige Pijn banck konnen verftrecken; ende misfchien oock grootelijcks ten spijte van die Menschen, welcke de harsenen van soo onmenfchelijcken geback sijn famen geset, dat het haer onverdraeghlijck valt te sien, datter onder al de ledighe noch yemandt gevonden wort, die uyt Liefde yets voort brengt, dat tot opweckinghe en nader ondersoeck van Konsten dienen kan: Van welcke Menschen seer licht is af te nemen, hoe verre het uyt hunne ghedachten moet wesen, sels een Konstighe vont ten nutte van haren naesten, uyt te vissen, en in 't licht te brengen. Men kan de fulcke bequaemelijck stellen onder de Onkundighe, die den Rijckdom van een brave Konst te bezitten, noyt genoten hebben. 't Moet desweghen niemant vreemduncken datter veele wetenschappen het ongeluck hebben, datse vanden meesten hoop kleyn geacht, Ja veele uytnemende Konsten veracht ende deftige Werck-Meefters met kleyne eerbiedigheyt aengesien werden. *Het schijnt (seght Sidonius Apollinaris seer wel) als door een natuerlijck ghebreck in de herten der Menschen ingeprent te zijn, dat die gene welcke de Konsten niet en verstaen, oock vande Konstenaers weynigh wercks maecken.* Ten kan oock niet wel wesen, dat yemandt die geen smaeck inde Vrucht hebbende, den Boom soude in eeren houden, of de Soogelighen beschermen soude, die haere Baer moeder ende Voedster de Keel af-steekt.

Maer om een woordt uyt de Borst te spreken:

Jonck-
heyt in 't
Oeffenen
der Kon-
sten.

Datter
oock be-
nijders
vande
voorset-
ters der
Konsten
zijn.

Wat van-
de sodani-
ge te den-
ken staet.

De Kon-
sten heb-
ben geen
grooter
Vyanden
als diese
niet en
verstaen.

4 *Inleydingh tot de Practijck*

Die eenige Konft bemint fal noyt de Schilder-Konft verachten.

ken: wie fal als een verftandigh Man, eenighe Konft beminnen, die niet met de aldergrootfte eerbiedigheyt de *Schilder-konft*, als een opperfte Voogdeffe, Voordt-brengfter, ende Bestierfter aller Konften, en fal Eeren? een Konft uyt aenleydingh der Natuer voort komende, en de volmaecktheyt der felve tot een Meesterfe bezit.

Dat wy de kleyn-achtinge der Schilder-Konft fullen wederfprecken, door aenwijfingh wat tot de felve behoort.

Van waer de kleyn-achtingh eener Konft fomtijts van daer komt.

Doch op dat wy het lichtveerdigh oordeel der gener die de felve verachten, ofte de hoogfte volmaecktheden en vermoghen der *Schilder-konft*, gantsch light ende los ftellen, even of die fonder eenighen Arbeysfame Study, konde begrepen, of bekomen werden, als een geringh en flaefachtigh handtwerck; soo hebben wy voorgenomen in dese onse *Inleydingh* te toonen, wat tot een geleert en volkomen Meester noodtwendigh moet verftaen werden, op dat een yeder (fiende wat tot dese Konft behoort) leere, een grootachtinghe van de felve te hebben, en niet te meenen datse om Broodt loopt, (alsmen tot verachtinghe wel is gewoon te seggen:) ofte datse in het Voet-fant leyt, om dat op dese of gene plaets dusdanigen fmaetheyt, soo aen dese als aen veel andere Konften uyt de Schilder en Teycken-konft herkomende, wordt aengedaen. Dan hier ontrent moetmen bemercken, dat dese misflagh niet soo seer voort en komt vande Konfte, als wel van sommige Overheden, en 't gemeene Volck die hun daer in na-volgen; gelijkkerwijs *Albertus Durer* dat eens acrdigh aen eenighe Magiftraets Perfoonen onder de Neus vreef, ten tyde als fy hem een deftigh Tafereel

der algemeene Schilder-Konst. 5

reel vertoonden, (t'geen *Durer* wegghen de konst die 'er in stack met groote verwonderinge aensagh, en dapper prees,) daer op sy seer verachtelijck seyden, *de Meester die dat Stuck geschildert heeft, is hier van Armoede in't Gast-Huys gestorven.* Meenende *Durer* daer mede een iteek te geven: en hem daer door stil-swijgende te vermanen, dat al was hy een groot meester, sig op sijn konst niet veel hoefde te verlaten, wantse hem daer niet te meer om achten wouden. Maer hy antwoorde flux daer seer wel op, seggende: *Ghy mooght u des seker wel beroemen, het is u kleyne Eer, dat ghy soodanigen Man, door welken uwe Stadt een eeuwigen Naem had konnen krijgen, soo weynigh geacht hebt.*

Aerdigh
Antwoort
van A.
Durer.

Dan eer wy komen om te toonen wat nootzakelijcke Wetenschappen tot de Practijck der algemeene Schilder-konst behooren verstaen te zijn, soo willen wy eerst eens kortelijck den oorspronck, outheyt, heerlijckheyten en nuttigheyten der selver op-halen, om alsoo beter tot het overige aengeleydt te werden.

Even alffer niets en is dat te gelijk sijn begin en sijn volmaecktheyt t'effens en bekomt, soo zijn oock de Konsten (seyt *Arnobius*) niet te samen met ons gemoet uyt den Hemel gevallen, maer sy zijn hier op Aerden uytgevonden, en inden voort-ganck des tijts by weynigh en weynigh op-gemaect: Even so rauw en onvolmaect is oock de Schilder-Konst in haer eerste beginselen geweest; Ja soodanigh, dat de outste Schilders (volgens 't geene *Franciscus Junius* uyt *Aelianus* aen-

De Konsten zijn in haer eerste vindingh onvolmaect.

Naecktheyt der Schilder-Konst in de beginne.

6 *Inleydingh tot de Practijck*

wijft) genootlaeckt waren, by elcke af-beeldinghe, de benaminghe met Letteren daer by te ſchrijven, op datmen mogte bekennen, welck een *Os*, *Ezel*, *Paert*, of *Boom* was.

Oor-
ſpronck
aer Schil-
der-Konſt.

De geringheyt van haer kleyn begin, kan oock af-genomen werden, uyt het gene de Griecten voorgeven, namentlijck dat een Schaep-Herder na de ſchaduwe die een fijner Schapen, op de grondt vlackte vanden Zant-Oever maecte, met fijnen Staf, eenen om-treck ſchreef; (al-hoe-wel andere ſeggen dat het na de ſchaduwe van een Menſche was,) en dat die wetenſchap ſedert aen de Corintheren is overgebleven, en vorder op-gequeeckt. Doch wie ſeeckerlijck den eerſten Schilder is gheweelt, ofte de Teycken-kunde inde Werelt gebracht heeft, ende wanneer die is gevonden, is ganſch onſeeker: *Plinius* ſeght dat het eenen *Gyges Lydius* is geweelt, dieſe eerſt in Egipten ſoude gebracht hebben.

Den eer-
ſten Schil-
der onſe-
ker.

Wanneer nu de Konſt op den eerſten Trap is geweelt, ſoo is licht te gelooven, dat de Menſchen daer in terſtont een behagen hebben gekregen, gemerckt wy als van naturen gheneghen zijn om alles te beminnen wat „ſchoon en fraey is. *Quintilianus* ſeght, dat „de Goddelijcke voortnenigheyt den Men- „ſche deſe gave gegeven heeft, dat hun de „heerlijckſte dinghen beſt ſouden behaghen. En *Arnobius* willende ons van den oorſpronck ende voortganck der Konſten een beſchrij- „vinge geven: *Seght*, Ons arm en gebrec- „kigh leven, ſiende dat vele dinghen by ge- „valle wel floegen, dewijl het na-volghet,
„Ar-

't Beha-
gen inde
Schilder-
Konſt
heeft die
doen toe-
nemen.

Hoedanig
bevordert.

der algemeene Schilder-Konst. 7

„Arbeyt, ende beproeft, dewijl het nu en
„dan eenen mis-flagh begaet, verbetert en
„verandert, heeft uyt dit berispen sijnes be-
„drijfs, eenige kleyne beginselen der Kon-
„ste voortgebracht, welcke het daer na meer
„be-arbeyt ende verciert heeft. Insonder-
heyt heeft dit seer sterck sijnen voortganck
beginnen te nemen, soo wanneer als het gelt,
eer, ende rijcke belooningh sijn kracht om-
trent de Konstenaers heeft beginnen te Oef-
fenen, want de Gout-sucht heeft al van outs
her den toom van Deught en Ondeught in
sijn gewelt gehad; gelijk die van *Phenicien*,
uyt dat insicht daerom haere Goden met
Gelt-tassen op de zijden plachten te maken,
om de groote Macht der selver door 't Gout
datse in hunne Tassen droegen, daer mede
te beduyden.

Konsten
worden
voorna-
melijck
door be-
looningh
op ge-
queect.

't Gelt, is
oock een
Leermee-
ster on-
trent de
Konsten

Maer niet teghenstaende de Konsten inden
beginne dickwils seer naeuw binnen de palen
van eenigh Landtschap of Koninckrijck, en
onder een bysonder Volck gehuyfvelt wier-
den, soo zijse evenwel menighmael door
d'Oorlogen, ende verstroyingen der Volken,
by andere overgegaen, gelijk de Oude Hi-
storyen doorgaens daer af vol zijn. Een
merckelijck Exempel geeft ons den Griex-
sen *Atheneus*, op 't eynde van sijn vierde
„Boeck, daer hy aldus spreeckt: Alderhande
„Konsten ende wetenschappen (seyt Hy)
„zijn herboren geworden, ten tijden als
„den sevenften Koninck *Ptolomeus*, (die met
„recht vande Alexandrynsche Inwoonders,
„*Carcergetes* ghenaemdt wiert) het opperste
„gebiedt in Egypten voerde. Want als desen

De Kon-
sten zijn
door ver-
stroyingh
der Volc-
ken ge-
meen ge-
worden-

Een Voor-
beeldt uyt
Atheneus.

8 *Inleydingh tot de Practijck*

„ Koninck vele Ingesetene door de gansche
„ Stadt ombracht, een menigte van aensien-
„ lijcke Mannen die met sijn Broeder opge-
„ queect waren in Ballinckschap font, soo
„ ist dat gansche Steden, ende Eylanden met
„ Letter-Konstenaers, Philosophen, Lant-
„ Meteren, Muscanten, Schilders, School-
„ Meesters, Medicijnen ende andere Kon-
„ stenaers meer zijn vervult geworden: dese
„ Bandijten hebben nader handt een menigte
„ van brave Mannen voort gebracht, vermits
„ sy om haren Kost te winnen ghedwongen
„ waren andere te onderwijfen in 't gene sy
„ geleert hadden.

Alleen
wooningh
verhindert
dat de
Konsten
gemeen
worden.

Sinesen
de rechte
Schilder-
Konst on-
kundigh.

Men heeft oock doorgaens gemerckt dat die Natien welcke geen ghemeene omme-
ganck met andere Volcken en hebben willen houden, noch hare wetenschappen aen de Werelt bekent maken, oock veele konsten hebben moeten derven, daer in sy andersins lichtelijck hadden konnen uytmunten. Dese mis-slach is oock t'allen tijden onder de *Sinesen* oorsaeck geweest datse tot op desen dag, de voornaemste gronden vande Teycken en Schilder-Konst niet en verstaen: niet tegenstaende sy in 't gemeyn een seer groote lust ende genegentheyt daer toe hebben, gelijk die oock sterck onder hen geoeffent wert, maer en kunnen (hoe gaeuwe Geesten sy zijn) reghen die van *Europa* niet op; d'oorsaeck daer van is eensdeels, om datse haer niet en verstaen op de schaduw en daghen, noch oock en hebbense geen kennis, om uyt de simpele verwen allerhande levendige Coloriten te temperen, waerom hare Schilde-
ryen

der algemeene Schilder-Konst. 9

ryen seer bleeck, plat ende doots komen te vertoonen, niet teghenstaende by haer de schoonste Verwen vande Wereldt gevonden worden. En alhoewel sy hunne aensienlijke Zalen, Gewelven en Tempelen meest over al met Beelden ende anders verçieren, soo zijns noch seer onwetende in de Sny-Konste en Giet-kunde, d'oorfaeck is datse de ware Teycken-Kunst niet en kennen, noch en willen geen ghemeenschap omtrent haer doen met andere hebben; Ja sy houden hare Kunst van 't Porseleyn te beschilderen soo verborghen, (welcke sy met Indigo ofte Weede doen) datse het aen niemant als aen hare Kinderen of na Vrienden en willen leeren, ende houdent selve op eene Plaets; die daerom een bysonder voor-recht heeft, afgescheyden.

Nu gelijk de Schilder-Konst heeft toenomen soo langh de mildtheyt ende rijke belooningh der Grooten, de neerstigheydt der eergierge aenqueecte om eenen onterfelijkken naem te verkrijgen, wetende dat indien sy die konden bereycken het haer aen geen winste ontbreecken soude; soo heeft sy in tegendeel wederom beginnen af te nemen soo dra de Gelt-Liefde, de Liefde tot de Kunst, uyt de herren der mogende Coningen en Vorsten begonde te weeren, waer door aentonts, de groote Meesters verminderden, en daer was by na niemant die de Konsten de handt boven 't hooft hielt; soo dat *Petronius* hier over occasie heeft genomen om in sijne *Satyren* ons dit, onder een aerdige Vrage te beschrijven, als hy segt een verstandigh Man

Soo langh de rijke belooning duerde, was de Schilder-konst aen't bloeyen.

10 *Inleydingh tot de Practijck*

Oorfaeck
vanden
o.ader-
ganck der
Schilder-
konst door
Perronius
aerdigh af-
gefcherft.

te vragen na d'oorfaeck van die tegenwoor-
dige moedeloosheyt, ende hoe het bykomt
dat de Schilder-konst, onder 't Getal van
verscheyde Geestighe Konsten, die teene-
mael vervallen zijn, niet soo veel als de
minste schaduwe van haer vorige uytne-
mementheyt behielt. Zijn antwoord was (seght *Pe-
tronus*) dat de Gelt-gierigheyt dese veran-
deringh hadt ingebracht. De vrye Konsten
bloeyden eertijts, soo lange als de ware
Deught in waerdy ghehouden wiert; dies
soghten oock de Menschen alderhande
Konsten om strijdt aenden dagh te brengen;
niet willende dat yets 't welck den na-ko-
melingen voordeeligh wesen mogt verho-
len soude blijven. Soo iset om van de Giet-
Konstenaers een weynigh te spreken, dat
Lyfippus van enckele armoede onder de voet
geraeckt is, dewijl hy omtrent den omtreck
van een statue bleef hangen; dat *Myron*,
die de levende Ziel van Menschen ende
wilde Beesten by na in 't koper schijnt ver-
vat te hebben, geenen Eerfghenaem en
vondt. Wy daer en tegen in Wijn ende al-
lerley onkuyffelusten versoopden leggende,
hebben 't herte niet om na kennis van vol-
trocke Konsten te staen; en overmits het
ons lichter valt de Outheydt te berispen,
dan na te volgen, soo iset dat wy d'ondeg-
den maer alleen soecken te leeren, en die
andere in te planten. Laet het u dan niet
vremt voor-komen dat wy de Schilder-
Konst quijt gheworden zijn; aengesien
thans een klompe Gouts in 't oogh van al-
le de Goden en Menschen veel schoonder
schijnt

der algemeene Schilder-Konst. 11

„ schijnt te zijn dan't gene *Apelles* en *Phidias*
„ oyt gemaect hebben.

't Wort oock vande geheughschrijvers met verwonderingh aengemerckt, dat soo lange de geleertheyt ende welspreekentheydt de overhandt hadde, dat oock de Schilder-Konst, het hoofd heeft bovenghouden, en datse in tegedeel versmolten ende t'onder ge-gaen is, soo haest als het met de Geleertheyt gedaen was, gelijk de tijden van *Demosthe-nes*, ende *Cicero* getuygen kunnen. 't Kan oock afghenomen worden uyt de bewysen vande welcke haer op de kennis der Antique Penningen verstaen, want daer een groot onderscheyt te mercken is tusschen de Meda-lien welcke inden Konst bloeyende tijt geslaghen zijn; en d'ander welcke ghemaect zijn als wanneer de Konst door versuym, in verachtingh is gekomen, soo datmen uyt het na-speuren der oude Penningen kan uytvorfsen, waer ende wanneer de Giet, Sny ende Teycken-konst meest gebloeyt heeft.

Soo kunnen wy oock de outheyt der Teycken-konst eenighsins vast-stellen, wanneer dat wy hare nootsaeckelijckheyt willen aen-mercken, want alhoewel sy inden aenvangh seer onvolkomen ende naect is geweest, soo heeft sy evenwel inden beginne bequame-lijck kunnen dienen om de Geschiedenissen der eerste Vaderen door Characteren, of Beelt-Letteren op te Teyckenen ende te be-waren het gene noodigh was den na-kome-lingen over te laten; soodanige ghebruycken op steenen heeftmen in Egypten ende andere Landen gevonden, als *C. Tacitus* segt. *E. Io-*

De Schilder-konst heeft altijt met de Geleertheyt ge-bloeyt.

d'Oude Penningen be-wijsen wanneer de Konst op den hooghsten trap ge-weest is.

Outhey-t der Teyc-ken-konst, door haer nuttigheyt bewelen.

sephus

12 *Inleydingh tot de Practijck*

sephus getuyghet van twee op-gerichte Colommen in't Heyligh Landt, die voor de Zunt-vloet, of misschien niet veele Jaren na de Scheppingh zijn gemaeckt, daer in de dinghen der eerste Scheppingh en bedrijf der Vaders in-gesneden was; welcke eenighfints noodigh scheen, soude de Werelt niet t'eenmael vande vorige geschiedenissen ontbloot geweest zijn. *Cicero* Doot-verft ons dit kortelijck onder dese woorden, als hy segt: *'t gene gevonden is om onse gebrecklijck heyt te gemoeete te komen, is veel Ouder, dan't gene dat maer gevonden is om onsen Lust te versadighen.* Daer mede te kennen gevende dat de Konsten welcke tot bestant van't Menschdom dienende waren, noodtsakelijck ten tijde vande Noodtdruftighe gevonden zijn, ende dat de andere dinghen die tot vermaeck der Ooge, Pracht en Prael dienden, nu en dan gevonden en op-gekoestert zijn, ten tijde als't gesagh en Staet-bekleedingh der Grootmachtighe den Zetel heeft beklommen, en met de Konsten en vinders vande selve hebben begonnen veel op te hebben. Des is 'et in die tijden gebeurt, en't kan oock uyt de Oude Schrijvers genoeghsaem af-genomen werden, hoe onder alle Konsten de Schider-konst is in groot-achinghe geweest, welck hier niet swaer soude vallen om dat met ontelbare voorbeelden uyt de ael-outheydt te bewijfen. Men leeft vande *Lacedemoniers* datse door een goet rontsche rouwigheyt niet veel wercks vande Konsten en maekten, maer datse nochtans de Schider-konst en beelden Formeringh, in seer groote waerde hebben gehouden.

Soo haest als eenige Konst is bemindt geworden zijn de Schilders geen vande geringste gheveest.

der algemeene Schilder-Konst. 13

den. Onder de Egiptenaers was dese Konst in foodanighen aensien, dat selfs de Maghtigste hare Kinderen die geduerigh lieten Oeffenen. Van gelijcke deden oock de Griecken; en volghens hunne Wet mochte niemant sich tot het Schilderen begheven dan die een Vry-geboorne en van een eerlijck Geslachte was. Soo en mochten oock onder de Romeynen (uyt d'aensienelijckheyt diese inde Const sagen) geen Slaven die komen te leeren. Binnen de Stadt *Theben* wierdt op de Schilders soo naeuw acht genomen, datter niemant en mochte binnen de Mueren banken, dan die uyt-stekende Geesten waren, en een Roem-ruchtigen Naem hadden: Ja die gene, welcke eenige Botte of onverstandighe Tafereelen maeckte, vervielen in een sware Boete, of moesten de Stadt ruymen: want de Overigheyt en wilde niet gedoogen dat den eenen Ezel voor den anderen souw sitten Kladden, en een Edele geachte Const met hun besmeerde Doecken in't Voet-sant helpen: tot welcken eynde sy een Verbodt lieten uyt-gaen, dat hem niemant (die de Loffelijcke Schilder-konst als een rechtschapen Meeester oeffende,) sich en mochte vermengen met de Luyden van geringhe handwercken, ofte die maer van eenen slaefachtigen geest waren. 't Schijnt dat *Plinius* uyt dese aenmerckingh, occasie genomen heeft om daer over sijn voorftellighe reden aldus te besluuten, gelijk als hy dan ergens seyt: *De Schilder-konst moest eertijts wel een gantsch Edele Konst wesen, gemerckē de Koninghen en Vorsten der Aerden daer mede soo veel op hadden,*

Exempe-
len hoeda-
nigh die
by d'Oude
Volcken
sijn geagt.

Die van
Theben
jaghen de
Brodders
de Stadt
uyt.

14 *Inleydingh tot de Practijck*

en met een sonderlinge begeerte daer na verlangden. Gewisselijck heeft dit tot voortsettingh van die Const niet weynigh kunnen te weegh brengen : want de gunst der Groote vermach hier omtrent seer veele, gelijk wy in een Exempel van *Plutarchus* dat seer levend afgeschildert sien, daer hy ons seght, dat de Consten ten tijde van den grooten *Alexander* dapper hebben toe-ghenomen, vermidts de gaeuwe Verstanden der groote Meesters voorlagen, dat hun 't gunstighe Oordeel van foodanighen Vorst niet en soude ontbreken, indien sy sleghts yets konden uyt-wercken, 't welk d'eere van sijn gesigt alleen verdienen moght. Gelijk wy dan oock verscheyden Exempelen vinden, dat selfs Coningen dickwils met een gantsche stoet van hunne begunstighste Hovelinghen, de Winckels der Constenaren met hare tegen-woordigheyt vereerden. Men souw hier niet te onrecht mogen by voegen een menigte van Exempelen, die *Franciscus Iunius* in sijn tweede Boeck op't Negende Capittel op-haelt, daer in hy toont den overgrooten Prys die voor de Wercken van deftige Meesters betaelt wiert; 't gene de groot-achtinghe vande Schilderkonst niet duyfterlijck te kennen geeft. Wy moghen niet wel voorby gaen hier te verhalen, dat wanneer als de Stadt *Rhodus* vanden Coninck *Demetrius* Belegert was, die van binnen hem quamen versoecken, dat hy doch de Stadt wilde verschoonen, om het deftigh stuck Schilderye wille dat op de Mueren stondt, en van *Protogenes* geschildert was : Waer op den Const-beminnenden *Demetrius* sijn

De liefde van groote Vorsten maeckt de Geesten schrande, om diep tot de Konsten in te booten.

De grooten Prys geeft de hooghachtingh der oude, tot de Konst te kennen.

Demetrius verschoont *Rhodus* om een Schilderie.

der algemeene Schilder-Konst. 15

fijn Volck dede op-breecken ende aftrecken, feggende *ick voere geen Oorlogh tegen de Konsten.* Veele onder de aenfienlijcke Steden plegen oock seer geerne te laten blijcken dat sy dapper de oefening van alle geachte Consten voorftonden, en fochten te koeffteren, waerom sy hare Stads Poorten met de Beelt-niffen van *Minerva* en *Mars* niet te vergeefts en Lieten beschilderen, als een teycken dat de Consten en Wetenschappen daer ghe-queect, ende gehuyfveft wierden, en datse gefint waren die met de Wapenen van *Mars* te beschermen.

Wat Mars en Minerva op de Stadts Poorten verbeelt te bedt yden heeft.

Heel anders is doen de Schilder-konst, als een vrye Const in eeren ghehouden, als nu onder veele in onse dagen, want (niet tegenstaende sy in eenige rijcken, ende brave Steden noch bloeyt ende by na tot den hoogften trap van volmaecktheydt gekomen is) soo wert deselve by veele groote verachtinge aengedaen ende met andere gemeene Hantwercken of Ambachten gelijk gestelt. Sy heeft by veelen moeten lijden datter door de kleene kennis diemen vanden aert der Consten heeft, ende de kleyne eerbiedigheyt die men haer toedraegt van tijt tot tijt onredelijke Wetten tegen haer sijn ingeslopen, die onder schijn van een eyghen Burger-Recht veel breecke-beenen de handt bovent hoeft hout, of liever in hare onwetende leuyheyt stijven: doende de roem-ruchtige Schilder-konst die andersins vry in haer nature, en soo vol van hooghe studien ende wetenschappen steeckt, datse alle wijsheyt als in een bundel komt samen te vatten; als het Hantwerck

De Schilder-Konst doorverachtingh onder een Handtwerck of Ambacht gerekent.

16 *Inleydingh tot de Practijck*

Schilder-
Konst en
d'Oeffe-
naers daer
van t'on-
recht on-
der een
Gilde ge-
bracht.

werck van Snyers ende Schoen-makers, on-
der dwangh van een Gilde staen; ende men
wil dat aen yeder ende een yeghelijk toe-
paffen, selfs oock aen Jonghe Discipulen,
ofte die nu eerst willen beproeven offe op
haer eygen beenen kunnen bestaen, en inden
eersten op-ganck van hare studien zijn, die
door het reysen ende besichtigen van ver-
scheyde aensienlijke Steden wat soecken te
leeren; onder welke het somnige gebeurt
datse ergens voor weynige weecken of maen-
den hun verblijf nemen, en voor d'een of
d'ander voorstander der Conft een Tafereel
op hun verfoeck aensmeeren, dat oock som-
tijts geschiet om dat de Inwoonderengeen
vernoeghen met hun wercken en gheven,
't welck (indien niet mach geschieden, maer
aenstonts door de Op-sienders van soodani-
gen Gilde verboden wort) doet volgen, dat
dan een yeder sich moet vernoegen met die
krepels die binnen sijne wallen wonen, uyt
oorfaeck datser daer gheen beter en hebben:
dat selfs teghen de reden ende alghemeene
Vryheyt van een wel-gestelde Staets-bestie-
ringe schijnt te strijden.

Gilden
onder wie
nootsaec-
kelijck.

Wy weten wel datter in vele fraye Steden
verscheyde Gilden zijn, by welke de In-
woonderen een bysonder voor-recht genie-
ten: Maer dat heeft by alle verstandige Re-
geerders alijt sijn opzicht meest gehadt om-
trent de vaste ende neergesetene Burgeren,
die onder hare soort een menighte van eener-
ley Hant-werck ofte Coophandel deden, op
dat deselve alsoo yeder in 't sijne sonder on-
der den anderen te verwarren, in vryheydt
moghten

moghten bewaert worden ; ende niet soo
feer op de vrye Const oeffeningh als de Schil-
der-konst is , die selfs uyt Liefde ende lust
tot verposinge van een ander Ampt aen yeder
vrystaet te Oeffenen. Maer niet tegenstaende
dit soo wel de waerheyt is , soo sijn doch de
Gilden en Broederschappen , insonderheydt
ontrent de Schilder-konst gansch onuoodigh,
soo wanneer (gelijk het meest also gebeurt)
dat foodanige Penningen daer voor men de
Vrijheyt van sulcken Gilde of Broederschap
Coopt, ende Jaerlicx moet op-brengen, niet
en worden aengheleydt tot dien eynde , tot
welcke die van outs her zijn in gestelt : na-
mentlijk om in een Schat-kist opgeleyt te
werden , ten eynde men des noot zijnde ,
de verarmde , siecke , ende ellendige Gilde-
Broeders hun weecklijck onderhout daer van
soude kunnen uytreycken , ofte hunne na-
gelatene Weesen op-queecken , een Gilde-
kamer op te rechten ; ofte soomen die door
de mildadige voorsorge der achtbare Magi-
straet quame te verkrijgen , die met allerley
Const-stucken, soo van Tafereelen , Beelden,
Teyckeningen ende Const-Boecken te ver-
vullen , Oeffen-Scholen op te rechten en
wat meer tot voortsettinghe en Luyfter der
algemeene Teycken-kunde kon bedagt wer-
den : Alsdan soude sulcke Steden toe-loop
krijgen , den yver sou ontvoncken ende de
Const tot op den hooghsten top gebracht en
staende gehouden worden. Doch men brengt
hier tegen in, dat sonder de Gilden, en bewa-
ringe van haer voorrechten , de In-geboorne
ofte vrye niet aen den kost en souden komen,

Tot war-
eynde een
Gilde be-
hoorde te
wesen.

En hoeda-
nig onder
de Schil-
der-Konst,

Of d'In-
woonders
sonder
Gilde
konnen
bestaen,

noch bestaen konnen; daer op men tot antwoorde moet weten, dat die schult niet en moet geleyt worden, op de gene die van buyten komen, maer veel eer op de leuyheyte ofte onkunde vande Ingelerene self, welke dickwils niets van hare hant voor een kundige ooge en konnen aenden dagh brenghen, ofte het wordt veelmael van een ghemeen uytlander beschaemt. Maer indien aen alle Geesten vryheydt gegeven wiert, daer ware in 't algemeen groote kans om fraye Basen aen te queecken, en alsoo noch andere van gemeene Steden in te locken; want dat schijnen immers onnatuerlijcke wetten, datmen knoeyers en broddelaers met bysonder voor-rechten wil beschermen, op datse niet t'eeniger tijt van Gaeuwer of neerstiger overtroffen en louden worden. Voorwaer heel anders als d'Oude tijden getuygen, in welckmen Prijfen ende geschencken plaght op te hangen, om die, welke een ander in Consten ende wetenschappen te boven ginck daer mede te vereeren. Met welck doen de grootste Constenaers in aensien quamen, en de Leuye wierden op-geweckt, of moesten de Const de sack geven. d'Overigheden lieten haer oock weynigh gelegen wesen of 'er eenige Knoeyers minder de Const hanteerden; ende schoon sy bleven martelen, soo quamen de groote Meesters des te meer in heerlijckheyte uyt te blijncken. Het schijnt oock dat de Ingelerenen traegh ende yverloos worden, om door neerstigheyte ende study tot inde verborgentheyte der Consten in te booren, wanneerse verlekert zijn dat-

ter

Vryheyte
geefte oc-
casie om
Konsten
op te
queecken
en in de
Steden te
locken.

d'Oude
plaght
Prijfen
voor yeder
een op te
hangen.

Wat voor-
deel daer
van inde
Kost-oef-
fenaer ver-
oorfaeck-
te.

Voorrech-
ten maken
d'In-
woonders
traegh.

der algemeene Schilder-Konst. 19

ter geen van buyten mogen in komen om hun licht te betimmeren. *De Landen* (seght den schrijver van het *Hollants Intrest*,) *en konnen niet wel varen dan met die gene welke best roeyt.* Wy weten wel datmen de Wetten moet vinden ende niet selfs maecken; ende dat wy slaven vande Wetten moeten worden op dat wy souden vry zijn, gelijk *Cicero* dat wel heeft geseyt: Maer men moet oock weten dat dewijl de Wetten aen niemant als aen de Menschen en worden gegeven, datse dan oock by ghevolgh Menschelijck, na de ware redelijckheyt, en Bouwingh der Wetenschappen en Consten, waer door de Menschelijcke ghemeenschap bevordert wort, ghericht moet wesen; een voor-beeldt nemende van andere Volcken, Steden, ende ervarene Overheden, ende aenmercken hoe het hen geluckt is; Maer en blijven niet soofstip hangen aen gewoonten, Privilegien en anders die door de onwetentheynt der Tijden (als de Consten begonden te vervallen,) zijn ingevoert, om die als een strenge beul ende Const-moorder te doen heerschen.

Befchey-
dentheynt
in't geven
der Wet-
ten.

Het tweede Capittel.

OP dat wy tot het gene alreede geseyt is, noch yets mogten toevoegen dat tot een verstandelijcke grootachtingh van de Schilder-Const konde dienen, soo moetmen aenmercken datse een volstreckte navolghster is vande volmaeckte natuer, aen welcke sy soofast geschakelt is, datse vanden anderen niet

Schilder-
Konst
volght de
nature.

en mach gelicheyden worden. En gelijk als God in alle de geschapene dingen Wis-kun-
stige Wetten heeft geleyt, volgens welcke
de nature als na seeckere regulen, hare wer-
ken voortbrenght, onderhout, ende weder-
om doet vergaen; soo heeft de goetheydt
van dien selven Schepper, den Mensche met
een soodanigen vernuft begaest, dat hy sich
selven onseylbare regulen heeft gevonden
om de nature in veelen na te botlen; want
men bemerckt dat het geene niet na gewisse
orden gedaen en wort, seer ydel voor den
dagh komt, ende geen vermogen heeft, om
een ge-oeffende ooge als yets natuerlijcks te
behagen. De natuer is onnaspeurlijk rijk
in menigerley van yeder soort voort te bren-
gen, waer van wy een Exempel hebben aen
soo veel duysent Menschen, Dieren, ende
Gewaffen, die, al-hoe-wel sy van een ge-
slachte zijn, echter malkander niet juyft ge-
lijckstaltigh en zijn; hier in kan de Conft
geleyt worden deselve volmaecktheyt te be-
sitten, voor soo veel sy in 't navolgen soo
menigerley form alse wil voortbrenght. Ja
sy kan dingen voortbrengen die de natuere
onmogelijk schijnen, ten opficht van din-
gen die wy noyt soodanigh vande natuere
en hebben sien ter Werelt brengen. Doch de
wijle de Conft sijn oorspronck heeft geno-
men uyt de natuere ende de natuere niet uyt
de Conft, maer alleen van Godt op een on-
verstanelijcke wijze, alsoo in een geduerige
order ghestelt is, en onderhouden wort,
soo moetmen aenmercken, dat alle 't gene de
Conft boven de natuere komt te doen, geen
macht

Uyt de
regelen
vande na-
tuer zijn
de regulen
in de Kon-
sten ge-
vonden.

Rijkheyt
aer natuer

Daer de
Konst in
navolght.

Oock
buyten de
gemeene
loop der
natuer.

der algemeene Schilder-Konst. 21

macht maer een onvermogen is ; om dat de natuere niet onnatuerlicx natuerlijck, dat is strijdigh met haer selven voortbrenghet ; of 't wert oock voor een Wangestalte gehouden : Derhalven moet men weten , dat alles wat boven den algemeenen loop der natuere door de Const gemaect kan worden , niets nieuw van gheslachte en is , maer dat het Monsters zijn die de natuer niet als haer eygen en erkent ; ende alles met stucken ende brocken van haer is ontleent ende t'samen gevoeght. Wijst ons een sodanigen vreenden gril , door de Schilder-konst ge-inventeert , als ghy wilt , men sal u seer haest kunnen toonen , waer de deelen uyt welck het is t'saem geset , gestolen zijn. Wie en sou niet kunnen sien , uyt wat deelen het vliegent Paert van *Pegasus*, des *Phinxsen* en diergelijcke gevormt zijn ? Uyt dit gene dan geseyt is , blyckt dat het spreek-woort (wanneer wy yets aerdighs in 't natuerlijck leven beschouwen) *dat is Schilderachtigh* , qualijck gebruyckt wort , ende op - genomen wert , als of de Schepfelen maer ten naesten by soo Geestigh , Cierlijck ende Playfant en waren , als de Geschilderde dingen , dat eenen grooten mislagh is , ten ware men het soo wilde nemen , *dat is Schilderachtigh* , (te weten) waerdigh om sijn playsantie , aerdige verkiefsinghe , ende groottheyt Geschildert te werden. Want andersins gelijk het gemeenlijck genomen wort , soo soude de Schilder-rye het Principael , ende de volmaecte natuer slechts een Copy wesen. Gelijk dat van den Geestigen Heer *Constantijn Huygens*,

Wat buyten natuerlick is is Wangestaltigh.

Inventien buyten de natuer , zijn met stucken ende brocken van haer geleent.

't Woort Schilderachtigh qualijck gebruyckt.

22 *Inleydingh tot de Practijck*
in zijn OOGEN-TROOST met dese
Versen aerdigh wederleyt is.

Van Huy-
gens we-
derleyt.

Wat wilm' ons meenen leeren ?

Twee-droppen zijn niet eens, twee eyren, twee
Peeren,

Twee aengesichten min. De trotsse mogentheyt
Van d'eerste Schepper blijkt in 't eeuwig onder-
scheyt

Van al dat was en is, en werden sal na desen ;
En is 't laet-duncken van een Mensch soo hoogh
geresen,

Dat Menschen kunnen, daer toe God, in allen
schijn

Niet Kunstenaers genoegh, niet Scheppers wilde
zijn ?

Siet hoe verr' 't soete Volck in dese blintheydt
dwalen :

Gaet met haer wandelen, door Boomen Bergh en
Dalen,

Dat's, seggens', een gesicht dat Schilderachtigh
staet.

'k Kan 't niet ontschuldigen, 't is derteltjes ge-
praet :

My dunckt sy seggen, God maeckt kunstighe
Copyen

Van ons oorspronckelijck, en mach sich wel ver-
blyen

In 't Meesterlijck Patroon, alwaert van onse
handt,

Ten kon niet schoonder zijn, in Zee en Locht en
Landt, &c.

Ten is oock niet onwaerschijnlijk of de
Beelt-houwerij ende Giet-kunste, heeft
occafie

occafie van Jalours over de Schilder-konft zijn, ghenomen, fiende datfe door haer groot vermoghen alles dede, ende daerom in groot achingh ende aenfien quam, ghemerckt fy hare wercken met eygen ende natuerlijke Verwen feer levendigh te voorfchijn brachte. Niet te min foo hebben de Beelde-formers dickwils getracht hun boven de Schilder-Konft te verheffen, waer toe onder de Voorftanders van beyde dickwils is getwift-redent wiens haen in defen behoorde boven te krayen, de Beelt-houwers gaven voor dat de Schilder-Konft maer Sophiftifch, waerfchijnigh of toonfchijnigh en was, overmits fy aenmerckten dat de dingen in een Tafereel alleen fcheenen te welen, maer datfer in waerheyt niet en waren, en dat in tegendeel de dingen inde Beelt-houwerye, waerlijk, uytwendigh verheven, bevattelijk ende tastelijk waren, foo in hare lenghde als breete ende dichte. Doch om defe queftie effen te maecken en in 't gelijk te fprecken, foo moetmen onderscheyt maecken tuffchen 't gene de natuere ontrent een faecke verfchaft, ende tuffchen 't geen alleen ende enckel door de Konft moet voort gebracht werden, dies foo falmen lichtelijk bevatten, dat alles wat de Beelt-houwerye in 't voort-bringhen van haer Konft in Lichaemelijk omvattinge ende tastelijkheid, boven de Schilder-konft befitt, fy dat niet en verkrijght door yets dat inde Konft leyr, maer door de natuere van de ftoffe op welke den Werck-meester zijn Konft oeffent, aengefien een Boom, Block of een Steen,

Schilder-Konft verweckt andere Konften tot jaloerfheyt.

Wat de Beelt-houwers by brengen om boven de Schilder-Konft te vlieden.

Beelt-houwers wederfproken.

24 *Inleydingh tot de Practijck*

dese tastelijcke uytwendighe lichamelijck-
heyt, soo wel heeft eer den Constenær daer
een Beytel heeft aengeleyt als wanneer hy
sich, daer op al dapper heeft uytgeslooft.

Hoedanig
dit ge-
schil door
eenen
blinden is
neergeleyt

Twee van dese Konsten hier over eens in
geduerige twist zijnde, vonden eyndelingh
geraden, om in 't bywesen van goede Man-
nen yeder een stuck wercks voordien dagh
te brenghen, ende soudent 't Oordeel van
welcke het Constigste was, aen eenen Blind-
deman stellen, op dat hy immers onpartydig
mochte zijn, 't geen den Beelt-houwer wel
geviel, meenende den Schilder hier door een
voordeel af te sien: De wercken voor den
dagh gebracht zijnde, stelden yeder 't sijne
ten toon; den Blinden wiert voor eerst
aen 't Beelt vanden Beelt-houwer gebracht
betsastende het selve over al, van 't hooft tot
de voeten, noemende t'elkens dat deel
welck hy gevoelde, seggende, die handt is
waerlijck natuerlijck als een hant gemaect,
ick voele niet datter eenigh lit of gedeelte
aen manqueert, ende bemercke waer ick
raste een volkomen Beelt. Doen leyde men
hem aen het Tafereel op 't welck een dierge-
lijck Beelt geschildert was, den Blindeman
dat betastende seyde wat is dit? ick voel hier
niets dan een platte gront, waer ben ick met
mijn handt? d'Omstaenders seyden daer zijt
ghy aen het hooft, daer voelt ghy nu de
neus, nu de ooghen, dat is de borst, ende
diergelijcke, waer op den blinden met ver-
wonderingh aldus uytvoer, kunt ghy een
ront hooft, een verheven neus, holle oog-
kuylen, losse handen sien ter plaetse daer
ickse

ickse niet voelen kan, soo moet dit wel een verwonderens waerdigh Konst-stuck bovent andere wesen. Met welck oprecht oordeel des blinden, het verschil ge-effent was, ende de Schilder-konst zijn eygen lof behielr.

Men soude hier oock tot voordeel vande Schilder-konst kunnen bydoen, datse sich veel algemeener tot het navolgen van alle natuerlijcke dingen uytstreckt dan de Beelden vorming, insonderheyt door de Verwen ende eyge Colorijten; soo datmen seggen mach datse alles verrichten kan: Ja datse levende Tafereelen soude kunnen te voorschijn brenghen, by aldien de Zielen oock sienelijcke voorwerpselen voor de ooggen waren. Maer dan soumen het Schilderen een scheppende natuere kunnen noemen, die haer nu met den naem van een uytnemende Kunst en algemeene Moeder van veel andere, moet te Vreden houden.

Schilder-Konst sou levende Beelden maken indien de Zielen sienelicke voorwerpselen waren.

Wy noemensc algemeen om datse waerlijck algemeen is, en dat soo wel ten op-sigte van haer vermogen, als ten aensien van haer algemeene nuttigheyt. omtrent het gantsche Menschdom. Ick en kan geen Denck-beeldt van foodanigen krijghen, welcke de Noodt-saek vande Teycken-kunde ontkennen souw; gemerckt sonder haer de Inwoonderen der Aerde in een dicke Nevel van onwetentheyt souden gebleven zijn. Laet de Tegen-sprekers dese Konst soo verwerpen als sy willen, wy bemercken selfs terwyl wy dit schryven, dat de Letter-makingh vande Schilder-konst ontleent is. By d'Oude Volcken en pleegten men de Woorden niet door Syllaben van Let-

Wacrom men de Schilder-Konst algemeen noemt.

Schilder-Konst nurtigh aen het Menschdom.

26 *Inleydingh tot de Practijck*

Schrijf-
Konst
vande
Schilder-
Konst af-
komfligh.

Exempel
hoedanig.

Schaep-
waghters
Almanac-
ken wor-
den door
Beeldt
Letters
verstaen.

Schoon
Exempel,

teren als nu ter tijt te maken, maer door se-
kere Af-beeldtsels, welckers beduydinghe
door 't gebruyck verstaen ende onderhouden
wierde. Onder dese schynen de Egiptena-
ren wel de Eerste geweest te zijn, die door
de Beeldnissen van verscheyde Dieren en
Snaeckse Grillen, haere meeninghe hebben
uyt-gedruckt; gelijcker oock van haer veel
grootte en hoogh op-gerechte Steenen van
Pyramiden en Spitsen met dus danighe Hie-
roglyphice Beeldt-Letteren zijn gemaect,
daer van by *Athanasius Kircherus* in sijn
Boeck genaemt *Oedipus Egiptiacus*, (dat is
soo veel als *Egiptischen Raetsel-beduyder*,)
verscheydene af-geteeckent en uyt-geleyt
te vinden zijn. Ja 't gene te verwonderen is
de *Iaponesers*, *Chinesen*, ende die van *Corea*,
al-hoe-wel onderscheyden in spraecke die
d'een den anderen niet en kan verstaen, wan-
neer sy tot elkander spreken, nochtans soo
weten sy in hare Brieven foodanigen Schrift
van Mannekens, Beestjens, ende Kruller-
jes te maken, datse elkander daer in volko-
men kunnen verstaen. In Sina verscheelt
sels de Tael van d'eene Provency veel van
den anderen, nochtans lesense alle een en
de selve Boecken en Characters. En om de
Bewylen niet van vremde Volcken te ontleen-
nen, soo laet ons maer acht geven op de
Boere en Schaep-waghters Almanacken.

Hier op hebben oock ongetwijffelt de Re-
geerders van 't Roomsche gebiedt gesien,
so wanneer sy goetvonden dat *Q. Pedius* (die
stom geboren was) de Schilder-kunde soude
leeren, ten eynde hy hem (als 't noodt soude
de

de doen) door de Teycken-kunst, aen andere soude doen verstaen.

Soo staet oock aen te mercken dat sich de Schilder-Konst tot veele dinghen uytstreckt; en selfs de alder-naeuwkeurigste Natuyr-beschryvers noodigh werdt. En wy sien hoe dickwils de Leer-Meefters die moeten te hulpe roepen, en hoese om de Natuer der dinghen te beschryven, sijn ghedwonghen tot de af-teyckeningh van Menschen, Vogelen, Visschen, ende kruypende Gedierten te komen: Want als haer geleerde Pen alles heeft uyt-geleyt, soo beroepen sy sich eyndelingh op de Schilderyen. *Plinius* getuyght al van sijnen tijt, dat de Medicyns gewoon waren, soo ontrent het Lede-Snyden als in het Kruydt-kennen, de gedeelten der Lichamen ende d'af-beeldinghen der Kruyden in hare Boecken af-te-malen.

De Bouw-Meefters seght *Vitruvius* moeten seer wel inde Teycken-kunde ervaren wesen, op dat sy de hoedanigheyt van haer voorgenomen Werk, met alle sijn omslagh en Ornamenten, te gemakelijcker in een Vertoogh-Schets, souden kunnen voor-stellen.

De Landt-Meters, Wereldt-Beschryvers en Sterre-Konftenaers, hebben van outs her door de Teycken-kunde alles geestigh werten Af-te-beelden. *Lactantius* getuyght van *Archimedes*, dat hy de heele Wereldt in't holle Koper hadde af-gebeeldt, ende de Gesternten daer in geschildert hadt. Dus sietmen oock dat de Landt-Beschryvers de Werelt niet als in een af-geteyckende Kaert en kunnen vertoonen: Ja het schynt de Be-

Schilder-Konst noodigh aen de natuer beschrijvers.

Aende Bouw-Meefters.

Aende Landt-beschrijvers en Sterre-Konftenaers.

28 *Inleydingh tot de Practijck*

Aende
Krijgh-
Overfte.

reysde een sonderlingh vermaeck, wanneer-
se in hare Vertellinge, selfs voor d'ooghen
vande Toe-hoorders, eenighe Schetsen van
hare Voyagie mogen maken. Een Krijghs-
Overfte en kan hem in het Af-trecken van
Bolwercken, Batterien, Veftinghen, ende
andere Leger-metinghe, niet als door de
Teycken-konft behelpen, fijn Legher in be-
quame Quartieren, Benden, en Slagh-
ordens Af-te-schetsen, en alsoo aenwysen hoe-
danigh hy 't selve wil geformeert hebben;
dat al van Outs onder de Helden is in oeffe-
ningh geweest, gelijk ons *Virgilius* dat ook
te verftaen geeft, als hy seght, dat *Eneas* de
gantsche Belgeringh van Troyen met een
Ryſken in't Zant Af-teyckende.

Aende
History-
ſchryvers.

De History-beſchryvers, wanneerſe de
Daden der groote Mannen beſchreven, plag-
ten al van Outs, even als men ten huydigen
dage doet, de Beeldniffen der ſelve daer by
te voeghen, op dat de gedachteniſſe vande
braefte Mannen, door den Arbeydt der
Konſtenaren in het beſchouwen van hare
Gedaente, ſoude verlenght worden.

Waerom
de Ro-
meynen
voornamen
Mannen
lieten uyt-
ſchilderen

Hier in hebben de Romeynen ſeer vlytigh
geweeſt, datſe de Voornamen Perſonagien
lieten Conterfeyten, ten eynde ſy namaels
de Na-komelingen altijd ſouden kunnen too-
nen wie hare Voor-Ouderen ende Vrienden
waren geweest, op datſe uyt aenſien van de
ſelve, en goet gherughte van haer Leven,
moghten aengezet worden, om de ſelve
Voertſtappen na te volgen: Welcke gebruyc-
ken der Af-beeldingen der Verſtorvene, men
oock by verſcheyden andere Volcken ſchijnt
ge-

Dat oock
by veel
andere ge-
meen is
weeft.

gehadt te hebben; en is seer wel te vermoeden, datmen daer door tot den Afgodendienst is gekomen, en de Beeldnissen der Overledene inde Tempelen ghebracht, ge-eert, ende Feest-daghen toe-gewyt heeft; Gelyck wy daer van in't Boeck der Wijsheyt aen het 14. Capittel een aerdigh Exempel lesen, als hy aen't 15. veers aldus seght :

Afgodendienst hier door veel-licht inge-komen.

„ Want eenen Vader, door ontijdige Rouwe
„ over sijnen Sone die hem haestelijck was
„ af-gehaelt, uyt-geteert zijnde; maeckte
„ een Beeldt: ende de Mensche die doe
„ Doodt was, Eert hy nu als een God; en
„ ordinerden den genen die onder sijn Ge-
„ biet waren, Gods-dienstigheden en Offe-
„ randen te plegen, &c. En aen het 18. vers
wyft hy ons aen, dat de voortsettinge vande Af-goderie door de Konstenaers groot deele is te weghe gebracht, in dese woorden :

„ Ende de Eergierigheyt des Konstenaers
„ heeft oock de onwetende aengedreven, tot
„ voortsettingh van desen Dienst der Beel-
„ den: Want dese misschien willende den
„ Prinse behaghen, heeft sijn beste gedaen
„ om door sijne Konst de gelijkheyt op't
„ schoonst uyt te drucken. Ende het gemeene
„ Volck door de aengenaemheydt des
„ Wercks aen-gelockt zijnde, hielt dien
„ voor God, welcke een weynigh tijts te
„ voren als een Mensche was ge-eert gewor-
„ den.

Hoedanig voort ge-set.

Soo verciertmen oock noch, als voor hen-
nen, de Geschiedenis - Boecken, met de Af-beeldinghen der voornaemste Historyen,
om dat de Schilderyen een groote verlich-
tinghe

Wat de Schilde-ryen ontrent het bevatten van een geschiedenis doen.

ringhe aen het begryp des Verstandts, om den Inhoudt van een Hiftorye beter te bevatten, kunnen verschaffen. In foodanighen fin verheft *St. Basilus* de Moghentheydt der Schilder-konst boven de kracht sijner welsprekentheydt, soo wanneer hy haer te hulpe roept, om de Martelificatie van *Baarlam*, op het volmaeckste Af-te-beelden, als hy daer
 „ toe aldus uyt-barst: ö Gy doorluchtighe
 „ Schilders, die de voortreffelijcke Daden
 „ der Onwinb're Campioenen Af-beeldet!
 „ tSa, sta nu op, Verheerlijckt nu door uwe
 „ Konst t verminckte Beeldt des Opper-
 „ Heers! verlicht door de geleerde Coleu-
 „ ren uwer Wijsheydt, de vrome Daden des
 „ gekroonden Heldts, die ick al te duyster-
 „ lijck met mijne Reden Af-gemaelt hebbe;
 „ ick ga mijnes weeghs; en ben van u Over-
 „ wonnen inde kloecke Daden des Martel-
 „ laers, en ick verheughe my daer in: want
 „ ick sie de Handen omtrent het Vyer, ende
 „ den gantschen Strydt, met t'amen den
 „ grooten Worstelaer, in u Beeldt veel Net-
 „ ter en bequamer, dan t' mijne Af-geschik-
 „ dert, &c.

Schilder-
Konst van
Basilus
boven de
welspre-
kentheydt
gestelt.

Schilder-
ryen sie-
nelijcke
lessen.

Hierom plegen oock selfs de Philosophen hare Discipulen door af-beeldingen, ende Schilderyen van Deughden ende Ondeughden, inde Zede-kunst te onderwijfen, ghelijckmen dat by *D. Laertius* in 't leven van *Menedemus* ende andere kan na lesen.

d'Uytleg-
gers der
Bybel-
schriften
nemen de

De Uytleggers vande Heylighe Bijbelschriften selfs, nemen de Teycken-kunst te bate, soo wanneer sy tot verstant der Oude Ceremonien, den Tabernakel, den Tempel
Che-

der algemeene Schilder-Konst. 31

Cherubinen, priesterlijcke Kleedingh en andere ornamenten vanden Gods-dienst, duydelyk willen voor ooggen stellen. Waer uyt by gevolg blijkt hoe noodigh dat de professoren, ende Geleerde Mannen, oock dienden inde Teycken-kunde, Bouw-kunde, ende perspectijf ervaren te wesen, ten eynde sy in 't beschrijven eeniger, soo schriftuerlijcke, als Mathematische, ende Philosophische dingen, niet door den Bril van een ander Man, maer door haer eygen Oogen fiende, hunne wercken door een eygen geoeffent verstant uytvoeren souden. Ende soo doende souden sy hare bedenckingen en nieuw gevonde dingen nader kunnen uyt-drucken, ende verhoeden datter niet soo veel onkundige af-beeltsfels ter Werelt quamen.

Schilder-
Konst te
bate.

Waerom
de Geleer-
de Man-
nen de
Schilder-
Konst
moesten
verstaen.

Men bevint oock dagelijks dat door dese Konst met gheheele Print-Boecken alle de Historyen vanden gantschen Bijbel, selfs aende jonge Kinderen verstantelijck werden gemaect. Ja wy souden oock noch vorder kunnen toonen, dat haere hulpe tot de aldergeringhste Hant-wercken van nooden zijn, sonder nochtans van de Beelt-houwers, Giet-kundigers, Silversmeden, Glas-schrijvers ende diergelijcke, die buyten alle bedencken de Teycken-konst als hare rechter hant besitten moeten, eenigh ghewagh te maecten.

Maer laet ons eens sien wat nuttigheyt de Schilder-konst, door hare Wercken, op de gedachten, ende gemoederen der Menschen kunnen te weghe brengen. Hier van hebben wy een aerdigh proefken by *Virgilius*, daer hy

De Schilder-
deryen
hebben
oock hare
wercking

op de ge-
moederen
der Men-
schen.

hy *Eneas* (als hy na veel omsuckelens, de ganfche Troyaensen Oorlogh inden Tempel binnen Carthago af-gheschildert fagh) ficht selfts overdenckende, aldus fijn Gemoet „ doet uytftorten. O! *Achates*, wat plaets, „ wat Landfchap is daer op den ganfchen „ Aertbodem niet vervult met de Fame van „ ons verdriet. Sie hier is *Priamus*; aenschou „ hier de belooningh van 't gene prijfelick is, „ d'ellendigheyt der sterffelijcke Menschen „ wert hier met ware klachten befchreyt. „ Vreest niet, de Faem is onfe behoudenif- „ fe, &c. Soo spreekende bevochtighde „ hy fijn aenghelichte met overvloeyende „ Tranen.

Soodanigen kracht had oock de Schildery van den Grooten *Alexander* op het gemoet van *Julius Caesar*, wanneer hy die te *Gades* in den Tempel van *Hercules* aenfagh, dat hy aldus met een Zuchtende Stemme uyt-barfte: *Wat is 'et doch dat ick gedaen hebbe in vergelijckingh van de Daden Alexanders? &c.* Van gelijcken fach *Cassander* oock eens de Beeltenis van den Grooten *Alexander* binnen *Delpbos*, van welck hem noch in geheugen was, feer mishandelt te zijn, 't geen *Cassander* soo dapperen Schrick door al de Leden joegh, dat hy als voor Doodt ter Aerden viel.

Oock op
de inbeel-
dingh der
mensen.

De Schilderyen hebben oock kracht op de Inbeeldinghen der Menschen, die door het Aenfien, hare Werckingh ons feer diepe kan In-drucken. De Oude hebben met een sonderlinghe op-merckingh, hare Zin-fpelingh hier omtrent dickwils ge-oeffent, infonderheyt, om door Schoone en juyft gevormde Beelden,

Beelden, ende welgemaecte Schilderyen, de natuere inde generatie der Menschen te hulpe te komen; dat oock ontrent de Dieren welgeoeffent wiert. Waer van wy een Exempel hebben in 't Boeck der Schepping, aen het 30. Capittel, daer Jacob, roeden van Populieren hout, Hafelaer ende Castanien nam, ende schelde dat met witte striepen, leggende 't selve inden drinck-back daer de Lammer-kudde haren dorst quam lessen, ter tijde als sy togtigh was, waer door het is geschiet dat de Kudde door 't tuffen komendt middel van de gestripte Roeden in hare backen te sien, gespreckelde, ende gepleckte Lammeren heeft voort gebracht.

Men leeft van die van *Lacedemonien*, datse feer groote vlijdt hebben aangewendt om schoone Kinderen voort te brengen, ende datse onder alle middelen geen bequamer en konden uytvinden, dan eenighe schoone Beeltenissen van *Apollo*, *Castor* ende *Pollux*, *Nigeus*, *Hyacinthus* en den schoonen *Narcissus*, hare swangere Vrouwen van 't begin harer ontfanckenisse geduerigh voor oogen te stelen. *Camerarius* verhaeldt dat *Perfina* een Swarte, ende Coninginne van Moorenlandt door middel van een blanck gheschilderde Vrouw die by haer Leger-stede hinck, een schoon wit Kintbaerde. In 't tegendeel soo hadt seecker Vrouw, een Schildery van een Moor in haer slaep-kamer hangen, die door 't aensien vande selve een Jonck Moortje ter Wereldt bracht.

Door middel van Schilderyen schoone kinderen geteelt.

Soo moeste *Hippocrates*, oock eens een beschul-

34 *Inleydingh tot de Practijck*

schuldighde Vrouw vry pleyten, die van haren jaloeffen Man verdacht wiert gehouden, om datse een Kint hadde voort gebracht dat den Vader niet engeleek: Vertoonende een Schilderye omtrent haer Beddeleger, na welcke het Kint op 't alderjuyste quam te gelijcken.

Dat de Schilderyen goede Leeringe geven.

Of men die inde Christen Tempelen mach stellen.

Bedenkingen daer over.

Men kan de Schilderyen oock toeschrijven datse veele goede Leeringhen, oock selfs aende Christenen kunnen geven, gelijk het oock al van over lange onder de verschillende Kercken Leerraers in dispuyt is geweest, of die inde Christen Tempelen niet en souden mogen gebruyckt werden *als Boecken der lecken*. Ten anderen, of niet en volght, soo wanneer als men stelt dat quade Schilderyen kunnen onstighen, dat als dan de goede, stichtige, Christelijcke en zedelijcke Leeringen geven kunnen. Ten derden, of de goede gedachten die ons door het beschouwen van een Geschilderde schriftuerlijcke Historye, of Heylighe Vertooningh wort ingeworpen, van een goet Christen, met stichtelijcke Meditatie niet en mach opgevolght worden, en profijt daer mede doen; dan of men die soo wel als erghelijcke en quaet-verlockende denck-beelden moeten tegen gaen, ende uyt onse gedachten bannen. Ten vierden, of 'er wel soo grooten onderscheyt is, (als sommige meenen) tusschen de denck-beelden die wy in het Lesen van een saeck selfs bevatten, ende maecken kunnen, ende tusschen de af-geschilderde Beeltnissen die wy in een Tafereel beschouwen, dan of het selve alleens is hoe die tot

ons inkomen; wel te verstaen sulcke dingen van welcke men geen speciaal verbodt en heeft. En veel sulcke fin-speelige questien meer, die wy met voordacht voorby gaen, ende onnoodigh achten ons gevoelen daer van te openbaren, op dat wy d'een noch d'ander party en mochten tegenvallen, maer yeder sijn vryheydt liever daer van behouden laten.

Niet op-
geloft ont-
reden.

Maer alsoo wy hier vooren (alhoewel niet sonder reden) gheseyt hebben, dat het vermogen der Schilder-Konst algemeen is, om alles, behalven levende Zielen inde Beelden voort te brengen, soo hebben sommige evenwel in twijffel getrocken, of men oock wel levenloose dingen die in haer bewegingh zijn kan uytbeelden: 't geen wy (schoon by weynighe geobserveert) hier rondt uyt van Ja willen staende houden; want niemant en sal kunnen tegen-spreecken, dat de Konst de natuere in allen navolght, voornamentlijck in het gene welcke in een verblijf van tijdt met na-dencken kan gesien werden: 't welck soo zijnde, soo kan niemant tegen spreken, dat het snel omloopendt Rat van een Spinnewiel, ofte yets gelijkx, van ons gesien zijnde, een andere ghedaente aenneemt als het heeft wanneer 't stilt staet, in-voeghen dat het draeyende gansch onsecker, ende twijffelachtigh van Teyckeningh in alle sijn leden schijne, ende dat alle de gedraeyde randkens van de sport-houten in flaeuwe ende ront-gaende cirkels veranderen: 't welck, soo wanneer 't van een goet Schilder soo juyft wert nagevolght, oock natuerlijck sal

Of men
dingen die
in bewe-
gingh
schijnen
te zijn
kan ver-
beelden.

Wort be-
welen.

36 *Inleydingh tot de Practijck*

Mislagen
van veele
ontdeekt.

Exempel
van flich-
tinge die
eertijts de
Schilder-
ryen heb-
ben gege-
ven.

Bogaris
door een
Schilderye
tot een
Christen
geworden.

schijnen te draeyen, waer door dan den
misslagh van veele openbaer wert, soo wan-
neer sy een loopent ende een stilstaende wiel
op een en de selve wijze vertoonen. Dat
oock in veele voorvallen moet waergenomen
worden; Ja selfs oock in Beelden moeten de
beweginghen van loopen, springen, gaen,
torffen ende alles wat een Beeldt doen kan,
duydelyck gesien worden, waer van wy in
ons Groot Werck, onder de handelingh der
Mensch-kunde breedelyck sullen spreucken.
Doch eer wy hier af-scheyden, moeten we
noch yets tot Exempel by brengen, hoeda-
nigh de Schilderyen konnen stichten, of ont-
stichten. *Cedrenus* een out Kercklijck Histo-
ry-schrijver, verhaelt ons onder andere
fraeye voor-beelden, dat *Bogaris* een Vorst
der *Bulgaren*, eens aen een Schilder belaft
hadde, de Wandel-sale van sijn Paleys, ront-
som met allerley yffelijcke gedroghen, ende
wreede Monsters te vertoonen; den Schilder,
die een Christen was, sijn kans hier
schoon siende, om de Const als een Christen
Leeraer te doen dienen, schilderde voor
erst en al, het laetste Oordeel, vertoonende
de Zalighe inden Hemel, maer onder aen
hadde hy een brandenden Gloet van een
Helle gemaect, vol van afschuwelijcke
Duyvelen, die de verdoemde op menigerley
wijse, onbarmhertigh, ende jammerlijck
mishandelden: *Bogaris*, dit Tafereel siende
wilde flux den Uytleggh daer van hebben,
en als den Schilder hem alles verstandelijck
hadde beduyt, soo is den Heydenschen Vorst
daer over soo verschrickt geworden, dat hy
door

der algemeene Schilder-Konst. 37

dooryets meer als krachtige reden beweegt, en aengefet wiert het Heydendom te verlaten, doende hem Doopen en nam vorders het gansche Christen Geloove aen. Uyt dese ende diergelijcke Exempelen kan dan oock lichtelijck afgenomen worden, hoe gansch ongeoorlooft en schandelijck dat het is, de Achtbaerheyt van foodanighen heerlijcken Const, aen de dienstbaerheydt van allerley schandelijckheden te verhangen, ende alsoo de Const tot aenstoockingh van ondeughden te stellen; even als eertijts de ontuchtige Heydenen deden, die de Constenaers daerom alleen in aensien hielden, om datse hunne Drinck-vaten, en Bachus Kroesen, (daerse doch wonder veel mede op hadden) met allerley geyle en onkuyssche Beelden wisten te graveren ende te beschilderen. *Gelijck als of* (seght Plinius) *den Dranck niet smaecks genoegh hebben sou, ten waere datmense malkander in Bordeel-Bekers toe dronck.* Soo sietmen oock dat te dier tijt, veel Constenaers de toomeloofse wulpsheyt der Heydenen hebben ingevolght, ende soo verre zijn vervallen dat eenen *Dedalus* ten believe vande rasende *Pasiphe*, een houte Koe beston te snijden, op dat sy hare Beestelijcke lusten daer door soude kunnen op-volgen.

Maer gemerckt dit vande bescheydenste Heydenen, selfs inde Heydenen is berispelijck geweest, soo betaemt het veel min een wijs en Christen Constenaer, dat hy eenige sondige feyten, en schandaleuse Vertooningen al te bot, naeck, en ergelijck voorstelt, ofte afschrickelijcke dingen te vervaerlijck

Verachtingh van het misbruyck der Schilder-konst.

Misbruyck deser konst onder de Heydenen gemeen.

Schandelijcke dingen moeten vermijden of seer bescheyden weten te vertoonen.

38 *Inleydingh tot de Practijck*

lijck afbeelt. Hier op fiet den Poët *Horatius*, als hy in zijn Boeck vande Dicht-Kunſt de Tooneel-speelders dese lesſe geeft, ende aen de Schilder-Konſt oock ſeer wel kan toegepaſt werden. Daer hy ſeyt, *het is gansch onbetamelyck dat Medea in het byweſen van al het omſtaende Volck haer Kinderen den hals af ſoude ſnijden, &c.* Voeght hier by dat het oock onder de Chriſtenen niet en behoorde te geſchieden, dat door haer eenige Goddelijcke dingen te naeu bepaelt ende afgebeelt wierden, inſonderheyt van welck men geen gedaente ſien noch recht bevatten kan, noch veel min eenige ſchriftuerlijcke dingen met voordacht, beſpottelijck voor ſtellen; vermengende Heylige Hiſtoryen met Heydenſche Grouwelen: invoegen het den Chriſtenen niet genoeg en moet weſen yets geeftigs en Conſtigs te kunnen uytvoeren, maer ydere Konſt moet oock na de Deught en betamelijckheyt afgemeten worden: Op dat het niemandt en ga gelijk het *Theopompus* een Schilder van *Constantinopelen* eens rechtvaerdelijck verginck, doe hy als een profaen Menſch, onſen Heere *Chriſtus* inde gedaente van eenen afgodiſchen Jupiter hadde afgebeelt; want ſijn handt (ſeght *Sigonius*) met welck hy het laſterlijck Pindeel gevoert hadde, die verdorde in weynigh dagen daer na.

Meer en ſullen wy tot dese ſtoffe niet op-halen, maer beſluyten dit Capittel met de woorden vanden Geleerden *Iunius*, daer hy een verſtandigh Conſtenaer onder dese volgende woorden aldus beſchrijft. *Een Eerlijck Werck-meester* (ſeyt hy) *behoorde altijd goede achtingh*

Geen
Heylige
diogen
met pro-
fane ver-
mengen.

Recht-
vaerdige
ſtraffe aen
*Theo-
pompus*
uytge-
voert.

Beschrij-
vingh van
een eerlijck
Conſte-
naer.

der algemeene Schilder-Konst. 39

*achtingh daer op te nemen, dat hy d'aensienelijck-
heyt van sijnen naem door het op-volgen van der-
telmoedige boeveryen in sijn Schilderyen te ver-
toonen, niet en kome te verliezen. Voeghter
by, dat hy noyt sich en verstoute als een
onredelijcken hont in spot van Heylige din-
gen tegen den Hemel te blaffen. Ofte (seght
den selven Iunius) dat hy door sijn wyle Konst-
stukken de Lodderstecke van geyle Venus-Ianchers
niet als een onbeteugelt Paert aen 't Hollen en
helpe, &c.*

Het derde Capittel.

TOt hier toe gesproocken hebbende van
den oorspronck, achtbaerheydt, ende
nuttigheyt der Schilder-Konst, soo komen
wy nu tot de eerste aenleydingh deser Konst,
diese soo uyt de aengheboorne natuere als
door de Konst Wetten selver verkrijghen
moet, ten eynde sy in het betrachten van
foodanigen oeffeningh een wel-bereyt natu-
rel ontmoete. Want gelijk het van outsher
onder de wijzen is aenghemerckt, dat die
dingen doorgaens wel gelucken, tot welck
ons de nature selfs aenleydt, ende dat in
tegendeel die dingen gemeenlijk qualijck
floegen van welckmen een natuerlijcken af-
keer heeft; Soo machmen oock met recht
seggen, dat het onmogelijck is tot de Schil-
der-Konst te komen ten sy saecke datmen
door een welgesteltheit der natuer daer toe
gebooren is. *Het is het geraetsaemste* (seght
den welspreckenden Romeyn Cicero) *dat*
C 4 *wy*

Een wel-
gestelde
natuere
tot het
leeren van
een Konst
het groot-
ste voor-
deel.

40 *Inleydingh tot de Practijck*

my de leydinge onser eygene natuere volgen, en dat wy de betrachtigh der Konsten t'eenemaect na den regel der natuere richten: Verstaende sodanigen natuere, die na het voor-schrift der Konst-regulen luyfert, ten eynde de Konst sich na de aendryvingen onser natuere behoorlijcke schicke: *Want dan konnen de Konsten* (seght *F. Iunius*) *eerst volkomen worden uytgevroght, wanneerse met alle hare regulen een bequame natuere ontmoeten.* Ongewijffelt hebben de Wet-gevers van *Athenen* hier op gesien, soo wanneer alse wilden, datmen de Jongers van thien of twaelf Jaren out (als wannermense tot de Konsten leyde) haer de Werck-tuygen van verscheide Konsten ende Hantwercken voorleggen sou, op datmen alsdan siende na welck instrument sy eerst grepen, ofte met welck sy in het aenvatten, yets knaphandigh met een noeste befigheyt quam uyt te voeren, de sodanige, tot die Konst affonderen mochte.

Wat die van Athenen deden alse de Jonckheyt tot de Konsten aenleyden souden.

't Is dan een Gift der natuere, die als een Zaet der Konste, de eerste beginselen instort, en den Constenaers bequaem maect: Waerom vele onder de Oude wijzen twijfelden, of de Konst grooter baet vande natuere, dan vande leeringh hadt. Maer gemerckt datse geen van beyden misschen en kan, soo is licht te gelooven dat de natuere veele vermagh, ende datse haere levende kracht daer in duydelijck kan doen uytblincken, selfs tot de neygingh van dees of gene bysondere verkiefsinge van study; gelijk dat by *Franciscus Iunius*, in 't vierde Capitte van sijn eerste Boeck; seer geleerdelijck getoont wert.

der algemeene Schilder-Konst. 41

Soo kan men oock uyt het gene alreede geseft is, sich verfekeren, hoedanigh de leerfame onderwijfingen, de natueren moeten te bate komen, om daer door, met alles wat tot een volkomen Konftenaer vereyft wert, de Natuerlijcke toe-genegentheyt te voltoyen; 't gene feer vroege, en in het eerfte zaeyfoen der Iaren moet aengevangen worden, als wanneer de gemoederen der Jeught noch teer zijnde, tot de ondeughden ende misbruyck van hare eygene Vryheyt ongefatfoeneert zijn: Want alfdan laten fy haer beter leyden vande gene die haer langhs de beste leerweghen foecken te onderwijfen. Inghelijcks moeten oock de Jonghelinghen (van welckmen sich yets goets beloven mag) van een feer neerftigen ende arbeytsamen Geest zijn, opmerckende ende finfpeligh van gedachten, vol van fraye inbeeldingen ende fantasien.

Sy moeten arbeytsaem ende neerftigh wesen, om dieswille dat foodanige Konft noch om Gout noch Silver kan vercregen werden, maer alleen door een werckfame oeffeninge; voor welcke d'Oude plegen te seggen dat de Goden alle dingh verkoopen. Opmerckfaemheyt van gedachten moetense hebben, om door ghewoonte van die daghelijcks te oeffenen, sterck van inbeeldinge te werden; ten eynde sy die allengskens tot het uytvoeren van hare hooghverhevene fantasien sou-

den-leeren in 't werck stellen. Hierom wil *L. Davincy*, dat een Jongh Schilder gheen dingen en mach versuymen, soo in het beschouwen der natuerlijcke voorwerpselen,

d'Onderwijfingh moet de Natuere leyden en stifieren.

Wanneer de Jonckheyt bequaemst is.

Hoedanig een Jongelingh van natuerel moet wesen.

Watmen doen moet om sijn ghesstheyt te verbeteren.

42 *Inleydingh tot de Practijk*

ende byfondere voorvallen, als in het onderzoek en overleggen van fraye Historyen, Poëtische verdichtfelen, ende outheden, als anders; daer uyt hy niet yers en soude vinden, dat tot sijne study dienstig mogte zijn, om daer aen te gedencken: Gemerckt de inbeeldingen ende fantasien in ons gestelt zijn, als een Register, ofte aenwijfer van 't geen wy oyt met onse oogen gefien, ende met ons verstant begrepen hebben.

Middel
om rijk
en sterck
van in-
beeldingh
te worden.

Men kan oock neffens het speculeeren op de natuerlijke dingen, geen beter middel den Jonghelinghen aenwijfen, waer doorse sterck van inbeeldingh en groots van gedachten mochten werden, dan het veele ende verstandigh doorlesen van fraye Boecken, verscheyden in Historyen, Konsten en Leerstoffen: Want gelijk het de weelige Ackers niet en verergert, dat men se nu met eene, ende dan wederom met het andere Zaet bezaeye, soo wort oock ons gemoet somtijds door d'eene, somtijts door d'andere bedenkingh vernieuwt.

Weynige wordender (met eenigh Oordeel begaeft zijnde) ghevonden, die vande inbeeldinghs kracht foodanigh zijn misgedeelt, offe sullen in het lesen der Verhael-schriften en Vertellingen, d'eene of d'andere goede Denck-beelden by haer selven gewaer worden. Laet een aendachtigh Jongelingh de Troyaense Oorlogen inde Boecken *Aeneas*, door den vermaerden *Maro* Gedicht, eens met opmerckingh doorlesen, ick houde my verseeckert, dat hy sijn gedachten met wonderlijke bedenckingen vervult, sijn fantasie

vol

vol groote inventien afgeschetst, ende sijn gemoet tot de uytdruckingh van menigerley hartstoghten aengeprickelt vinden sal; gheleijck wy dat in het volgende Capittel breeder fullen aenwijfen.

De Boecken nu aengaende welcke een Weet-gierigh Konstenaer behoorde te door-snuffelen, bestaen voornamentlijk in vier onderscheydene soorten: namentlijk in verhael ende geheugh schriften, soo van Heylighe, als Heydense ende Weereltse Histo-ryen, der Griecken, Romeynen ende andere machtige Volcken. Ten tweeden in verdichte en opgepronkte vertellingen, so van Poëten als Philosophen en diergelijcke. Ten derden in die vande Antique zeden, gebruyken en Konsten der oude Volcken spreecken. En ten vierden, in alle goede Autheuren die van eenighe noodige Konst, of geachte weten-schap geschreven hebben.

Waerom het oock seer voordeeligh is, in eenige vrende Tael; als Latijn, Frans en Italiaens ervaren te wesen, om beter eenige schrijvers, die noch niet in onse Moeder-spraeck overgeset zijn, te kunnen verstaen. Dan hier in zijn onse tijden vry geluckiger, nu dagelijcx veel fraye dinghen uytkomen, danse wel eertijts hebben geweest.

Wat belanght de Historyen, der aeloude schryvers; daer van ondervintmen, datse ons veel heerlijcke geschichten in hare Boec-ken, als op een Tooneel vertoonen; invoegen het niet wel anders wesen kan, of de ghe-dachten van een opmerckent ende Leerfaem Mensche, moeten met veelderley Denck-schetsen

Wat Boecken men behoorde te lesen.

Wat de Historyen doen.

schetsen vervult werden , want den Geest kan door d'inbeeldingen van verheve stoffen, levendige ende statelijcke Vertooningen in ons gemoet verwecken. Daerom *Cicero* de nuttigheyt en 'tgebruyck der *Historyen*, ons onder dese gedaente niet onwaerachtig heeft afgeschildert, als hy daer van sijne beschetfingh aldus maect. *De Historyen* (seyt hy) *zijn de getuygen der tijden, het licht der waerheyt, het leven vande Memorye, en de meesteresse van alle onsen handel en wandel, &c.*

Wat de
Poëten.

Aengaende de Poëten, soo is seecker, dat men door het lesen der selve veel cierlijcke inventeringen komt te begrijpen, gelijk dat oock al van overlanch in menigh *Constenaer* is gebleecken, datse demeeft magnificentie van haere wercken uyt haere *Verdighselen* gehact hebben. Soo vertelt ons *Valerius Maximus*, dat *Phidias* seer geerne bekende dat hy het Model van sijnen *Eliaenschen Jupiter* by den Poët *Homerus* gevonden hadde: van gelijcke betuygen eenige schrijvers dat *Thimantes* en *Praxiteles* veele van haere aerdigheden uyt den Poët *Euripides* ontleent hadden.

Wat nut
het onder-
soeck der
antique
dingen
geeft.

Indien selven sin kunnenwe oock niet loochenen, dat de study der Outheden den Schilder op een uytnemende wijze van noodenis; welcke, niet teghenstaende sy inde Oude *Historyen* ende Poëten eenighsins gevonden wort, nochtans uyt de *Antiquary*, ofte die alleen haer werck vande outheden op te halen, komen te maecten, moeten gevonden werden: sy en kunnen nerghens beter door betracht noch bewesen worden, dan

dan uyt de afbeeldingen ende beschrijvingh der overblijffelen, soo van gebouwen, gesnede Colommen, Triumph-bogen, Frielen, Altaren ende oude Penningen selfs: In welke men klaerlijck kan sien hoedanigh de Godden, Godinnen, en Statue-beelden waren. Hoedanigh de Tempels, de Altaren, de Priesters, de Vaten, de Offeranden, en Feest-dagen waren. Hoedanigh de Antique Gebouwen, van Amphiteatren, Panden, Renbanen, Scheeps-havens, Bruggen, Graven, Spitsen en Zuylen waren. Hoedanigh de toetsfels van Kleedingen, en Verciersels der Volcken waren. Hoedanigh de Trouwleydingen, de Gast-malen, de Triumphrijdingen, de Vecht-spielen, de Reygangen, de Vergodingen, de Begravinghen, de Justitien en diergelijcke in ghebruyck waren. Hoedanigh de Wapen-rustingh, de Krijgsteekenen, de Wagen-zetels, de Krijgsknechten, de geschencken, Kroonen ende Lauren waren. 't Gene alles seer fraey tot bysondere nuttigheyt met vermaeck daer in kan ondersocht werden.

De Boecken die van de verscheydene Konsten ende Handt-grepen handelen, kunnen oock alsoo weynigh als eenighe vande voorgaende, by een Weet-gierigh Konst-Oeffenaer ontbeert worden, want daer in moeten de Fondamenten van de Wetenschappen gesocht werden, gelijkker veel neerstige ende gaeuwe verstanden hun hebben afgeslooft, om vande Bouw-kunde, Meet-kunde, Reken-kunde, Doorsicht-kunde, sterckten Bou, Water-wercken, Fonteynerien, Hemelsloop,

Noodigh
gebruyck
der Konst-
Boecken.

46 *Inleydingh tot de Practijck*
loop, ende andere soo Wis-kundige als Na-
tuur-kundige dinghen meer te schrijven, die
niet schaers, maer overvloedigh in onder-
scheidenen Talen te bekomen zijn.

Nut van
het leven
en Print-
Kunst.

Hier by souden wy noch bequamenlijck
konnen toe voegen, het studeeren na het
Natuurlijck leven, ende het beschouwen
van fraeye Print-Konst, soo van Oude als
hedendaeghe vermaerde Meesters: maer
alsoo wy de nuttigheyt van die study, nes-
sens alle andere Oeffeningen inde volgende
Capittelen sullen verhandelen, soo willen
wy hier alleen tot aenleydinge der Study,
den Leerlinghen aenwijzen, wat goede Au-
theuren voorhanden ende dienstigh zijn, om
met voordeel tot verscheyde Kuntenschappen
gelesen ende ondersocht te werden. Gelijk
als daer voor eerst tot de kennis der algemeene
geschiedenissen, dienen, de Historische
Bybel-schriften. *Iosephi* Joodtsche Histo-
ryen; *Titus Livius*, *Tacitus*, *Seutonius*,
Quintus Curtius, *Plutarchus*, *Valerius Maxi-*
mus, *Coffeteau*, de *Griexsen en Romeynschen Ade-*
laer, *Camerary* Historische Betrachtighen,
History-
schijvers. *Herodotus*, *Godtfriets* Historyen vande vier
Monarchien, *Acerra Philologica*, ofte 600.
Historyen. *Diogenes Laertius* van 't leven
der Philosophen. *Palesatus* vande ongeloof-
lijcke Historyen. Ende andere meer.

Poëten.

Soo heeftmen onder de Poëten, *Homerus*,
Virgilius, *Ovidius*, *Horatius*, ende vele die
van dien aenhangh zijn, als *Prudentius*,
Lucretius, *Statius Papinus*, ende den Sa-
tijrischen *Petronius*, ghelijck oock daer by
den Goden-bespotter *Lucianus*, mach toe-
ghe-

ghevoeght werden; als oock *Philostrate*.

Tot de Outheden kan men sich laten die- Outheden
nen van dese verscheide Autheuren, als met
namen *Rosinus*. *Vegetius*. *Baysius*. *Histoire*
de la Religion des anciens Romains par du
Choul. *Trezor des antiquitez Romains par*
du Boullaye. *Augustinus vande Stadt Gods*,
Ferrarius en Reubenius de re Vestiaria. *Schef-*
ferus de Militia Navali. *Lipsius*. *Oudaens*
Roomsche Mogenthey. *Beschryvingh van out*
ende nieuw Roomen. *Boyssardi Topographia Ro-*
mana. De schriften van *Onuphrius Panuvinus*.
's Werelts verscheide Gods-diensten door Ross.
Ende noch veel andere die wy voorby gaen,
om datter niets van in onse Tael is overgeset,
gelijk daer zijn *Stuckii antiquitates Convi-*
vales, *Saubertus de Sacrificijs veterum*, *Kirck-*
mannus de funeribus Romanorum, *Quenstedt de*
Sepultura Veterum. *Ciaconius*. *Fulvius Ursinus*.
En soo voorts.

Belangende de algemeene kennis van ver- Algemeene
scheide dingen, die als nutte wetenschap- ne dingen.
pen in ende ontrent de Konsten dienen kon-
nen, daer toe vintmen mede eenige brave
schriften: Namentlijk *Polydorus Virgilius*,
Vande eerste vinders der Konsten de Iconologia
of wytbeeldingh des verstants door Cesar Ripa.
Piéry Hieroglyphica. *Heydtseidi Sphinx of wet-*
steen des Deughs. *Iunius vande Schilder-Konst*
der Ouden. *C. Vermander van 't leven der*
doortlichte Schilders. *Characteres des Passions*,
& l'art de Connoistre les Hommes, par Mr. de
la Chambre. *Agrippa vande ydelheydt der we-*
tenschappen. En foodanige meer.

Nu tot de bysondere Konst-werckingen,
als

48 *Inleydingh tot de Practijck*

Wiskun-
dige schrif-
ten.

als Architecture, Perspectijve, en diergelijc-
ke wiskundige grepen, daer van soo vindt-
men (om voor eerst vande Bouw-kunst te
spreecken) verscheyde soo oude als nieuwe
Atheuren, ghelijck daer is *Vitruvius*. *Se-
bastiaen Serlius*. *Vincent Schammozzius*. *Pal-
ladio*. *Vignola*. *Hans Bloem*. *Marolois*. *Mar-
tinus van Anhalt*. *Bosboom*. *Vinckeboons en
Vermaes*. Welcke wel de voornaemste zijn
die hier te Lande gebruyckt werden.

Inde Perspectieve, daer van vintmen *Vrede-
man de Vries*, *Maroloys*, *Hondius*, en die van
Des Argues door *A. Bosse* uytgegeven, benef-
fens noch eenige in 't Frans en Latijn, als
perspective speculative en *Perspectiva horaria*.
Guido Baldi. Ende diergelijcke.

Tot onderwijfinge inden Sterckten-bouw
ofte Fortificatiën, hebben geschreven, *Ma-
roloys*, *Freytagh*, *Dogen*, *Goldman*, *Cellarius*,
Fournier, *Melder*, *Ruse*, *Perret*, en noch meer
andere die daer by eenighfins kunnen ge-
troocken worden, traacterende van Wapen-
handelinghe, Boffchietery, Vyer-wercken
en soo voorts.

Wilmen oock eenige hebben tot de aen-
leydinghe der Mathematifche Studien, als
Metē, Cijfferen, Hemels-loop en Werelt-
beschrijvinge, &c. Men gebruycke de Boec-
ken van *Euclides*, de Aritmetifche Fonda-
menten van *Sybrant Hanssen* en andere. De
Wis-kundige Wercken van *Symon Stevijn*, en
het *Philosoophs bedrijf* van sijnen Soon. De
Practijck des Landt-metens door *Douw*.
Ludolf van Keulen. *Mathematifche vermaec-
kelijckheyt*. De dingen van *Stampioen*. *Kinck-
huysen*.

der algemeene Schilder-Konst. 49

huysen. Lansbergen. Blauw. Rembrant van Nierop. Schooten. Ritters. Schottus ende andere. Later ons eenige tot de Natuer-kunde der dingen by-vogen, als *Plinius*, *Ionston*, ende andere vande Natuere der Beesten; de Philosophische Schriften, van *R. Descartes*, *Hobbes*, *Regius*, *Berlicom*, en diergelijcke, als oock verscheyde die vande Mensch-kunde of *Anatomie* gheschreven hebben, als *Vesalius*, *Spiegelius*, *Veslingius*, *vander Gracht*, en *Thomas Bartholinus*, welcke wy alle de gemeenste ende noodighste achten te wesen, om sich heerlijck ende braef te kunnen oefenen: Waer van de stoffe die sy verhandelen, veel te lang soude zijn alle te verhalen. Maer wy sullen evenwel daer yets van tentoone stellen, op dat wy de Leesgierigheyt der gene die na geleertheyt dingen, eenighsins mochten opwecken.

Natuer-
Kundige.

Weynighe zijnder offse weten lichtelijck dat den ganschen Bybel vol schoone, rijckelijcke, grootse, modeste of zedighe, en Heylige Historyen vervult is, soo van den handel ende wandel der eerste Vaderen, als vande uyt-toghten der Israëlitien; haere stammen, tellingen, plagen, wonderdaden, Gods-diensten en Ioodsche Ceremonien, Priesterdommen, tabernakulen, offeranden, ampten der Richteren, Koningen ende hare groote daden, Velt-oversten, Reusen, Batallien, verwoestingen van Steden ende Volcken; uyndeelingen der Lantschappen, Gevanckenissen, 't leven der Koningen van Israël, verlossinghen, herbouwinghen, en andere seer wonderlijcke gheschiedenissen,

Bybel-
schriften
wat die
verhande-
len.

D

als

50 *Inleydingh tot de Practijck*

als oock het gansche wonderlijcke leven Christi ende sijn Apostelen, in welke ontelbare stoffen van inventien, en fraye vertooningen te vinden zijn.

Lof van
Herodoot.

Onder de Wereltse History-schrijvers is *Herodotus van Halicarnassen*, een vande vermaerste Autheuren, gelijk veel Geleerde Mannen als *Longinus*, *Cicero*, *Aulus Gellius*, *Camerarius*, *Stephanus*, *Schaliger* en *Vossius*, van hem ghetuygen, dat hy den Outsten en besten Heydenschen Griexsen schrijver is, die noyt van Geleerde behoorde uyt de hant geleyt te worden. Waerom *David Cytreus* in sijn Tijt-reekeningh over *Herodoot*, aldus gewaeght: Het Ichijnt (seyt hy) door de oneyndige goetheyt Gods geschiet te zijn, dat *Herodoot* den *Halicarnasser* die omtrent 420 Jaren voor Christi geboorte bloeyde, by na inde selfde oogenblick des tijts sijne Historye begint, daer de Propheeten hunne Historyen tot aen het rijck van *Cyrus* eyndigen. Hy heeft niet alleen de daden van *Cyrus*, ende de *Perfiaensche* heerschappye (van welckers begintfelen inden Bybel gesproocken wort) tot aenden Oorlogh van *Xerxes*, maer oock wijt-loopigh, de *Lydische* ende *Medische* gheschiedenissen, en insonderheyt die van *Egypten*, *Ionien*, *Athenen*, en de *Lakonische* en *Korintische* Koninghen in 't Griecx beschreven, &c. welck oock nu in *Nederlants* is overgeset.

Wathy in
sijn negen
Boecken
verhandelt.

Hy noemt de Boecken van sijne Historye yeder na een vande negen *Muysen*; in *Clio* beschrijft hy de geboorte, wonderlijcke behoudenis,

der algemeene Schilder-Konst. 51

houdenis, opvoedinge, ende droeve doot van *Cyrus*. In *Euterpe*, de zeden, gewoonten, 't Landt, ende alle de Koninghen van Egypten. In *Thalia*, 't bedrijf van *Kambyfes*, hoe *Smerdis* seven Maenden op *Cijri* Naem regeerde, &c. en oock de veroveringh van Babel. In *Melpomene* de beschrijvingh der *Schijten*, en Velt-toght tegen *Darius*, Item de beschrijvingh vande *Cyreners* en *Lybische* Volcken. In *Terpsichore*, de Persiaentche befendinge aen den Koningh van *Macedonien*, wraecken ende muysterien, en oock den Staet van *Athenen*, *Lacedemon* en *Korinthen*. In *Erato* verhaelt hy de straffe vanden muytmaecker *Histeus*: *Darius* Oorlogh tegen de Griecken, en een dappere Batalje, daer inde Persianen verflaegen worden. In *Polijnnie*, de raetsplegingh van *Xerxes*, de Velt-toght tegen de Griecken, en den slag by *Thermopijlen*. In *Vranie*, het machtige gevecht dat onder het Eylandt *Salamis* gheschiede. En in *Kalliope*, zijnde het negende ende laetste, beschrijft hy de straffe van *Lycidis*, verscheyde gevechten, den onderganck vande Persianen, en eyndelijck de schandelijcke vlucht van *Xerxes* uyt Grieckelant, &c.

Camerarius in sijn Boeck ghenamt *Historische betrachtungen*, handelt beneffens cenige Gedenckwaerdige Exempelen ende Leerlingen, van verscheydene geschiedenissen, zeden en voorvallen, als vande schoonheydt des Menschen, wonderlijcke Begravingen, vande Inventien, aenleydingen vande Jonckheyt tot goede Oeffeningen, vande Battoven der Heydenen, vande Romeynse Deugden

Wat *Camerarius* en andere voor dingen beschryven.

52 *Inleydingh tot de Practijck*

den ende Ondeughden, Mannelijcke dapperheyt, kracht der Inbeeldingh; vande offerande der Heydenen en vericheyde Religien, vande Huysgoden, Beelden en Schilderyen, vande Konincklijcke vercierfelen, vande *Satyren* ende *Sphijngen*, vande Reufen, vande kracht der Oogen, vande volmaecktheyt der Natuere, vande Wapenen ende Krijghs-instrumenten, vande Kleedingen en 't Hair-scheeren, ende hoedanigh de Konften door eere gevoet konnen worden, &c.

Laurenbergh in sijn *Acerra Philologica*, ofte 600. verscheyde, 100 Heydense, Wereltse, als Fabeleuse vertellingen, beschrijft mede veel fraye dingen, als onder andere, vande seven Wonderen des Werelts, van Troyens Palladium, t'Samen-spreeckingen van Hercules met de Deught; vande Sybillen, geschiedenis van *Mutius Scævola*, *Marcus Curtius*, *Horatius Cocles*, 't Leven en Doot van Nero en van *Diogenes*; van Costelijcke Maeltijden, d'Historye van *Theseus* ende *Ariandne*, *Solon* en *Crœsus*; van eenige Tyrannen, op ende onderganck van *Cyrus* ende andere groote Mannen: Overwinningen van verscheyde Volcken; vande Monarchien, van ongemeene Liefde en Vrientschap, vande Romeynsche en Egiptische Gast-malen, Begravingen, Kamp-vechten der Griecken; van beroemde antique Schilders, Raetsels, vande Goden en Godinnen, vande triumpfen, vande Troyaensche Helden, Konststukken der Oude, van Croonen en Kranfsen, Romeynsche Justitien, en van grootse gebouwen, &c. Tref-

Treffelijcke dinghen beschrijft oock *Augustinus*, in sijn Boeck *de Stadt Gods genaemt*; vande dwaesheydt der Romeynen ontrent haren Gods-dienst, vande Begravinghe der Heyligen, van 't Maeghde schenden, vande instellingen der Tooneel-Spelen, vande Vryheyt der Poëten, vande roof der Sabijnsche Vrouwen, vande Spelen die de Goden waren toe-geheylight; van Troyens Verwoestingh, vande Burgemeesterlijcke regeringe der Romeynen, vande Deughden welcke de Heydenen met Tempelen ge-eert hebben, vande eerste Houwelijcken der Romeynen, vande bedieningen der Goden, vande Namen ende By-namen eeniger Goden ende Godinnen, van verscheyde Philosophen, vande Geesten, Engelen, Duyvelen, ende Toveryen, beneffens veel andere aardighe dinghen meer; die oock hier ende daer onder heerlijcke Historyen by *Livius*, *Suetonius*, *Curtius*, *Plutarchus*, &c. gevonden werden.

Virgilius (als een vande deftighste Poëten) verhaelt ons wonderlijcke, dinghen, en singht met hooghdravende en schilderachte veersfen den onderganck van Troyen; wil men grootse Kleedingen, Batallien, Offranden, Wapenen, Kamp-vechtingen, Gebouwen, Tournoyen, Maeltijden, wreede Moorden, ende treurige Schou-spelen van ghefallen, ghy vintse by desen Dichter niet mager, maer rijckelijck, ende gansch levendigh afgheschildert. Soo vintmen by *Ovidius* ende andere aardighe herscheppingen, zin-spelige gevallen, en een overvloedige fonteyne van Verdichtselen ende Poëtische aardigheden,

Virgilius
een Schilder-
achtigh
Poët.

54 *Inleydingh tot de Practijck*

uyt welckers verstant wy aenleydinge konnenkrijghen, om geestighe gelijckenissen, ende Zinne-beelden ter Leeringhe af te beelden.

De Ael-outheyt beschrijvers, als *Boulaye*, *Rofinus*, *du Choul*, beschrijven ons Roomen en haer voornaemste Gebouwen, haer manieren ende zeden, Goden ende Tempelen, Coloffen ende Pyramijden, hare Autaren, Offeranden, Priesters ende Vestaelse Maegden; hare Kleedingen, Feest-dagen, Bachtinalen, Reygangen, ende andere antiquiteyten meer.

Hier toe is oock de *Roomsche Mogentheydt van Oudaens* een bysonder aerdig Boeck voor een Schilder ende Liefhebber der Oude dingen; deselve verhandelt daer in de daden der Roomsche Keyseren, soo in hare Staets-bekeedingh, Oorloghen, bemachtighen van Rijcken en Hant-havingh van Godendommen, &c. Item verbeeldingh van Zede-deughden, Vertooningen van Schou-Spelen, Triumphen, Bouw-pralen, ende veel andere seer aerdige gebruycken en manieren, die daer in seer Schilderachtigh, uyt de Authoreyten vande Oude Penningen, en overblijfselen bevesticht zijn: Tot welcken eynde men oock de beschrijvingh van Out ende Nieuw Roomen, *Rofinus* en andere hier vooren genoemt, met nuttigheydt kan gebruycken.

In het Boeck van *Polidorus Virgilius* spreekende vande eerste vinders der Konsten, Wetenschappen, Handtwercken ende gebruycken; daer in wert ons getoont, den

oorspronck der Goden , Houwelijcken , en verscheyde manieren daer van; vande Poëzy, Comedien ende Tragedien , 't gebruyck der Trompetten, Trommelen, en andere Oorloghs-tuygen ; vande Camp-vechten ende Olympien, Crans-vleghtingen, Oorsprongh der Pronck-beelden, Schilderyen en Verwen, Kleedingen, Gebouwen, Obeliscen, Pyramyden, Amphiteatren, Dool-hooven, Badt-stooven, ende oude Graven.

Wat belanght het Werck van *Cesar Ripa*, welck in het Italiaensch van hem geschreven, ende naderhandt door *D. P. Pers* in Duyts is overgheset, 'tmach voorwaer een deffigh Boeck genaemt werden : Seer dienstigh zijnde, (gelijck sijn Tijtel-bladt uytwijst) voor alle Liefhebbers der Wetenschappen, als Redenaers, Poëten, Schilders, Beeldt-houwers, Teyckenaers, ende andere Zinspelge-geesten meer ; Dienende om door Sinne-beelden, allerley verstandige invallen, ende inventien uyt te beelden : gelijck hy dan daer in de Deughden, Ondeughden, Konsten, genegentheden, hertstoghten ende andere zinnelijkheden, met kennis leert uyt - drucken ; als daer is (op dat wy eenighe noemen) de Gods - dienst, Kuysheyt, Zedigheyt, Wijsheyt, Geloove, Liefde, Hoope, Stantvastigheyt, Barmhertigheyt, Bescheydentheyt, Beleeftheyt, Matigheydt, Afgoderye, Wanhoop, Gheveynstheyt, Gulligheyt, Leuyheyt, Dieverye, Dronckenschap, Doot-slagh, Boeverye, Banckeroetier, Achter-klap, Geylheyt, Gramschap, Grootsheydt, Hovaerdye, Jaloersheyt,

loersheyt, Ketterye, Rasernie; De Letter-
konst, Dicht-kunst, Wis-kunst, Sterre-kunst,
Teycken-kunst, Schilder-kunst, Natuer-
konst, Meet-kunst, Bouw-kunst, Genees-
konst, Boeck-Druckerye, Beelt-houwerye,
Comedye, Philosophiæ, Wereldt-beschrij-
vinge, Landt-bouw; ende voorts alles dat
eenighsins in de ghedachten der Menschen
vallen kan, wert daer in zinrijck, met goe-
de reden, vanden oorspronck ende out ge-
bruyck der Beeltnissen, in verghelijckingh
vande Beelden diemen te pas wil brenghen,
seer geleerdelyck aangewesen; ghelijcker
oock eenige by na op dusdanige wijze uyt de
Sphinx van *Heydsfeldus*, *Pierius Valerianus*,
en andere kunnen opgevist werden.

Junius
vande
Schilder-
Konst der
Oude een
deftigh
Boeck.

Doch wat aengaet *Franciscus Junius*, *sijn*
Schilder-Konst der Ouden, 't selve behoorde
van alle Voor-standers der algemeene Kon-
sten dickwils doorlesen te werden; Ja (om
de overgrootte nuttigheden die 'er in steec-
ken) nimmer uyt de handen van een braef
Schilder geleyt te werden. 't Soude vry te
langh vallen, alle de aenmerckingen, Histo-
ryen en leersame onderwijfingen die hy uyt
de outheden wegen d'algemeene Schilder-
konst bybrenghet, te verhalen; als nament-
lijck, het Const-gebruyck der oude Volcken,
wat de antique Meesters tot de Schilder-konst
gevonden hebben, het leven, zeden ende
fraye Wercken der oude Meesters, hoese
studeerden, wat in haer te prijsen ende te
misprijsen is geweest, waer in de oude ver-
standige, de Deugt van een Tafereel stelden,
verhael van eenige Const-stucken met leerfa-
me

me aenmerckingen daer op ; wat geleertheyt onder de antique Schilders is geweest , ende menighte van andere seer aardige dingen, die hy doorgaens met seer heerlijke Sententien, uyt de aensienelijckste Autheuren doorspect ende aengenaem te passe ghebracht heeft : waerom wy hem meer dan vijfmael met aendacht doorlesen, en t'elckens een bysonder vermaeck daer in gevonden hebben.

Belangende *Carel Vermander*, daer van is by velen bekend, datmen daer in het leven ende doen, soo der antique, als moderne Schilders seer naeukeurigh beschreven vint : Hy heeft daer in de op-komste, study, werken ende Fortuyne van veele der vermaerste Schilders aardigh by een gestelt, ende wijft van eenige, verscheyde stucken aen, waer sy als noch te sien zijn. Daer-en-boven verhaelt hy de Ordinantien, de goede Teyckeningen ende maniere van Schilderen, de Deughden ende Ondeughden van verscheyde Meesters hare stucken ; welcke alle ontrent de Leerlingen (Ja oock aen ervaerne Meesters) groote nuttigheydt ende narichtinge in hare study gheven kan. Oock heeft den selven *Vermander*, een uytleggingh op de *Metamorphosis* of herscheppingh van *Ovidius* gemaect, die mede tot het verstant der Poëtische fabulen dienen kunnen, ten eynde men sich daer na in het ordineeren van sijne inventien, niet onverstandigh aenstelle, maer die schicke naer de algemeene uytleggers van dusdanige inventien ; ende oock om die by dese of gene voorvallen geestigh ende geleerdelijck toe te passen.

Wy hebben oock verscheyde Autheuren opgestelt, die soo vande *Bouw-Kunst*, *Perspectijf* als *Anatomie* schrijven; welcke den Constaer niet vrent moet duncken, dat wy die aenprijsen te doorfoecken, gemerckt wy voor hebben in 't derde, vierde, ende vijfde Boeck van ons Groot Werck tot genoeghsame kennis, na de best-gevondene ende hedendaeghs geoeffende regulen, onderwijfingh te geven; en daer in noch verscheyde greepen ende nieuwe op-merckingen, tot nader betoopingh vande Konsten aen te wijfen: Doch daer uyt sal de Leser gelieven te weten, dat het onse meeninge gansch niet en is, dat alle andere Autheuren en goede Boecken souden uyt de handen gesmeten worden: Maer dat wy in tegendeel aenraden, geen kosten noch moeyten te sparen, om alles te doorfoecken wat ondersocht kan worden, op datmen door de onderscheyden schrijvers, de gansche verborgentheydt van een Wetenschap, volkomen leere uytvinden; Want yeder doet t'elkens yets nieuws daer by, dat te vooren van een ander niet bedacht noch verstaen en was: Waer uytmen dan oock kan bemercken, wat verbeteringh daghelijcks aende Consten worden toegebracht. Niet te min, soo is geraden datmen de gronden van dese of gene Meester, alleen eerst moet leeren verstaen, eermen veel wercks van andere over hoop haelt. Nu, gelijkmen hem ontrent dese moet dragen, soo moetmen oock ontrent de andere voornoemde Mathematische ende Natuer-kundige Boecken doen; invoeghen daer alsoo geen

Dat ons voornemen niet is d'ander goede Boecken te verwerpen.

geen wetenschap en sy, daer in den Schilder onwetende bevonden werde.

Het vierde Capittel.

MEn leeft by *Titus Livius*, van *Philopoëmen* den Krijghs-Oversten, dat hy sich soo wel in Vrede dan in Oorlogh geduerigh inde Crijghs-oeffeningen besich hielt, op dat hy door dese neerstigheyt, wijsheyt soude in voorraet bekomen; invoeghen het hem als 't noot soude doen, aen geen Wijse Raetsmannen ontbreecken moght. Even soo moet eenen Jongen Schilder vanden beginne aen, door geduerige oeffeningen van Lesen, Teycken, Speculeeren, Copiëren, ondervragen, practiseeren ende uytvorsen, sijn gemoet met wijsheyt soecken te vervullen, op dat hy namaels uyt die opgeleyde schatten eens heerlijcke dingen aen de Wereldt soude kunnen ten toone stellen. De middelen nu, welke (om dit te bekomen) voorhanden zijn, hebben wy in 't voorgaende Capittel aenghewesen; staet ons nu vorder aen te mercken, de nuttigheden ende gebruycken, diemen uyt het ondersoecken der geschrevene Boecken, het beschouwen der Printen, het navorsen der Antiquiteyten, ende studeeren na't leven ende diergelijcke meer, komt te genieten.

Datmen sich van wijsheyt en wetenschap in voorraet moet sien te versorgen.

Wanneer yemandt veele dingen met neerstigheyt heeft doorsocht, ende wel belefen is, soo kan hy met meerder verseeckertheyt buyten de berispingh der verstandighe, Ja oock

Dat de Schilder-ryen het algemeen oordeel

60 *Inleydingh tot de Practijck*

der Men-
schen on-
derwor-
pen zijn.

oock der onverftandige oordeelders, fijke inventien aenden dagh brenghen. Want dewijle de Tafereelen onder verſcheydene uytleggers dickwils dapper door de Pijcken danffen, ende lijden moeten dat de gedachten, en 't voornemen vanden Schilder, d'uytlegh ende waerheyt der Hiftorye, de reden vande plaets, d'Ordinantie der inventy, mogelijckheyt der doeningen, ware proportionele Teyckeningh, Kleedingen ende toetſefelen, ende andere behoorlijcke hoedanigheden meer, ge-examineert, en bedifputeert wert; dat menighmael occasie verſchaft, om de groote of kleyne ervarentheyt van een Meester uyt te vinden, 'tgeen dikwils in eenige kleynigheden ontdeekt wert, Ja in foodanighe daer een omſichtighen Meester nimmer op ghedacht en heeft, veel min een ſlecht hoeft.

Geefligh
Exempel.

't Sal defwegen niet ondienſtig zijn, om alle andere bewyſen voor by te gaen, waer door wy 't gene geſeyt is mochten vaſt-maken, een Exempel hier by te voeghen: Secker Schrander en wel geoeffent Schilder, had op eenen tijt (ten verloecke van een gelcert Man) een Tafereel vande Cananeefche Bruloft gemaect, in welcke hy hadde verthoont dat Christus het Water in Wijn veranderde; en hadt met voordacht en byſonder ooghermerck (om de waerheyt vande Hiftorie en wonderdaet, nader als andere wel deden, uyt te drucken,) geen Witte maer Rooden Wijn ghemaect: den Schrift-gheleerden Doctor dit Stuck beſiende, viel juyt met ſijn oogh en begrijp op den Rooden Wijn,
en

der algemeene Schilder-Konst. 61

en vroegh terftont aenden Schilder, waer hy gelesen hadde datter Rooden Wijn in de Bruyloft van Canaa in Galilea geweest was? den Schilder vroegher met het andere woort wederom op, waer het ftondt datter Witte Wijn geweest is? Ondertuffen fochtmen den Text *Ioannis* aen't tweede Capittel eens op, om te sien offer uyt d'omftandigheyt vande Hiftorie, niet eenighe giffingh tot voordeel dan d'een of d'andere kon gemaect werden: doch niets vindende, wilde den Doctor evenwel weten, waerom hy niet foo ligt den Witten als den Rooden Wijn en hadde verkoren, en of hy dat met Study of by gevalle gedaen had? Den Schilder merckende dat zijn Verftandt hier van een geleert Man op den Toet-fteen gezet wierdt, antwoorde, dat hy vele waerfchijnelijcke Reden hadde, die hem om by de waerheyt te blijven, daer toe genoodtsaecten, en dat oock felfs de Schriftuere hem aenleyding gegeven hadde: want voor eerst (seyde hy) foo en is het niet onwaerfchijnelijck, of Christus heeft het Water in foodanighen Wijn herfchepen alffer in Galilea groeyde, en vande In-woonders gedroncken wiert, vermidts Hem by de Joden alles wel geviel: Want haer Eten en Drincken en ftondt Hem niet qualijck aen, gelijkmen oock nerghens en vindt dat Hy voor Zijn eyghen Hooft eenigh bysonder Kocker of Dranck genuttigt, noch veel min aen Zijn Vrienden verfchaft heeft: Dierhalven foo befluyt ick, dat Hy het Water in Wijn verandert heeft, die men te dier tijdt, en te voren, en oock op Hoogh-tijden was
ge-

gewoon te drincken. Dat dit nu geen Witten maer Rooden Wijn is geweest, konnen wy hier uyt af-nemen: Ten eersten, om dat alles wat in de Schriftuere vanden Wijn is aenge-teeckent, van Rooden Wijn dient verstaen te werden; nu, soo en handelt de Schrift van anders geen Wijn dan die by de Joden in ge-bruyck is geweest. Soo staetter by *Iesaja 63.* aen 't 2. vers, *Waerom zyt ghy Root aen u ge-waet? en uwe Kleederen als eenes die de Wijn-Persse treet?* En by *Salomon* in sijne Spreu-ken, *Capittel 23.* vers 31. *En siet den Wijn niet aen als hy hem Root vertoont, als hy in den Beker sijne Verwe geeft.* Soo seght oock *Iesus Syrach* elders. *Hy streckte sijn handt uyt, en Offerde den Rooden Wijn, &c.* Doet 'er by dat den Wijn doorgaens inden Bybel Druyven-Bloet van wegen haer Colour genaemt wert. Lesfen wy niet *Eerste Boeck Moses*, *Cap. 49.* vers 11. *Hy wast sijn Kleet in den Wijn, ende sijnen Mantel in Wijn-druyven Bloet.* Ende *Ioannis* in sijn Openbaringhe neemt een ghe-lijckenisse van den Rooden Wijn, als hy segt *Ende de Wijn-pers-back wierdt buyten de Stadt getreden, ende daer is Bloet uyt den Wijn-pers-back gekomen, &c.* 't Welck alles noch ver-der soude konnen bewesen werden, wanneer men de Historien der Oude, de Cruydt en Landt-beschrijvers daer oock by wilde op-halen: In welcke goede Redenen den Ge-leerden Man, groot genoeg nam, hem ver-wonderende over het wel-geoeffent verstant van den Schilder, hem daer in prysfende, dat hy sijn doen met goede en gefonde Reden konde bevestighen. Uyt alle welcke men
klaer-

klaerlijck kan af-nemen, dat by aldien desen Conftenaer niet wel belesen en hadde geweest, ende sijne Hiftorie met overdacht doorfien hadde, dat hy feer weynigh Reden van sijne Inveny foude hebben konnen geven, maer dat hy als een onwetenden Domme-kraft by fijn Werck foude ftaen kijcken hebben.

Soo fijn oock de Meditatiën en Bedenkingen diemen in het befchouwen der Print-konft heeft, een byfonder krachtigh Middel om alles (de Konft betreffende) te leeren verftaen; niet tegenftaende bevonden wordt datter fommige, een af-keer van hebben, meenende door een opgeracpte Schijn-deugt van Meesterschap, datfe terftont onder het getal van Copieiften en Brekebeenen fouden geteldt werden, om datter fommighe Crampoenen gevonden worden, die anders niet en doen dan Printen, Teyckeningen, Ja oock Schilderyen na Schilderen: Maer defe betoonen metter daet datfe noch het rechte gebruyck vande Print-konft niet en verftaen, veel min die oyt befeeten hebben; ghelijck daer oock weynige van die foort gevonden werden, die yets byfonders doen konnen, dan met lange blocken ende knoeyen, 't welk noch ten laetften naeulijcks het ooge van een onkundige voldoen kan; maer het examen van een ervaren verftandt niet verdragen mach.

De Teyckeningen, Schetsen, ende Printen, moetmen in 't fien met het verftant, ende niet met handt ende ooge gebuyccken om daer ftucken ende brocken uyt te ftelen, veel min

't Befchouwen van Print-Konft een middel om geoeffent verftant te krijgen.

Misverftant van fommige hier in.

Recht gebuycck der Print-Konft.

64 *Inleydingh tot de Practijck*

min om die geheel na te apen (al-hoe-wel dat oock zijn nuttigheyt heeft wanneer 't wel wort aengeleyt, gelijkw' in onse Teycken-Konst leeren,) ende blijven alsoo geduerlijck door den Brill van een ander kijken. Maer neen, men moet alleen de deughden, als fraye maniere van ordineeringhe, Teyckeningh, geestige gedachten ende verstandighe opmerckingen, door het besien, hersien, bedencken, overleggen ende herkauwen, trachten in sijn gemoet te drucken, ende daer in, met dickwils daer aen te denken, bewaren; invoegen sy door het toedoen van uwen Geest, niet meer eenes anderen, maer in U eygen vindingen verandert worden: Ten eynde sy oock in het ordineeren, t'samen stellen, ende vercieringen van uwe inventien als wijse Raets-mannen souden kunnen dienen. Ende op dese maniere salmen vol van gedachten, vlotte van ordinarie, rijp ende overvloedigh van Schilderachtige stoffe werden: Daermen andersins nimmer een eygen Erf-goet en kan te boven winnen, maer sich altyt met leenen, stelen, ende rapen behelpen, of besitten een eygen study op sijn selven, en vroeten daer mede alleen inde Werelt om, welcke men niet t'onrecht naeckte en arme Eremijten inde Konst soude mogen noemen. Doet hier noch by, dat by aldien het bespeculeeren, ende ghesicht oeffeningh van Print-kunst, geen andere nuttigheyt en hadde, dan dat het de lust van een yverigh Constenaer geduerigh opweckt, Aest, onderhoud en gaende maect, den tijt, ende kosten die daer aen verspilt wort,

wort, onnoodigh is te beklagen. Vele zijnder die ganfche Cabinetten ende groote legger-Boecken vol fchoone Printen ende Teyckeningen hebben, die de felve in een Jaer naeulicks eens doorfien; of foofe by geval daer al eens in komen, foo kijckenfe daer in als een Os inden Bijbel; want die wederom uyt de handen geleyt zijnde, weten foo veel als te vooren, en hebben niets meer geleert, als niet te weten, en hunnen ouden wegh te volgen.

Dat de Konft vry wat byfonder fraeys uyt de antique study kan halen, daer aen mach van niemant getwijffelt werden. Want de Exempelen kunnen daer van getuygenis geven hoe gansch geacht die van Eeu tot Eeuw geweest is, ende hoe neerftigh de Vermaerde Meesters hebben geweest, om de antique dinghen, foo van fchoone ftatue Beelden, Kleedingen, Zeden ende gebruycken, met een onvermoeylijcken yver te onderfoecken, ende de nuttigheyt daer van te kennen. Dit geeft ons onder allen den braven Teyckenaer *Francifcus Perrier* door een ftilfwijgent finnebeelt te kennen, foo wanneer hy op het Voorhoofd van fijn *Bas relief*, of leegh verheven Marbre antique Konft-ftucken, (die hy na de *Sny-wercken vande Eerboogh Constantini, Vespafiani* en andere gheteyckent ende uyt-ghegeven heeft,) de Roomfche Outheyt onder de voet gevallen uytgebeelt, welcke van *Pallas* de handt geboden, ende vande Schilder ende Bouw-konft opgeholfen wort: Befiet de Print felfs ende ghy fult veel beter invallen daer over in u gedachten

Nuttigheyt der antique Study.

66 *Inleydingh tot de Practijck*

ten vinden, dan of ick het u hier met veele woorden in een ruyge schets bestont aen te wijfen.

Laet ons hier by oock aenmercken dat de antique Beelden welcke inden bloyenden tijt, als wanneer de Konst onder de Oude op het hooghste was, gemaect zijn, voor de beste Modellen ende voorbeelden aen de Jonge Schilders ende Teyckenaers verftrecken konnen: Gelijk den Heer *I. de Biffchop* inde Voor-reden van sijne vijftigh nieuw Ge-Etste statue Beelden aen den Heer *Constantijn Hugens*, dat niet onwaerachtig en toont, soo wanneer hy seght. Daer in is ons gevoelen eenstemmigh, dat de oude overblijffels van Beelden ende halfronden zijn vande grootste volmaecktheyt inde Konst, ende voor de Leerlingen het beste voorbeeldt. Welck gevoelen gelijk het by my out is, en door verloop vanden tijdt seer vast gewortelt, alsoo oock van tijt tot tijt waerachtiger ten seeckerder heeft toegheschennen: Het sy eens ander oordeel, ende begrijp, of 't mijne dien aengaende werde overwoghen. In dienmen andere haer oordeel ondersoecke, soo komt te vooren niet alleen den grooten Prijs ende waerde die dese dingen altijts by de kenders in oude tijden gehadt hebben, en oock nu ter tijt noch hebben; als 't eerste wert getuyght van *Cicero*, *Plinius*, ende andere schrijvers van geloof, door 't verhael van dinghen by na ongheloofflijck, ende het tweede leert de dagelijckse ervarentheyt: Maer komt daer toe oock de eenparighe
 ,, toe-

der algemeene Schilder-Konst. 67

„ toestemmingh van *Raphel d'Vrbijn*, *Michiel*
„ *angelo Bonarotti*, en al de treffelijcke
„ Meesters: die als bekend is, dit niet alleen
„ met woorden rondelijck verklaert, maer
„ oock metter daet betoont hebben; haer
„ heele werck stellende na desen richt-snoer:
„ Ja soo verre, datse dickwils niet ontsien-
„ de, heele stucken in hun wercken in te
„ voegen, by na Roovers zijn geworden in
„ plaets van navolgers. En van geen ander
„ verstant zijn de Liefhebbers; als die ge-
„ meenlijck voor 't beste van hun wercken
„ dat oordeelen, het welck meest heeft van
„ die oude Voor-beelden. Sels die van
„ *Venetien*, die nochtans altijd meest in 't
„ Coloreren ende meesterlijckheydt van 't
„ Pinceel als inde Teyckeningh hebben uyt-
„ ghemunt, konnen hier toe strecken voor
„ ghetuyghen; aenghesien *Mategna*, *Palma*
„ hier uyt geseyt werden, veel geleert en
„ gevordert te hebben. Maer soo men dalen
„ wil tot de later tijden; is dit niet wel het
„ eenige, 't welck *Vranckrijck* nu inder daet
„ de kroon spannende, soo verre inde Konst
„ gebracht heeft, dat het tot *Roomen* met
„ naeuw opmerck de oude Beelden wel
„ doorsien, ende der selver navolger *Poussijn*,
„ met veel eer ontfanghen, en seer hoogh
„ geacht heeft? Vorder mijn eygen oordeel
„ ondersoeckende, hoewel swack zijnde,
„ ende naeuwelijcks machtigh een gedeelte
„ van die Konst te doorgronden, ende als
„ door een nevel siende, echter mijn sche-
„ merende ooghen omslaende, bespeuren
„ in 't Beelt van *Hercules* de gewrichten van

68 *Inleydingh tot de Practijck*

„meer dan Menschelijcke sterckte. Inde
„*Worstelaers* ende *Schermers* de krachten daer
„vereyft, in *Laocoön* een vallen ouderdom,
„in *Antinous* een swacke swier van Lichaem
„by na Vrouwelijck; in *Apollo* een wel-ge-
„maeckten Jongelinck, in *Bachus* ront ge-
„draeyde leden, in *Satyrs* en *Faunen* be-
„klonckenheyt van vlees, ende inde Vrou-
„wen nu een tenger, ende dan een wel-ge-
„voet en poefel Lichaem uytgebeelt; swij-
„ghende vande verscheyden Ouderdom,
„stant, gebaer, wesen, kleedingh en meer
„sulcks, kan niet genoegh verwonderen de
„grootte schoonheyt in yder en soo wel on-
„derscheydentheyt in allen, met de meeste
„eenvoudigheyt ende veel meer andere
„deughden vergeselschapt: De welcke hoe
„groot ende hoe veel die zijn daer uyt te
„giffen is, dat de grootste Meesters in 't
„maken van 't een of t ander lit, tot herstel-
„lingh van eenigh gebroocken Beelt, soo
„selden, of sijn selfs of anderen voldaan
„hebben, en seer beswaerlijck sich dit on-
„derwonden. Echter en wert hier door niet
„verworpen, 't gevoelen der gener die drij-
„ven, dat het leven selfs is het beste voor-
„beelt ende noodighst na te volgen; als
„waer uyt die grootte volmaecktheydt der
„ouden zijn oorspronck heeft, ende oock
„nu alsoo staet daer uyt te soecken: Maer
„daer de oude seer keurlijck in soo veel ver-
„scheydentheyt van 't leven, daer 't schoon
„met het onprijselijck vermenght is, dick-
„mael in een Lichaem, het schoonst hebben
„uyt gesocht, mach dit met recht de beste

der algemeene Schilder-Konst. 69

„ Leytsman wel genoemd werden: Niet tot
„ dien eynde, om opgetrocken inde Deug-
„ den der Ouden, in 't bevestigen van 't le-
„ ven blind te zijn, maer om door behulp van
„ desen wegh-wijser, na 't voorbeeld vande
„ oude het schoonsste te verkiezen, en 't ge-
„ heele leven loffelijk tot sijn ghebruyck
„ brengen; dat andersins seer swaer is ende
„ onseker. Dus verre de Voorreden vanden
gemelden Heer *Bisschop*.

Hier toe staet ons noch vorder aen te mercken, de menighvuldige behulp mid- delen die voorhanden zijn, om sich na de schoonheyt der antique statue-Beelden, te oefnen; gemerckt daer van verscheyden af- teyckeninghen, door de neerstigheyt van brave Teyckenaers zijn in Print gekomen, als oock veele andere antique toefellen, of- feranden, gebruycken, kleedingen, gebou- wen en diergelijke.

Onder anderen soo vintmen veel fraye Beelden door *Franciscus Perrier*, te Roomen geteyckent; die hy in hondert verscheyde stucken in 't Koper ge-Etst, ende uytgege- ven heeft, die oock naderhandt twee-mael zijn gecopieert, een door *van Dalen* gesne- den, d'ander is in Italien met starck Water gebeten, doch moetmen weten dat de eerste door hem selfs te Parijs gemaect, principael zijn, ende vry meerder lossigheyt, geeltig- heyt en vaster omtreck dan d'ander twee Copyen behouden hebben. Noch soo zijn vanden selven *F. Perrier* ettelijcke stucken uytgegeven, dien hy na de Triumph-boogh van *Constantinus* en andere Arcken geteyc-

Antique
dingen die
in Print
uytgaen
van Per-
rier.

kent heeft, in 't gemeen *Bas relief* of half ront genaemt, om datse leegh verheven, en maer half uyt den gront zijn uytgehouden: in welcke veel antique Beelden, Ordinantien, Kleedinghen, Wapenen, Hulfels, Mantels ende dier soorte meer, seer los en welgeteyckent te sien zijn.

Van verscheyde.

Borst beelden van Rubens.

Van Boyssardus.

Van gelijcken gaen oock verscheyde statuen uyt, welcke na eenige Beelden en Tronyen geteyckent zijn, die gevonden worden tot *Amsterdam*, in het Cabinet van de Heer *Reynst*. Doch zijn meest Tronyen en Borstbeelden, by na op deselve wijze als *P. P. Rubens*, sijn twaelf antiquen, na de oude marbre steenen geteeckent, ende uyt latengaen heeft. Soo vintmen mede verscheyde seer oude statuen, onder de antiquiteyten, die *Boysardus* en *Onuphrius Pannuvinus* hebben beschreven, daer onder oock seer veel, Altaren, Sepulturen, Gedenck-steenen, Opschriften ende diergelijcke getoont worden: Doch en zijn de Beelden alle soo wel als die van *Perrier* niet geteyckent, maer meest bemint om dat sommige by andere niet of weynigh gevonden worden. Veel antique Beelden ende gesnede Wercken sietmen oock afgeteyckent in het Boeck van 't onderaertse Roomen, in welcke meest alle de Sepulturen of Tomben der eerste Christenen, in verscheyde holle Speloncken onder de Aerde Gebouwt, met wonderlijcke Historyen en Beelden, Potten, Lampen, ende andere outheden meer te sien zijn.

Te Roomen zijn oock (niet langh geleden) twee verscheydene Langhwerpighe Boeck.

der algemeene Schilder-Konst. 71

Boeckjens uytgegeven van eenen de *Rubeus*, Vande Rubeus.
in welcke veel grootse Beeldekens, ende
antique toetakelingh zijn aengewesen. Inf-
gelijcks gaen oock uyt alle de Sny-wercken
der vermaerde *Colommen* van *Trajanus*, *Anto-*
minus ende andere. Men vint oock noch een Van ver-
Boeck met Beelden dat na de afdrucken van scheyde
eenige oude Ingesnede zegelen, steenen of andere.
Gemme geteyckent, en in Italiën uytgege-
ven is, in deselve zijn veel fraye Beeldekens,
soo verstandigh geteyckent datmen genoegh-
saem bekennen kan dat de oude Meesters
oock wat geweten ende gedaen hebben, dat
voor de nakomelingen weerdigh is na-ge-
volght te werden.

Wy en willen oock niet vergeten de seer
fraye en uytgelesene statuen, ende aeloude
rompen, die nu onlanghs door den Kunst-
lievenden Heer *Ian de Bisschop* in 's Graven-
hage uytgegeven zijn, in welcke hy na de Van Jan
beste afteyckeningen, soo van hem, als dien de Bis-
hy uyt handen van andere Liefhebbers der schop.
Teycken-kunde, bekomen, herteyckent en
op 't Koper ge - Etsft heeft, van welcke som-
mige oock onder de antique van *Perrier*, en
andere by *Boysfardus* gevonden worden. Van
eenige vertoont hy verscheyde standen, ende
verkiefsingen om de schoonheden der selver
Beelden niet verduyfter te laten. Men siet Wat Beel-
daer inde statue van *Faunus* met Speeltuygh den dat
inde handt op dryderley Vertooningen, dat zijn.
by veelen voor een seer fraey ende actieus
Beelt gehouden wert, gelijk het oock by
Rubenius de re Vestiaria bedacht wort. Na de
afteyckeningh van *Doudyns* heeft hy oock

twee verkiefingen van *Apollo Phytius*, welcke te Roomen in Belvidere staet. Inde sevende ende achste Plaet vertoont hy een vluchtenden en eenen doot-leggenden Soone van *Niobe*, die seer out ende schoon zijn, van welcke *Plinius* schrijvende, twijffelt, offe van *Scopas* ofte van *Praxiteles* gemaect zijn, uyt reden dat bekend is, dat *Praxiteles* soodanigen *Niobe* met hare Sonen gemaect heeft. Soo zijnder oock vier gesichten van *Hercules*, die in t Huys *Fernese* staet, ende by andere statue-beschrijvers gemeen is, als oock de statue van den schoonen Jongelinc *Milo*, by de meeste voor *Antinous* gehouden, van welke geseght wort datse by de Badt-stoven van *Titus* gevonden is. Van ghelijcken vertoont hy oock twee verscheydene afteyckeningen vanden *Laocoön*, en sijne Soonen, een beelt van soodanige vastigheyt dat *Michiel Angelo* daer van dickwils seyde dat het inde Weerelt was overghebleven tot verwonderingh der aenschouwers, om het vermoghen der oude Consteners, te stellen tot een Exemplaer om na te volgen. De romp van *Hercules* die daer onder oock worden gesien, ende van *Apollonis*, Soon van *Nestor* ghemaect zijn, daer van ghetuyght *Boysfardus*, dat dit van *Michiel Angelo* voor het aldervolmaeckste Werck-stuck gehouden wiert. Soo vertoont hy oock in twee verscheyde sieninghen een Romp van een gekleet Man, dat met een seer antycq ende aerdig opgeschort Romeyns Kleet omhangen is. Vorders hebt ghy de Beeltenis van *Musa Vrania*, d'een van *Wielingen* d'ander van *Doudijns* geteyckent. Een vef-

vestaelsche Maeght in grootse Kleedinghe, staende om te Offeren. Oock een Amalone op tweederley standt, de armen verbroocken zijnde, welck van *Michiel Angelo*, seer konstigh geacht wiert. De Beeltnissen van Flora zijn oock seer fraey, insonderheyt de verkiesinge die inde 40^{ste}. en 42^{ste}. Plaet gesien wiert. Noch is 'er een fraey gekleede Beeltenis van een *Sybille*, ende *Agrippina* die na de afteyckeningen van de *Ionge Backer* komen. Gelijk oock verscheyde gesichten na diversche Teyckeninghen van de Griecxse Venus, welcke men meent datse van *Cleomenes* den Soon van *Apollodorus* gemaect is, als uyt het Griecx Letter-schrift bewesen wert. Het soude te langh vallen alle de andere statuen en pronck-beelden, diemen by *Perrier*, *Boysfardus* ende andere beschreven vint, hier te verhalen: Van welcke door het geduerigh na-maken, Teyckenen, Schilderen, Boetseeren, Afgieten ende soo voorts, veele seer gemeen zijn geworden.

Men vindt oock vericheyde Boecken, die soo te Roomen als elders sijn uyt-gegeven, vol af-teyckeninghen van meest alle de vermaerde Gebouwen der oude Romeynen: gelijk oock *Sadelaer* ertelijcke Ruynen en Antique Overblijffelen van Tempels, Amphiteaters, Boghen, ende andere Majestueuse Gebouwen heeft laten maken. Maer gelijkmen doorgaens in de Beschrijvinghe der Oude Paleysen bevint, dat de selve met groote Costen, swaren Arbeydt, en veel in den Const-bloeyen tijt zijn gebouwt, soo is licht af-te-nemen datter noch vele Antique

Afeyckeninghen van d'overblijffels eeniger bouwpralen.

74 *Inleydingh tot de Practijck*

Gelijcker
door for-
geloos-
heyt veele
dingen
zijn ver-
gaen soo
zijn we-
derom an-
dere ge-
vonden en
met vliet
voor de
nakome-
lingen be-
waert.

Op wat
wijfe de
Wereldt
vol Beel-
den is
gekomen.

Overblijffelen , soo van Pronck-beelden , Gedenck-steen en , ende andere Konst-stuc-ken zijn overgebleven ; die vele van Marber gesneden , andere van Koper gegoten , tegen 't knagen vanden tijt al vry veel Eeuwen konden uythouden ; welcke nu noch heden ten dage binnen *Roomen* en elders in de Lusthoven , Konst-kamers en Cabinetten bewaert worden. Want gelijk alffer vele van dese Beelden door d'Oorlogen en Gelt-gierigen tijt , inde welcke men geen forge meer voor de Constighe Wercken en heeft begonnen te draghen , zijn verbroken , verstroyt , en tot niet gekomen ; soo zijnder oock wederom andere tot geluck der Nakomelingen inde Aerde , en onder de oude Puyn-hoopen , wonderlijk bewaert geworden , die na maels gevonden ende met groote forghe behouden zijn. Het ware ten grooten schade geweest , datter van alle die menichte schoone Beelen , daer mede de *Schouwburgen*, *Batstoven*, ende diergelijcke Gebouwen verciert waren geweest , geen Zaet voor de Konst-lievende en soude overgebleven zijn. Het is wonderens waerdigh wanneer men leeft in hoe menichten getal de Statuen gemaect wierden. Daer wordt getuyght dat aen het Schouwburgh van *Titus* over de dry duysent Pronck-beelden tuffen de Colommen stonden. Misschien wierdt oock om de menichte Copere Statuen die te *Roomen* op de Marct stonden , geseydt datter meer Doode als Levende waren.

In dien Beelt-formerenden tijt wierden oock dickwils beloften gedaen , die met het ver-

der algemeene Schilder-Konst. 75

vereeren van een Statue voldaan wierdt. Soo Leeftmen van *Ladice*, de Vrouw van *Amasis*, datse een Beeldt aen *Venus* beloofde, by al dien dat haren Man haer konde Bekennen; gelijk sy oock namaels een Beelt na *Cyrenen* fondt: Van welck Beeldt *Herodotus* getuygt dat het in sijnen tijt (dat is 420. Jaer voor Christi Geboorte) noch ongeschonden buyten de *Cyrenische Poort* gestaen heeft. Soo fondt oock *Amasis* volghens sijn Offer-Belofte, een Vergulde *Minervaes* Beeldt na *Cyrenen*, en sijn eyghen Af-beeldtsel na *Lindos*; ende oock twee vande seive na *Samos*, aen *Iuno*: Welcke ten tijde vanden voornoemden *Herodoot* besyden de deur van den grooten Tempel gestaen hebben. Uyt alle welcke niet en is te verwonderen hoe de Werelt soo vol Beelden is gekomen, insonderheyt wanneer men op d'ontallijk Goden en Godinnen, die yeder Volck onder veranderde Namen gemaect en gedient hebben, wil by-voegen, maer wel datter niet meer van soo veel Conftighe Wercken behouden zijn. Dan 't is wel te gelooven datter noch vele Outheden hier en daer onder de Aerde verborghen legghen, die door de verhoopingh van d'af-gevalle Puyn der Bouw-wercken, Vloeden, ende Overstolpingh van Steden, Landen en Duynen, voor eenen tijt verduyftert blijven, die misschien soo nu als dan eens wederom sullen te voorschijn komen, als meer mael is gheschiet; gelijk wy daer van oock met onse Kindtsche Oogen een Exempel hebben ghesien in 't Jaer 1647. aen den Oever van het Eylandt van *Walcheren*, omtrent de Oude

Antique
dingen
blijven
veele eeu-
wen on-
der den
puyn ver-
borghen.

Exempel
hoe die
weer te
voorschijn
kunnen
komen.
Stadt

76 *Inleydingh tot de Practijck*

Stadt *Domburgh*, alwaer eenighe Antique Steenen, met op-schriften en verscheyden Beeldtnissen, beneffens eenighe Vafen en Penninghen, door het wellen van het Duynzant zijn op-geworpen; onder welke (beneffens eenighe andere Goden) oock 't Afbeeldtsel van een onbekende Af-godinne *NEHALENNIA* genaemt, gevonden wierdt; gelijk de Steenen daer van noch in die Plaets te sien zijn. Van welck *Boxhorn* een Tractaet met verscheyde Af-beeldingen heeft in't Licht laten komen. Omtrent onderhalf Jaer geleden wierdt op de selve plaets noch een Boven-stuck van een Colom op-geworpen; welke Witte Steen, even als de voornoemde Beloft-steenen aen *Nebalennia* zijn: het Capiteel wyft na mijn onthout een Tuscaense Order uyt, en is de Schaght by giffingh omtrent 12. voet hoogh geweest; gelijk wy dickwils voorgenomen hebben om die eens Correct te meten, want dat genoeg kan gedaen worden, darw' in nader occasie evenwel meenen te doen, alsoo 't hier buyten onse Intentie gaet.

Ware nut-
tigheyt
der out-
heyt.

Laet ons hier by-voeghen de bysondere Nuttigheyt diemen uyt de algemeene kennis der Outheden heeft: want die in allen als een Waerachtighe getuyghe van 't gene wy daer na komen te bedencken, kan dienen om de Waerheyt daer van te bewysen; wilmen oude ghebruycken, Gebouwen, Beelden, Kleedingen en andere vercieringen (welcke vande oude gemaect zijn soo alse doen in gewoonten waren, gelijk oock de Oude Schrijvers daer mede over een komen) men vintse

vintse doorgaens in Penningen, Statuen, Altaren, Colommen, Vafen ende antique steenen afgebeeld, gelijk als alle die dingen in het selde Boeck van ons groot Werck breeder sullen verhandelt werden.

Maer hier komt noch in bedencken of de Konstige Wercken van Schilders ende Beeldvormers onder de Oude zijn in achtung geweest, om de deught en ware konst die 'er mochte insteecken, dan alleen om dat die tijden noch onwetende inde Konsten waren, gelijk sommige dat willen drijven; en meenen zelfs dat indien *Apelles*, *Xeuxis*, *Protogenes* ende andere, heden ten dage leefden en hare Konst Oeffenden, datmen hare stucken niet eens en soude willen aensien; Ja dat *Apelles* zelfs de kost in onse dagen met Schilderen niet en soude verdienen. Maer gemerckt wy het tegendeel uyt de nette beschrijvinge dieder de oude Autheuren van doen, kunnen besluyten, soo en willen wy aen soodanigen Vonnis niet schuldigh staen. Wy bemercken doorgaens dat wanneer eenige der Poëten of andere Schrijvers de schoonheyt van een Mensche beschrijven, datse desulke altijt by de statue-beelden ende Schilderyen vergelijken. Gelijk daer uyt oock het spreek-woordt, *Hy, of Sy is soo schoon als een Beeldt*, onder ons schijnt overgebleven te zijn. By aldien nu in hare Schilderyen en Beelden een groote onvolmaektheyt, of mismaecktheydt ware gheweest, 't soude fottelijck van geleerde Mannen ghedaen zijn geweest, Menschen die een natuerlijke rechtschapentheydt hadden, by

Ofte de Konst der Oude soo volmaeckt sy geweest als 'er van getuyght wert.

Sommige meenen neen.

De Waerheyt daer van bevesticht.

78 *Inleydingh tot de Practijck*

Bewijs
uyt Cassio-
dorus.

misschepfels van nagebootste afbeeldingen te vergelijcken, of hare schoonheyt na die der Beelden af te meten. Doch de woorden die *Iunius* uyt *Cassiodorus* bybrenght zijn genoegsaem om de waerheyt van 't gene wy seggen „ te bevestighen. Het schijnt onmogelijck „ (seyt hy) dat yemandt sijn oogen op de „ noch ovrige oude Beelden soude slaen, of „ hy sal veel beter dingen sien dan hem in 't „ lesen voor quamen; hy sal schoonder din- „ gen be-oogen dan hem oyt inden sin schoo- „ ten; de statuen namentlijck, die de deug- „ den van haren Werck-meesters tot op den „ huydighen dagh toe melden. Hy sal met „ groote verwonderingh beschouwen hoe „ d'Aderen in het Coper spelen, hoe de Hy- „ sen door de ernstige gepoogh swellen, hoe „ de Senuen in het gaen gespannen staen, Ja „ den gegoten Mensche sal sich selven in soo „ veele gelijkenissen aen hem vertoonen, dat „ hy den nageboetsten Man, licht voor een „ natuerlijck Mensche houden sal. Dese ver- „ wonderinge sal hem noch vorder tot d'aen- „ merckinge vaude Paerden aenleyden; ver- „ mits hy niet en kan versinnen hoe het by „ komt datmen in de moedige Beesten, sulc- „ ken levenden vierigheydt speurt, ja hy „ maeckt uyt hare ronde gefronste neusgaten, „ uyt hare t'saem gedronge ledematen, ende „ uyt hare nedergedruckte ooren een vast be- „ sluyt, dat sy het geerne aen het loopen „ souden stellen, al is het hem genoegh- „ saemlijck bekend dat het Metael een on- „ roerlijcke stijvigheyt heeft.

Hier by sal, oock eyndelingh, een ver-
standigh

der algemeene Schilder-Konst. 79

ftandigh Konft-oeffenaer moeten weten, dat hy hem boven de ftudy van alle de voorge-
melde dingen, feer neertigh befich houdt
omtrent het befchouwen van het natuerlijk
leven, ende dat in alle voorvallen daer 't mo-
gelyk is ghebruycken, want datmen fich
foude willen laten voorftaen, foo rafmen
eenige trappen vande Konft te boven is ge-
klommen, datmen alle de formen, en doe-
ningen van het leven in fijn memorye kan
houden, ende te voorfchijn brenghen, foo
wanneermen die aen zijn inventien wil toe-
paffen, die foude fich feer dickwils bedro-
gen vinden; alwaert faecke yemant in alle
de voorige ftudien fich al heel wel geoeffent
had: Want het natuerlijk leven is in alles
foo rijck, overvloedigh, konftigh en geleert,
dat onse geheughnis op verr' na niet machtig
is die geheel te bevatten veel min te behou-
den: Invoegen men noch Wercks genoegh
vint om de gedachten befich te houden on-
trent de menighte der faecken, diemen in 't
leven niet altijdt en kan bekomen, ten fy
flechts in een fchemerent oogenblick, of an-
dersins door een krachtighe verbeeldens
kracht, die door het fien van veele faecken
ende verftandigh begrijp der dingen op-ge-
koeftert ende onderfteunt wort: Welck on-
trent het uytftorten van Geestige fantasien,
veele vermach; en defwegen niet t'onrecht
aengeraden daer na te trachten, want door
de inbeeldinge foo kunnen wy d'afwesende
dingen ons foo gemeen maecten als ofmen
die tegenwoordich by fich hadde; invoegen
daer niet anders dan de handt des Conft-
naers

By alles
watmen
na vorft
moet ook
voor al het
levenge-
kent wor-
den.

Wat d'in-
beeldingh
vermagh.

80 *Inleydingh tot de Practijck*

naers van nooden is om die op den Schilder-
doeck te brenghen; waerom oock eenighe
de In-beeldinghen by waeckende Droomen
vergeleken hebben: Ja men soude moghen
segghen dat de In-beeldingh noch verder
gaet, en dinghen leert maecten diemen niet
gesien en heeft, gelijk uyt de woorden van
Seneca wel kan afgenomen werden, die daer
op sien, soo wanneer hy seyt *Als dan kan de
Majesteit der Goden eerst wel getroffen worden,
soo wanneer 't gemoet de wercken wel heeft over-
slagen.* Te kennen gevende dat het den Con-
stenaer onmogelijk is ten Hemel te klim-
men, om de gedaenten der Goden na 't leven
te volgen, gelijk als *Thespesion* by *Philostrat-
e* van *Phidias* en *Praxiteles* dat alsoo komt
te vragen.

Men soude niet te onpasse de *Lesse* van
Iunius hier kunnen byvoeghen, namentlijk
datmen sich daer toe moet ghewennen,
dat onse Inbeeldingen en Bedenckingen soo
sterck worden, datse alderhande verhinde-
ringhen kunnen overwinnen, en sijn gemoet
soo vast op de bedachte dinghen zetten,
datter van al't gene datmen buyten dat komt
te hooren of te sien, niets daer van tot in
het Gemoet en laet door-sluypen; maer dat-
men in allerley gewoel, sijn gedachten als in
een heymelijcke Vertreck-plaets houde.
Welcke mogelijk was, indien men hem van
Jonghs aen daer na wilde voeghen; want het
gemoet der Menschen kan tot aller weghen
Aengeleyt en om-gevoert worden: gelijk
Ovidius daer over den Hemel danckte. Soo
dat alle de gene, welcke in dit stuck niet na-
latigh

Hoedanig
onse In-
beeldingh
van ver-
mogen
moeten
zijn.

Mogelick
heyt daer
van.

der algemeene Schilder-Konst. 81

latigh en zijn, gewaer worden hoe grooten voordeel het hun komt te verschaffen, soo wanneer een schielijck voorval, haer de een of d'ander inventy of levende verbeeldingh af vordert: maer d'ander daer en tegen vinden haer seer ontbloot, ende verlegen, gemerckt (seght *Iunius*) sy geen voorraet van eygen Erfgoet en besitten, haer alsdan met stelen en rooven, rapen ende schrapen, seer armmelijck moeten behelpen.

Het vijfde Capittel.

DE woorden die *Franciscus Iunius* uyt *Fulgentio* by brengt, zijn waerdigh om hare soete toepassingen nagelesen te werden; vergelijckende daer den geheelen yver van een Leergierigh Konstenaer, (die hy in negen dingen seght te bestaen,) by de negen *Musen* of Sangh-Godinnen, die hy volgens de eygenschappen harer namen aerdigh toepast: 't geen ons, dat t'elckens lesende, by na inde Pen leyde, dat het niet ongevoegelijck en soude wesen eens de gansche Schilder-konst, bestaende in algemeene kennis, en in Teycken-kunde, Bouw-kunde, Doorsicht-kunde, Anatomie, Ordinerings, en Coloringh, in seven Boecken te verhandelen, en die in dese Inleydingh, aen de seven Vrye Konsten, als Grammatica, Dialectica, Rethorica, Musica, Arithmetica, Geometria, en Astronomia toe te passen; ghelijck alsoe dat eenighsins lijden konnen, en wy oock voor hebben 't selve alsoo in ons groot Werck

Siet sijn eerste Boeck, t'eynde van 't eerste Capittel.

De Schilder-konst by de seven vrye Konsten vergeleekken.

82 *Inleydingh tot de Practijck*

te verhandelen, waer van dit alleen een voorlooper is, alſwe in onſe voorreden hebben bekend gemaect.

d'Algemeene kennis by de Grammatica.

Teycken-konſt by de Dialectica.

Bouw-Konſt by de Rethorica.

De doorſicht-kunde by de Musica.

Anatomie by de Arithmetica.

d'Algemeene kennis der Schilder-konſt gelijcken wy by de Grammatica, om dat even als ſy leert de algemeene Letter-kunde, ſonder welke kennis men niet tot het onderſoecken van eenige geſchreven dinghen gaen en kan, ſoo ſullen wy oock ons eerſte Boeck tot een noodige voor aſgaende kennis vande gheheele Schilder-konſt ſtellen; op datmen wete wat voorraet tot de volgende van nooden is. De Teycken-kunde by de Dialectica; om dat even als de Dialectica in 't ſpreecken alles leert onderscheyden ende 't valſe van 't waerachtige in Diſtincte order ſtellen; men door de Teycken-kunſt alle voorwerpen kennelijck in haer juyſte form kan af beelden. De Bouw-kunſt by de Rethorica, om dat ſy, even als de Poëzy, door 't geſagh der outheyt, grootſe en cierlijke ordineringen na gewiſſe Maet-regels, Werckt ende uytvoert. De Doorſicht-kunde by de Musica, om dat even als de Maetſangh door haer juyſte ſtelfels van toonen, onſe ooren met een aengenaem geluyt ſtreelt ende onſen Geest gelijck als buyten ons ſelven wegh voert: Sy oock door haer gewiſſe ſtel-regels de aengenaemheyt van het leven vertoont, ende verruckt worden te gelooven, dat wy in een ſchoon Paleys, Landſchap of Luſt-hof wandelen, niet reghenſtaende wy in een beſloten kamer zijn. De Anatomie by de Arithmetica, om dat gelijck als men door de Cijffer-kunſt den Inhoud van

ver-

verfcheyde getallen kan vinden, ende die tot een Lichaem brengen, ende wederom in foo veel deelen onderfcheyden almen wil, be-
neffens aenwijfinge doen hoe veel yeder ge-
tal tot volmaeckingh van foodanigen fomme
toebrengh, men oock door de Mensch-kun-
dige ontleding leert, uyt wat deelen den
Mensche komt te beftaen, en die volghens
haer Maet, Plaets ende werckelijcke be-
wegingh ontrent het geheel toe-eygenen, om
denganfchen inhoud van een volkomen Men-
fche, in allerley doeningen uyt te drucken.

De ordeneeringe der inventien by de Geome-
trie, niet foo leer om de juyfte over een ko-
mingh van die beyde, als wel om dat de
Wis-kundige meting fich na alle voorvallen,
fy zijn dan foo alfe willen, moet fchicken en
men uyt verwarde hoecken, of gegeven dee-
len een behoorlijk klomp van een vierkanten
inhout t'samen brengen kan: Soo moet men
oock door de goede ordeneeringen, de ver-
warde fantasien, foo van ons eygen bedenc-
kingen, als ten believen van andere hare on-
ordentelijcke invallen, in een cierlijke groot-
fe ende welgefchickte ordinantie t'samen
fetten.

Ordene-
ringh by
de Geo-
metrie.

Het Coloreeren by de Astronomie, om
diefwil dat gelijk als men in die Konft vele
feeckere dingen door giffingen moet vast stel-
len, ende door ghesonde reden de Sonne,
Mane ende Sterre-loop foo waerfchijnigh
beschrijft als ofmen dat alles met de ooghen
gefen en met de handen geraft hadde; men
in het Coloreeren, de natuerlijcke loop en
werckingh van licht en duyfterniffe, by wijfe

De Colo-
reringh by
d'Astrono-
mie.

84 Inleydingh tot de Practijck

van giffingh door de Verwen seeckerlijck kan bepalen, alsoo datmen de ruymte door de wijckinge ende houdinge, in een Plaets of Landtschap soodanigh bemercke, als of men sich selven daer midden in vont.

Hoedanig
onse on-
derwijfing
sal wesen.

Hierom zijn wy oock van voornemen geworden in alle onse onderwijfingen, soodanigh van trap tot trap voort te gaen, dat de gedachten der Leerlingen door een vervolgh van aen een hanghende regulen, niet teffens overvallen, maer allenghskens bemachtight mochten worden, om alsoo langhs onse aengewesene Konst-wegen, seeckerlijck op een effen en gemakkelijck velt uyt te komen, op datmen daer de geheele Schilder-Konst in zijn volkomentheyt ontmoeten soude: Gelijckw' oock om beter dat eynde te bereycken, geoordeelt hebben nuttigh te wesen eenige figuren ende vertoogh ichtsen hier ende daer by te voegen: Achtende (gelijck *Seneca* dat aenmerckt) dat de Leerringen diemen door voorbeelden doet, korte ende krachtige onderwijfingen zijn.

Datmen
cerst de
Theorie,
en dan de
Practijck
moet oef-
senen.

Vorder staet ons hier in dit hoof-deel, oock te letten datmen sich tot de werckelijcke oeffeningh van Schilderen niet licht en moet begeven, voor al eer datmen een goet begriip der Theoretische kennis soo van Teyckenen, Bouwen, perspectijf en dierghelijcke, verstandelijck besitte. d'Oude Meesters die na de volmaecktheyt stonden, en plaghten haer voor geen Constenaers uyt uyt te geven, ten ware dat sy haer leerfaem gemoet met een algemeene kennis van verscheide Konsten en werenschappen die tot
de

de Schilder-konst aenhoorigh zijn, hadden voorbereyt. Veele zijnder in tegendeel noch in dien verkeerden waen, datse meenen, dat alle andere wetenschappen, als de Architecture, de Doorsicht-kunde, en diergelijke Wis-kundige grepen, niet grondigh voor een Schilder behoeven verstaen te wesen; latende hun genoegh zijn sleghts een kennis in 't hondert daer van te hebben, om dat sy haer misschien op den arbeyt van een ander kunnen verlaten; die het haer beter hebben voor gedaen, als sy vreesen noyt te sullen na doen: Waerom sy die dingen soo veel in hare Wercken vermijden als 't doemlijck is. Doch dese zijn even als seecker Silver-smits Jongen, die geduerigh van sijnen Meester aengeport wiert tot het Teyckenen; ende versach hem dickwils met eenige fraye Printen, van Bloem en Loof-werck, Kinderkens ende diergelijke, op dat hy hem tot neerstigheyt aenleyden mocht, maer den Jongen die geen sittende naers en hadt, en liever speelde en trijffelde, beelde sich in dat sijnen arbeyt die hy dede ontrent het na Teyckenen van die Printen vergeefs was, weynigh denckende dat het hem namaels tot de Drijf-en Sny-konst soo wonder wel te passe soude komen; Seyde eens met eenen korseligen kop, ront uyt tegen sijnen Meester, gelijk het hem op 't hart lagh, *Wats Meester hoe leghje my altijt aen de Ooren en lelt met Teyckenen, Teyckenen? Wat nut sal my het Teyckenen doch geven? Ick kan om een halve stuyver een Print Koopen die soo fray is, dat ick het mijn leven soo goet niet maecken*

valsche meeninge van sommige.

Vergelijckingh van dese met seecker onverstandige Jongen.

86 *Inleydingh tot de Practijck*

sal; 'k kan my ter naeuwer noot daer altijd mede behelpen, ende soo voorts: Waer door hy wel te verstaen gaf dat hy van onverstandigh deegh gebacken was.

Beschrijvingh van een waer Konst-oeffenaer.

Heel anders beschrijft ons *Iunius* een waren Costnaer, soo wanneer hy in dese volgende woorden hem volkomen aldus afscherft. Een Costnaer moet een omsichtig, mercksaem, daetveerdigh en kloeck vernuftigh Menschje zijn, welke door de kennisse van verscheyde Wetenschappen een groot begriip van alles is ingestort; want het en is niet wel mogelick dat yemant een aenmerk waerdige inventy soude kunnen te voorschijn brengen, ten sy saecke dat hem de voornaemste gronden der rechtsinnige geleetheyt van Kints beenen af zijn ingeprent: Soo datter geenerley studien of wetenschappen een goet Meester behoorden vrent te wesen. Hy behoorde de gansche outheyt, de Historische vertellingh, met alle de Poëtische verdichtselen als op een Ry van buyten te weten, oock de formen en gedaenten aller schepselen, de veelvoudige beroerlijkheden der leden en musculen, de menigerhande actien, ende boven al de passien des Menschelijken gemoets moeten wel verstaen zijn, want inde levende uytdruckingh der selve, bestaet de grootste kracht der gansche Schilder-kunde. Hy moet oock inde Geometrische en andere Mathematise Consten ervaren wesen, want daer in plachten groote Meesters haer gheduerigh te oefenen; en pickten den bequaemsten tijt uyt, om de Zede-kunst, natuerlijcke Philolophye ende

Waer in een recht-schapsen Meester al behoorde geoeffent te wesen.

wis-

wis-konstige wetenschappen, Historyen en Poëtische versierfelen te ondersoecken: want of schoon dese dingen alle niet machtig en zijn eenen goeden Schilder te maecken, soo geven sy nochtans eenigh optoyfel tot de volmaecktheyt der selve. Wy sullen derhalven niet verre vande wegh afwijken, soo wanneer wy hier eens in 't algemeen bestaen op te halen, wat noodighe wetenschappen een Schilder behoorde te verstaen, ende wat nuttigheyt hy uyt deselve door die wel aen te leggen, ontrent de Schilder-konst kan komen te genieten.

Het staet dan voor eerst by alle verstandige onfeylbaer vast, dat die een goet Schilder wil wesen, trachten moet een seecker ende volkomen Teyckenaer te zijn: Gelijck wy daer van in onse Teycken-konst verscheyden aenmerckingen, tot bewijs der nootsaeklijckheyt van die Const doen. Soo is 'et oock ten anderen noodigh dat den Schilder de Architecture ofte Bouw-kunde versta, volghens d'Exempelen van veel fraye en vermaerde Meesters die daer in hebben uytgebloncken, als in ons derde Boeck sal aengewesen werden. Want alsdan kan een verstandigh Man hem in alle voorval redden; en wat daer van gebouwen, als Tempels, Paleysen, Amphitreatren, Archen, Galleryen, Colommen en diergelijcke, oock alle vercieringen van Statue-beelden, Vassen, Pedestalen, Balonsters, en 't geen vorder aen Gebouwen kan bedacht werden, na de antique ende hedendaeghse mannier weten konstigh aenden dagh te brengen: ende dat

Een Schilder moet voor al een goet Teyckenaer zijn.

Moet d'Architecture verstaen.

88 *Inleydingh tot de Practijck*

alles na de vijf orders , onder de oude Bouw-
Meefters alfoo in gebruyck geweest , als met
namen de Tufcaenfe , Dorifche , Ionicæ ,
Romanife ofte Compoſita , ende Korinti-
fche , yder na fijnen eygenſchap , ſterckte en
cierlijckheyt , volgens de hoedanigheyt der
Gebouwen diemen maken wil , toe-gepaſt :
Tot het welcke men nootwendigh de juyſte
mate en verdeelingen weten moet. Daer en
boven oock verſtaen wat ontrent ſulcken of
foodanigen order mach geordineert werden ,
wat het rechte gebruyck of misbruyck is.
Wat cieraet de Capiteelen , de Friezen ende
Croon-lijſten hebben moeten , op datſe
groots , vaſt ende cierlijk mochten ſchij-
nen. Waer Pedeftalen of geene mogen kom-
men , wat hooghten , van boogen , poorten,
deuren , ſtijl-koppen , lijſten , tuſſchen wijt-
ten aen yeder werck behooren. Ja die neſ-
fens een bequame kennis vande Bouw-kunſt
ſoo veel ſy tot de Schilder-konſt moet ver-
ſtaen zijn , een volkomen Architect ſoude
willen weſen , moet oock wel inde Meet- en
Reken- kunde ervaren zijn , hy moet de ſi-
tuatie des aertbodems , de Climaten onder-
welcke de Landen gelegen zijn , den He-
mel-loop , en de nature der Winden verſtaen.
Ervaren weſen inde Coſtumen en voorrech-
ten van Steden ende Landen daermen Bou-
wen ſal. Goede kennis hebben vanden aert
der Gronden ende Water-wellingen , ſterckte
wegingh ende wat meer de Fondament-leg-
gingh aengaet. Vol goede overlegginge om
de Plaets en Erven wel te menageeren.
Rijck ende veerdigh om ganſche Gebouwen
van

van Thorens, Kercken, Paleysen, Hallen, Landt ende Stede-Huysen, en andere aen-sienlijke Gebouwen met hare Keuckens, Cameren, Schoor-steen, Zalen, Gewelven, Galleryen, Coupels, Daken, Gebinten, Kappen, Gevels; alle met bequame lichten, ruyme Trappen en Portalen, makelijcke opganghen, drooghe Kelders ende diergelijcke bequaemheden meer wel te ordineeren, alsoo dat sy te gelijcke onkostelijck ende groots, Regulier ende playfant, gesont ende bequaem van hooghte, met genoeghsame Water-vangh, cierlijck komen te vertoonen, ende onverdrietigh met genoeghen der Timmer-Heers kunnen bewoont werden.

De Schilders nu daer-en-tegen, die de Bouw-kunde noch geheel noch ten deele en verstaen, die sietmen datse haer seer dickwils tegens hare regelen komen te vergripen, makende hare stucken vol tegen-redige ende onmogelijcke dingen, ja menighmael soo bot en belachelijck, dat de Poorten en Deuren door welcke de Beelden van hun Tafereel moeten passeeren, kleynder zijn dan de Beelden selfs. *Ludovicus Davincy* getuygt, (als klaghende over dese onwetentheydt) Schilderyen gesien te hebben daer Galleryen met Colommen in quamen, die ten opzicht vande Menschen welcke boven over de Balonsters leunden, maer dunne stocken en geleecken te zijn.

Misflagh van d'Onkundige.

Klachte van Davincy.

Ten derden soo moet een Schilder volgens de alderseeckerste regelen, oock vast ende grondigh inde perspectiive ervaren zijn, en

Ook grondigh de perspectiive verstaen.

90 *Inleydingh tot de Practijck*

die soo wis als sijn A. B. C. van buyten konnen, ten eynde hy alles wat hem inde Schilder-konst ontmoet, daer na richten moge. Hierom sal een Jongh Schilder, selfs vanden aenvangh dat hy de Schilder-konst ter handt neemt, groote vlijt aenwenden, om te weten wat de perspectijf is, hoe die inde nature gesien wort, en hoe dat deselve inde Konst, volgens de regulen die ons gesicht in 't sien vande natuerlijke voorwerpen heeft, gegront is; gelijk die oock insonderheyt inde nieuw gevonde maniere die met de Meerkunde eens gestelt is, volkomentlijk kan uytgewerckt werden: Ende dat alles volgens een seer verstanelijcke maniere vande kleyne voet-maet, door den Heer *Desargues* uytgevoert; ghelijck wy dat in ons vierde Boeck met vertoogh-schetsen ende oplichtende Figuren klaerlijk verhoppen aen te wijfen. Dusdoende salmen altijd na een gewisse regel arbeyden, ende sich verseeckeren konnen dat alles watmen komt te maecken, een goeden uytvlach hebben sal; verstandigh voor de verstandige, ende natuerlijk voor 't ooge der Geleerde ende Ongeleerde. Ja oock tot volkomen gerustheydt van u selfs, om altijd reekenschap te konnen gheven vande hooghte, ruymte, lenghde, en grootheyt van 't eene voorwerp ten opsicht van 't andere. Oock selfs te konnen seggen hoe verre datmen vande voorwerpen af staet; hoe veel voeten en duymen al het Bouw-Werck van Palleyfen, Salen, Galleryen, Pylaren, Vloeringen en diergelijcke, langh, hoogh en dick is, soo wel als ofmen alles in een

ge-

der algemeene Schilder-Konst. 91

geometrische gront vlakke sagh leggen, om 't selve met een passer na te meten; invoegen een Schilder hem voor een geduerige lesse moet voorstellen, dat by aldien hy sijn werck niet aen en vanght op een goet fundament vande Doorsicht-kunde, dat sijn Schip sonder roer zeylt, ende in een woeste zee vol onbekende klippen om dobbert.

Ten vierden moet een Schilder oock seer wel de Anatomie, ofte de uyt en inwendige gestalte, ende verdeelinghe van 's Menschen beeldt verstaen: Hy moet daer van weten de juyfste proportioneele Natuer-maet, en ontledinghe van yder deel ten opzicht van 't geheel, gewicht en tegen-gewicht in 't bewegen. Veranderlijkheydt van alle soo natuerlijke als gemaecte Actien, gelijk daer zijn gaende, staende, sprekende, wijsende, loopende, springende, werpende, torssende, treckende, slaende, buckende ende andere ontelbare doeninghen meer. Hoe die bewegingh door de Musculen of Spieren worden uytgevoert, en hoe die van gedaente en bysonder gebruyck zijn, waerse in dese of gene Actie het meeste gewelt doen, ende sich sien laten. Oock moet verstaen wesen, de form, getal, coppingh, plaets ende gebruyck van alle de gebeenten, als zijnde de inwendige schets, of leeft vanden Mensch; op datmen seker wete waer yder spier is vast ghehecht; en hoe alsoo yeder lit door hulp van dese of gene Muscul uytstrecken, buygen, aenhalen, om hoogh, om laegh en elders heen gevoert kan worden. Hier toe moet hy oock weten wat schoone ofte mismaecte

Oock in de Mensch kunde of Anatomie ervaren wesen.

Musculen.

Schoonheyt.

92 *Inleydingh tot de Practijck*

maeckte leden zijn, 't geen uyt d'aenmerkingh vande schoonheden inde antique statuen geobserveert, kan geschickt worden. Wat dat bevalligheyt, groottheyt en welstant aen een Beelt te wege brengt, ende voorts de mogelijcke buygingen, uysterste vermogen ende gebruyck van alle de leden en gewrichten met goede reden verstaen. Voeghter by dat hy oock kennisse behoorde te hebben door wat trecken, teyckens, ende opfichten men alle de passien en tochtige genentheden van 's Menschens herte, na de bysondere ontmoetinghe ende voorval kan uyt drucken; als daer zijn de gemeene lijdningen, van gramschap, toorn, blijdschap, droefheydt, liefde, wanhoop, schaemte, vrees, edelmoedigheydt, trotsheydt, verwonderinghe, verschrickinghe, medogentheydt, jaloersheyt, geylheyd, zedigheydt, versmadinge, ende diergelijcke hartstogten meer, soo alsse oock veel malen uyt het aengesicht, ende opslagh der oogen kunnen gesien werden, want dat is de perspectijve van 't gemoet, door welckmen met de oogen tot indelijdingen van de ziel kan inbooren, om van een Mensch eenigfins te kunnen oordeelen. Soo getuyghet het eerste Boeck

Herts-
toghten.

Cap. 18.

Samuels van David, dat sijn Vromigheyt hem ten aengesichte uytblonck. Ende *Mosis* in 't eerste Boeck der Scheppingh seght van *Kain* dat sijn aengesichte verviel, doe hy toornigh op sijnen Broeder *Abel* wiert, en veel andere Exempelen, die wy oock wel dagelicx komen te beschouwen. Op alle welcke den Schilder behoorde te letten, om die in sijn

memorie

memorie te printen: ten eynde hy alsoo met een goede kennis, dese dinghen aen sijne Beelden soude konnen toepassen.

Soo moetmen oock inde vijfde plaets, door het neerstigh onderfoccken vande outheden en Historyen alle de voornaemste geschiedenissen weten; op datmen wel vanden inhoud verseeckert zijnde, soodanighe Beelden van Mannen, Vrouwen, Jongelingen, Maeghden, Knechjens, Meyskens, ende Kinderkens, als tot soodanigen geval beramelijck is, verkiese: ende die dan voorts na hun gesagh of Staets-bekleedingh, van Keyfers, Coningen, Prinssen, Burgemeesteren, Velt-Oversten, Ridders, Raets-Heeren, Keurbendelingen, Dienaers, Soldaten, Slaven; oock Geestelijcke Ampten, als Priesters, Wichelaers, Vestaelse Maeghden, Sanghers, Trompetters ende andere meer, met hunne eygene Kleedingen, vercierselen ende toe-stellen uyt-rusten, en schicken na de verscheydenheyt der Natien, soo als die aen Joodtsche, Babylonische, Persiaensche, Egyptische, Griecxse, Romeynsche of andere vremde Volcken (onder welck een Historye diemen ordineeren wil geschiet is) eygen zijn. Tot welck oock bysonderlijck noodigh is datmen wete alle hare oude Zeden ende Manieren, soo van Gods-diensten, Goden, Offeranden, Feestdagen, Vergoden, Inwyingen, 's Konings uytroepingh, Trouwen, Bedt-leydinghen, Maeghdoms beweeningh, Gast-malen, Oorloghs aensseggingh, Aenspraecken, Triumpheringen, Raetpleginghen, Soon aenne-
mingh,

Den Schif-
der moet
inde Hi-
storyen er-
varen we-
sen, en
d'oude
zedes ver-
staen-

94 *Inleydingh tot de Practijck*

d'Antique
Kleedin-
gen en or-
namen-
ten ver-
vraen.

mingh, Baert en Hayr-scheringh, Vecht-
speelen, Wortelinghen, Renloopinghen,
Scheep-strijden, Jacht-speelen, Eeuw-spee-
len, Bloem-stroyingen, Bachanalen, Rey-
gangen, Lijckstatien, Justitien, Besnijding-
gen, Doopingen, ende menighte van andere
Schilderachtighe ende antique gebruycken
meer. Oock alle Mannelijcke ende Vrouwe
toetakelinghen, van Top-sleuyels, Tulle-
banden, Gordels, Mutzen, Bonnetten,
Hooft-banden, Capsels, Hulsels, Broosen,
Bant-wentels, Voet-soolen, Rijn-schoenen,
Sloten en Borfikijnen, Kovresols of Sonne-
schermen, Kroonen, Voorhoof-Ciersels,
Arm-ringhen, Peerel-snoeren, Kettinghen,
Oor-ringen ende soo voorts. Item alle Oor-
loghs gereetschappen, als Storm-hoeden,
Schilden, Swaerden, Spiessen, Rondassen,
Pans-yfers, Kolders, Velt-rocken, Pyl-
Koockers, Strijdt-hamers, Harnassen, Pin-
Knodden, Bogen, Heyr-bijlen, Muer-bre-
kers, Rams-koppen, Vaendels, Standaerts,
Trompetten, Basuynen, Houwers, Dol-
ken, Poocken, Zabels, Klingen, Ketel-
trommen, Leger-trommen, Banieren, Bla-
soenen, Velt-teyckens, Strijdt-Wagens,
Wagen-zetels, Gespen, Riemen, Slingers,
Plumadien, Leger-tenten, Pavilioenen, en
wat dies meer tot den krijgh van nooden is.
Oock allerhande Antique Gebouwen, van
Amphiteatren, Palleyfen, Raet-Huysen,
Vecht-percken, Ren-banen, Tempels,
Bat-stoven, Gewelven, Trappen, Colom-
men, gesnedene Steenen, Pedestalen, Bafe-
menten, Pyramyden, Sepulturen, Vasen,
Schou-

Schou-porten, Statue-beelden, Fonteynen, Luft-gaerden, Galleryen, Rotzen, Grotten, Geboomten, Struycken, Stammen, Bies-bossen, Klimom, Want-loof, Lis, Bloemen, Looven, Krans-vlechtinghen, Kurfkens, Bennekens ende dierghelijcke dingen volgens d'outheydt te inventeeren. Soo mede de Offer-gereetschappen, als Autaren, Slacht-messen, Bylen, Offer-banden, Deck-kleeden, Kranffen, Stieren, Koeyen, Bocken, &c. Gesnedene Vassen, Kruycken en Kannen, Lampen, Kandelaers, Schalen, Gebeelde Beeckers, Croesen en Drinck-hoornen, Beckens, Schotels, Wierroock-vaten, Vyer-potten, Koel-vaten, Toortsen, Flambeauwen, Dry-voeten en Nappen, als oock Schabellen, Bancken, Zit-itoelen, Troonen, Rust-bedden, Leeger-steden, Banck-kuffens, gesnede Tafels, Schat-kisten, Buffetten, Cabinetten, Gordijnen, Tapitseryen, Coorden, Quasten, Bonten, Leeuwe-huyden, en Tygers-vellen. Van gelijcke dientmen oock de gedaente en aert van verscheyde Beesten te verstaen, als voornamentlijk die veeltijts in de Konst van ordineeringh te passe komen; als daer zijn, Olyphanten, Paerden, Kameelen, Leeuwen, Beeren, Tygers, Luypaerts, Ossen, Stieren, Koeyen, Rammen, Geyten, Schapen, Herten, Honden, Wolven, Apen, Arenden, Pauwen, Swanen, Papegayen, oock andere verdichte Dieren en Monsters, van Satyrs, Tritons, Water-Nimphen, Meyr-Minnen, Zee-paerden, Hoornen en andere Zee-gewaffen. Item alle andere
tuygen

96 *Inleydingh tot de Practijck*

tuygen van Mufijck instrumenten, Boecken, Ceedels, Rollen, Spheren, Globen, en wat meer tot vercieringe der inventien wort by gebracht en te paffe komen kan: Welcke alles breeder in ons fefde Boeck verhandelt, ende aengewefen fal worden.

Aert der Verwen moet verftaen worden.

Handelingen der Verwen moet verftaen worden.

Oock de dagen en fchaduwcn.

Eyndelingh foo moetmen neffens alle 't gene voorfeyt is, voornamentlijck tot het Schilderen, arbeyden om grondigh den aert, kracht en vermogen der Verwen, Olyen en Verniffen, ontrent het Coloreeren te kennen, die oock wel ende veranderlijck te ordineeren, ende na vereys van faecken, aengenaem ende met modestie op fijn juyfte plaets wel te fchicken en natuerlijck aen yeder dingh toe te eygenen; ten eynde men niet en late blijcken, datmen fich op de fchoone Coleuren verlaten, of de ware Deught van fijn Tafereel door een enckel Verwen gepronck gefocht heeft. Van gelijcken moetmen weten, hoemen de Verwen, foo in het Doodt-Verwen, als in 't Op-Schilderen fal temperen, handelen en aenleggen, en hoedanigh defelve helder, gloyent, ende fchoon op den ander komen te decken, ende fich mackelijck Schilderen laten; invoeghen fy verftandigh ghehandelt en playsant gecoleert moghen fchijnen. Daer-en-boven foo moet de eygenfchap en kracht van dagh en fchaduwe wel verftaen en geobferveert worden, op datmen die niet tegen-redigh van plaets, en figuer, of onnatuerlijck van Couleur en kracht kome te vertoonen, maer dat de felve na de evengelijckheyt van 't algemeene licht, het zy Somere dagen, Sonnefchijnen,

schijnen, Morghen ende Avont-stonden, Maneschijn, Keers-lichten ende andere voorvallen of getempertheden des Luchts, geschickt zijn: Op datter uyt het eene dingh ten opzicht van het andere een behoorlijke uytheffingh en reddingh waergenomen zy. Uyt alle welcke volght de nootwendighe kennisse vande houdinge, welcke met recht Houdinge de perspective, ofte proportionele verflauwinge der Coleuren mach genoemt worden: En dese niet verstaen wordende, kan nimmer yets natuerlicks in een Schilderye gearbeyt werden, gemerckt de houdinge het selve gevoelen dat onse oogen in 't beschouwen van 't leven komen te genieten; inde Schilderyen kan verschaffen. Soo moeten oock tot de Coloreeringe verstaen de nature der Reflexien of weerschijnen, waer Reflexien en hoe die vallen of niet vallen kunnen, wat koleuren sy aennemem of verwisselen, ende diergelijcke dingen meer, gelijk wy in ons leste Boeck sullen toonen.

Maer eer wy dit Capittel besluyten soo moetenwe evenwel met een Woordt noch aenraken, hoe voordeeligh het den Schilder is, dat hy een fixe handelingh hebbe om uyt Kley te boetseeren, 't welck hem dickwils seer noodigh kan te pas komen, om hem by eenigh voorval fray te kunnen behelpen, insonderheyt wanneer by het leven moet misfen, het zy om vliegende Beelden, actien van onderen aen te sien, ende ander verkortrende dingen te inventeeren, op dat hy die dan setten, hangen ofte leggen magh, soo als hem tot sijn voornemen best dienen kan.

Nuttig-
heyt van
Boetsee-
ren.

98 *Inleydingh tot de Practijck*

Oock om somtijts yets fraeys datmen ge-
inventeert heeft, in 't wesen te behouden
ende als een Const- stuck na te laten: tot
welckers eynde het Etzen ofte bijten in
Koper, niet ondienstigh voor een fray Mee-
ster verstaen en wort; want dat een nutte
Oeffeningh is, om somtijts een goede Or-
dinantie in Print uyt te geven, gelijk daer
van de nuttigheyt op 't eynde van dit Boeck
sal geseyt werden.

Het sesde Capittel.

VErstaen hebbende alle de noodige ken-
nissen ende wetenschappen die een ver-
standigh Schilder moet trachten te besitten,
ende sich eygen te maecken, soo kan nu wel
eenighsins gegift werden, hoe het by komt
datter soo weynige tot de Volmaecktheyt
van een Universeel Meester kunnen geraec-
ken; gemerckt menige na veel arbeyts eerst
beginnen te sien watter tot de Geleertheydt
van een groot Meester in de Schilder-Konst
vereyft wert; haer een oneyndigh getal van
swarigheden omtrent de Konst-regelen prac-
tiseerende, die haer onmogelijk schijnen
oyt te sullen beseffen, invoegen sy al such-
tende onder dien last, van vreesse wederom
te rugge loopen, of veranderen door 't be-
schouwen van dit in-ghebeelde Medusaes
hoofd, in een steen van wanhoop ende leuy-
heyt, alsoo datse blijven diese zijn en wa-
ren, dervende uyt schrick voor de kennis,
die de volmaecktheyt vereyft niet een voet ver-

Waerom
so weyni-
ge groote
Meesters
worden.

versetten, om een ander voorby te stappen. Doch dit alles en behoorde een verstandigh Conftenaer niet af te weeren, of schoon vele de rechte Meesterschap niet en komen te treffen, maer veel eer aen te manen: want hoe de wetenschap eener Konst minder gemeen is, hoe se heerlijcker inde oogen aller Menschen uytmunt; en ofwe schoon de volmaecktheyt van een Konst niet en kunnen bekomen, soo is het niet te min loffelijck, een Trap of twee hooger gestegen te zijn dan een ander: Ja al wetenwe dat andere groote Reusen in Meesterschap zijn geweest ten opzicht dat wy maer kleyne Mannekens en zijn, en dat sy veele en verre dingen hebben kunnen sien, soo moetmen evenwel door neerstigheyt op hare schouderen sien te klaveren, op datmen, ware het mogelijk, noch een weynigh verder moghte sien dan sy gesien hebben. De geduerige forge moet meer waecken, om door een gheftadighe voortganch niet alleen andere te achterhalen, maer oock voorby te stappen, dan sich aen de volmaecktheyt op eenen boffte vergapen: want dat is de rechte wegh, om de volmaecktheyt naest by te komen, soo wanneer men met de alderuytstekenste om prijs geduerigh daer naer trachtet. t Blijckt hier uyt klaerlick, dat de lust ende geduerige naerstigheyt onmogelijcke dingen mogelijk kan maken; want, *daer en is niets*, seght *Maximus Tyrus*, *dat het Menschelyck gemoet niet en weet uyt te vinden, soo wanneer het slechts daer lust toe heeft, gemerckt het verstant der Menschen een groote kracht bezit, om alles wat*

Wat dit ontrent een Leergierigh gemoet behoorde te doen.

Doorleerlust kan men groote dingen bekomen.

100 *Inleydingh tot de Practijck*

Hoe som-
mige in
haren loop
komen te
steuyten.

bertelijck bemint wort, te achterhalen. Soo
sietmen oock dickwils met verwonderingh
dat eenige Schilders in haren eersten yver een
stercken voortganck inde konst doen, ende
steecken soo 't schijnt na de Kroon van vol-
maecktheydt, welke dan eens wederom
gelijcklijck komen te steuyten, daervan de
beste op eenen Boff blijven staen, d'andere
gaen van die ure aen, wederom al soetjens
te rugge. Het schijnt (seght *Vellejus Pater-*
culus) dat het swaer valt, by de volmaeck-
,, heyt diemen bekomen heeft te blijven,
,, 't gaet met de dingen der natuer soodanigh,
,, datse in haer loop te rugge deynsen wan-
,, neer datse niet meer voort en komen. Even
,, gelijk als wy ons selven daerom in 't eer-
,, ste yverigh aengeset vinden, om de gene
,, r'achterhalen die ons den wegh leyden;
,, soo begint desen ernst te gelijk met de
,, hope allenghskens te verdwijnen, soo ras
,, wy mercken dat het ons te swaer valt dese
,, schichtige voorgangers voor by te stappen,
,, of ten minsten voet te houden. 't Dunckt
,, ons dan lauter dwaesheyte te zijn, lange te
,, volgen 't gene men niet en meent te kunnen
,, achterhalen. Verlatende daerom wat al-
,, reede by andere gheluckelijck begonnen
,, is, soecken wy yets nieuws, daer inwe
,, ons beste willen doen, welke wispeltu-
,, rige veranderingh hindert, datmen tot de
,, volmaecktheyt niet komen en kan.

Datter
veel aen 't
wel begin-
nen hange

't Is oock wel te gelooven dat de oorfaeck
van dese te rughdeydingh hanght aen het wel
of qualijck beginnen der studien, ende dat
meer ten op-sicht van het wel-gestelt ende
leersaem

leerfaem gemoet des Leerlinghs als wel ontrent de getrouwe onderwijfinge des onderwijfers. *Want dat is de Preuve van een overdeftigh verftant (feyt Seneca) foo wanneer fijn uytneementheyt gheen verleydinge geeft, om het qualijck aen te leggen.*

Dus hebben veele haer te vreden gehouden met het gene fy alreede hadden aengenomen, daer nochtans de ware voortganck ende op-royingh van een Konft beftaet, in het verbeteren van 't gene andere noch onvolmaeck gelaten hebben: door welcken Leer-yvermen t'allen tijden heeft bevonden dat de Konften hebben toegenomen, ende de Bouwers daer van, groote Meesters gheworden zijn. Hier in fietmen oock by völe een groote

Miffagh
van veele.

„ misflagh, om hunne ftudy wel aen te vangen, datfe die juyft altijt op een ende de felve maniere na 't Exempel van dees of gene willen uytvoeren: Want dewijle het dickwils gebeurt dat het hunne gelegentheyt niet toe en laet, om alles fijsje op zijn rijsje te doen, foo geven fy de moet verloren, ende blijven (gelijckmen feyt) in haer Leerjaren ftecken, klagende dat haren ftatet niet foo veele koften, als tot de Oeffeningh om een goet Schilder te worden van nooden is, en vermach, ende diergelijcke, welke van *Ludovicus Davinicy*, aldus werden tegen gefpro-

Van Davinicy wederfprocken.

„ ken. De Schilders (feyt hy) welke haer „ altijt verontfchuldigen, dat hun armoede „ niet toe en laet te ftudeeren, ende dat fy „ daer doorbelet worden eenen volmaeckten „ Schilder te worden, die dwalen groote- „ licks, gemerckt fy die fchuldt niet op hare

102 *Inleydingh tot de Practijck*

„armoede maer op haer moedelooſheydt
 „moeften leggen. Want de Deughdelijcke
 „Oeffeningen zijn altijd genoegh, niet al-
 „leen om den geest, maer oock om het Li-
 „chaem ſijn voetsel te verſchaffen. Hoe veel
 „Philosophen heeftmen wel geſien in 't mid-
 „den vande Rijckdommen gebooren, die
 „deſelve hebben verlaten, op datſe haer in
 „de wijsbegeerte, ende oeffeningh van de
 „Deught en wetenſchappen, niet hinder-
 „lijck en ſouden zijn.

Maer gelijk het wel geraetſaem, ja oock
 ſeer noodigh is, datmen inden beginne van
 ſijne Studien andere Brave Meesters na-
 volgt, en tracht in dat gene, in welke ſy ge-
 dwaelt hebben, haer te overtreffen, ſoo moet
 geweten worden datmen daer ontrent niet
 alleen yver ende neerſtigheyt moet aenwen-
 den, maer oock voor al ſich ſeer wijslijck
 dragen: Want het geleerdelijck navolgen
 van een groot Meester, vereyft vry wat an-
 ders, als het ſimpel Na-Copieeren, dat
 voor de Jongelingen wel een bequaem mid-
 del is, om voor eerſt de Pinceel te leeren
 handelen, een maniere van Schilderen te
 krijgen, de Verwen ende Colorijten te lee-
 ren vinden, ende ſoo voorts: Maer in het
 Meesterlijck ſtudeeren, ende navolgen, daer
 moet alleen het oordeel ſich ontrent de
 Deughden vande alderbeſte dingen oefnen:
 ende dat met een ſorghvuldige Naerſtigheyt,
 om alles uyt te vorſſen, 't geen daer vanden
 rechten aert der Konſten in is. Want inde
 beſte Tafereelen, ſitten de Deughden ſom-
 tijts ſoo diepe verborgen, ende ſoo konſte-
 lijck

Watter
 in 't vol-
 gen van
 andere
 Meesters
 moet
 waerge-
 nomen
 worden.

Wat Mee-
 ſterlijck
 Copieren
 is.

lijck door het geheele Werck ingewickelt ,
ende door - vlochten , dat den alderscherp-
finnighsten Meester de selve niet als na een
lange opmerckingh en bestaet te vatten. Soo
dat van een onkundige dickwils de fouten die
daer noch in gebleven zijn , best van alles
worden opgevolght en ingezogen ; daerom
datmen met een verstandigh en rechtsinnigh
oordeel foodanige dingen bestudeeren sal ,
ende en etent niet al voor Suycker op wat
van dese of gene groote Meesters voort komt,
invoegen men de gebreecken soo wel als de
volmaecktheden tot een wet van navolgingh
komt te stellen , even offe uyt respect van
hare Meesterschap niet en hadden kunnen
dwalen : Maer dan kan het navolgen eerst
prijswaerdigh en voordeeligh zijn , soo wan-
neer sy de volle kracht der Konst inde voor-
naemste dingen heeft getroffen. Aengaende
nu de meeste nuttigheyt diemen uyt het na-
volgen ende bestudeeren van oude ende ge-
leerde stucken moet halen , is , datmen de
Konst ende kracht van foodanige Schildery ,
aen sijne eygen Wercken leert toepassen , en
daer in als sijn eygen Werck verthoont , dat
is datmen de Deught van een beroemt Mee-
sters Wercken , ontrent ende in een Nieuwe
Inventy geleerdelijck oeffent. Hierom is 'et
datmen de Konst - stucken met geen lossen ,
of loopende ooge en mach besichtigen ; maer
deselve wel nadencken , ende die bedenc-
kingen andermael hervatten , de stucken in
de handt nemen , en bespeculeeren die wel
naeuwe door en door , op datmen alsoo na
een veelvoudighe op - merckingh , de ware

Onkundi-
ge volgen
de fouten
in't Copi-
eeren best
na.

Gebruyck
uyt het
gene men
in't Copi-
eeren ge-
leert heeft

104 *Inleydinghtot de Practijck*

Deught der Konfte ende den geest door welke foodanigen Meester is geleyt geworden, verftaende, die ons selfs eygen kome te maken. Doet 'er by dat daerom eenen Jongelingh ontrent de Konft van foodanigen navolgingh, fich moefte verfien, met de hulpe ende onderwijfinge van een getrouw Leer-Meester, op dat hy ontrent het gheseyde, fijne onervaerne finnen ende handen geleerdelijck beftieren mocht.

„ Ten is oock niet geraden, fecht *Fran-*
 „ *ciscus Iunius*, dat wy ons felven tot eenen
 „ Meester alleen overgeven, om die in alle
 „ dingen te volgen: *Apelles* was ongetwijf-
 „ felt den aldervermaerften, nochtans heb-
 „ ben hem wel eenige in 't een of 't ander
 „ deel te boven gegaen: Hy wiert wel van
 „ d'Oude Meesters geprefen, maer niet dat
 „ hy alleen behoorde na-gevolght te worden.
 „ 't Soude wel goet zijn als *Apelles* te wer-
 „ den, maer wat kan 't fchaden datmen tot
 „ de bevalligheyt van *Apelles* toevoeght de
 „ Geluck-ftoutigheyt van *Zeuxis*, d'onver-
 „ moeyde neerftigheyt van *Protogenes*, de
 „ kloecke diepzinnigheyt van *Nicophanis*;
 „ ende andere hare deughden meer aen te
 „ nemen. Soo seggen wy nu oock, wat kan
 „ het hinderen soo wy *Raphel Urbijn* als een
 „ lichtende Fackel in fraye ordineeringhe,
 „ zedige befigheyt der Beelden, ende grootfe
 „ gedachten willen navolgen, dat wy daer by
 „ foecken te krijgen de wiffe Teyckeningh en
 „ vafte omtrecken van *Carats*, *Tefta* ende ande-
 „ re; de bevalligheyt, cierlijcke playsantie,
 „ ende rijcke Majefteyt van *Pietro de Cortone*,
 „ de

Hoemen
 van ver-
 fcheyde
 Meesters
 het beffe
 moet kie-
 fen ende
 r'famen
 voegen.

de v
 duw
 lijck
Sym
 me
 nave
 gefe
 wel-
 over
 alle
 Dae
 der
 dan
 ma
 in a
 fnoe
 Die
 in 't
 kerl
 be-I
 Eeu
 verd
 dere
 ever
 krui
 op h
 min
 ande
 ren,
 fegh
 alle
 wer
 ke n
 aenk
 telij

de verftandige waernemingh der vlacke fchaduwē en dagen, Crokeringh ende natuerlijcke Colorceringh van *Pouffijn*, *Barotius*, *Symon Vouët*, ende watmen meer na fijn humeur en gawe oordeelt, in andere Meesters, navolgens waerdigh te zijn. Want gelijk wy gefeyt hebben dat de dingen beft gelucken welcke met ons oordeel ende gefonde reden over een komen, foo vintmen oock felden alles dat ons behaeght in een dingh alleen: Daerom dat een Wijs Man behoorde van yeder het beſte te ontleenen; ende dat ſoude dan om met een woort te ſeggen, een volmaeckt Konſtenaer zijn, die alle het gene in andere gebreeckt, opmaeckt, ende beſnoeyt dat in andere Wercken overtolligh is. Die daer na trachten hebben 't rechte wit in 't ooggh, ende die 't bekomen, ſullen ſeckerlijck den naem van een groot Meester be-Erven, ende den roem van alle de voorige Eeuwen met de Deught van hare Wercken verdooven. Die gene daer-en-tegen, die andere navolgen ende blijven navolgen, zijn even als die, welcke langhs de grondt blijven kruypen, ende uyt vreeſe van te vallen niet op haer eyghen beenen derven ſtaen, veel min haer ſelven aenporren om het gene, daer andere nalatigh in zijn geweest, te verbeteren, ofte yets toe te voegen. Vande ſulcke ſeght *Davincy* datſe geen Echte *Soonen*, maer alleen *Neven* vande Konſt en mogen genoemt werden. Waerom oock *Iunius* ſeght dat ſulcke navolgingh een ſlaefſe Imitatie is, den aankomelingen meer ſchadelijck dan profijtelijck; gelijk hy het quaet gebruyck daer

Wat *Davincy* ſeyde vande gene die nalatigh inde verbeteringh van haer doen waeren.

106 *Inleydingh tot de Practijck*

van uyt *Quintiliano* aenwijft, daer hy dan
 „ aldus feyt. Veele die in dese on-ontbinde-
 „ lijcke stricken gevallen zijn, verliefen oock
 „ met eenen den ernst der vrymoedighe be-
 „ trachtige, daer sy van natueren toe gene-
 „ gen waren; ja sy verlaten de natuere selfs,
 „ den alderbesten Leytsman, dewijl sy na
 „ ick en weet niet wat voor een Leer-Mee-
 „ ster omfien. Want (seght hy op een andere
 „ plaets) daer en is niets 't welck door de
 „ enckele Imitatie toeneemt: Ende indien
 „ het ongeoorloft waere gheweest, tot het
 „ gene gevonden was, yets toe te voegen,
 „ wy souden als noch anders geen Schilder-
 „ Konst hebben, dan die d'uyterste Lynien
 „ van de schaduwen der Lichamen na-
 „ treckt.

Vorder staet nu oock aen te mercken, dat-
 men neffens de verstandige navolginge sich
 wijffelijck drage in het aenhooren van alle
 Mans oordeel, selfs oock vande onkundige,
 want daer met op-merckinge op te letten,
 kan men veeltijts wat goets daer uyt leeren:
 Men leeft van seecker Schilder, die gevraegt
 wiert wie hem soo wel had leeren Schilde-
 ren? dat hy niemant en noemde, maer wees
 met sijn vinger op het omstaende Volck; te
 kennen willende geven, dat het oordeel van-
 den gemeenen Man, hem voorsichtigh hadde
 gemaect, om sijn Konst wel aen te leggen.
 Soo plegen oock in't gemeen de Konstenaers
 in Griekenlandt, welke om prijs streden,
 hare Wercken, van die geen Constenaers en
 waren, te laten oordeelen. My is verhaelt
 van seecker geval, in welke verscheyde
 Lief-

Datmen
 uyt 't al-
 gemeen
 oordeel
 oock wat
 kan leeren

Geestigh
 voorval.

Lie
 Ta
 han
 de
 yec
 sey
 dae
 Me
 ald
 soo
 we
 ont
 bru
 bel
 sch
 van
 and
 ick
 Sch
 wij
 hy
 we
 ker
 nen
 me
 rec
 de
 kee
 mu
 dat
 dan
 F
 der
 ged
 dra

Liefhebbers by een waren, om van een Tafereel, in welck de Offerande van Abraham geschildert was, te oordeelen; terwijl de Konst-kundige dat selve besagen, ende yeder sijn Lof ende goetduncken daer van seyde, quam een gheringh onkundigh Man daer by staen, ende hoorende dat dien Meester soo dapper gepresen wiert, voer hy aldus uyt: Prijt ghy-lieden dien Meester soo, my dunckt dat hy wel een groote onwetenthey, of een kleyne sorghvuldigheyt ontrent het maecken van die Historye gebruyckt heeft; d'Omstaenders hier over gebelght, stieten hem aen een zijde, seggende schimpender wijs, wat wilt desen Lompert vande Konst oordeelen, maer hy drongh'er ander mael wederom op in, seggende, kom ick sal 't u toonen waer de bottigheyt vanden Schilder leyt, alleen met dese vrage te doen; wijst my eens (seyde hy) hoe Abraham, als hy sijn Soon sal geoffert hebben, dat swaert wederom in die scheede sal kunnen stecken? De Konstenaers daer op aenstonts acht nemende, sagen dat den Schilder Abraham met een krommen houwer inde eene, en een rechte scheede in d'ander hant verthoont hadde, waer op den eenen den anderen aenkeeck, beschaemt wierden, ende al meesmylende gingen doordruypen, voelende dat den eenvoudigen man beter de mislagen dan sy, ontdeekt hadde.

Hierom soo moet een verstandigh Schilder niemants oordeel verachten, maer met gedult over sijn Werck aenhooren en verdragen; want dat leert de ondervindinghe datter

Wat het
gemeen
oordeel
verlaen
kan.

Een recht-
schapen
Conite-
naer stelt
geerne
sijn wer-
ken in 't
oordeel
vande
gansche
Werelt.

Beproev-
ingh van
ander Iny-
den oor-
deel.

datter seer weynighe buyten de Schilder-
konst zijn, of sy kunnen de juyft-vormige
gedaente van een Mensch of bekent Dier
(in 't algemeen aengemerckt) seer wel on-
derscheyden, ende lichtelijck aenwijfen, of
een Mensch gebult of gebogen is, of een
dick been heeft, of sijn hant te groot is, of
dat hy eenige diergelijcke gebreecken inde
natuerlijcke gestalte heeft: Waer uyt men
dan seer licht kan besluyten; dat de gene
welcke de fouten inde nature weet te onder-
scheyden oock bequaemheyt heeft om van-
de mislagen der Konst-wercken te oordee-
len. Het is den rechten aert (seght *Cicero* in
sijn Boeck vande *Officien*) van goede Schild-
ders, Beelt-snijders ende Poëten, datse hun
daer in verblijden soo wanneer als de gan-
sche menigthe van 't Volck hare Wercken op
het naeuwste ondersoecken, ten eynde dat
sy verbeteren mogen 't geen by veelen berispt
wort: Ja sy plachten daerom soo by haer sel-
ven, als met andere te overslaen, watter
oock ergens in hare Wercken misprijfelijk
mochte wesen. Aenmerckt vorder datmen
wel naeuwe moet ondersoecken, of de oor-
deelen van andere, ontrent u Werck op ge-
sonde reden staen; op datmen haer noyt te-
gen en spreekte voor dat het wonder wel te
pas komt, ende dat ghy met overtuuygingh
haer ongesont oordeel op een welgeboren
uur ontdecken kunt. Soo wiste *Apelles* hem
als een verstandigh Man vanden tijdt te die-
nen, doen *Alexander* 't Paert dat hy geschild-
dert hadde niet veel en achte, want sijn le-
vendt Paert eens by de Schilderie komende,
be-

der algemeene Schilder-Konst. 109

begonde te brieffen, *Apelles* daer op zijn kans waernemende, seyde tegen *Alexander U Paert heeft beter oordeel vande Konst, als ghy.* Inde Konsten en moetmen uyt aensien van Persoonen, het oordeel der Grooten niet meerder dan van den geringen betrouwen, want het gebeurt veel malen dat de machtige kleyne kennis vande Konst hebben.

L. Mummius toonde in desen wel te rechte zijn onnooselheyt, soo wanneer hy *Corinten* ingenomen hadde, ende meest alle de Schilderyen ende Pronck-beelden na *Roomen* liet brengen, belastende de Schippers ende Overfte, dat by aldien sy eenige van die quamen te verliefen of te breecken, dat sy daer voor wederom nieuwe soude moeten laten maecken. Gewisselijck heeft dese gemeent dat het maer met hermaecken genoegh was, ende dat alle Meesters elkan- deren in Konst ghelijck waeren. Even soo wiert seecker aensienlijck Duytser (die te *Roomen* een deftige Schilderye van een oude *Tronye* sagh) gevraeght wát hy foodanigen Stuck wel soude *Extimeeren*? Waer op hy uyt goeder meeninge antwoorden, *al was die Vent levendigh, soo wilde ick hem te geeft niet hebben.* Sich inbeeldende dat een Oude gerimpelde *Tronye*, geen Konstige Schilderye konde wesen.

Daer en is oock niets dat eer en meerder bedrieght dan het eyghen oordeel van een Mensch, die een groote achtige van zijn eygen wercken heeft: Selfs oock buyten dese laetdunckenthey; want het gene wy door onsen arbeyt besuert hebben, schijnt

Groote hebben somtijts kleyne kennis vande Konsten.

Exempe- len daer van.

Laetdunckenthey bedrieght.

110 Inleydingh tot de Practijck

ons altijd seer fray, ende 't schijnt door een aengeboorne Liefde tot ons selven natuerlijck, datmen in sijn eyghen wercken het grootste behagen heeft, ende dat op soo een wonderlijcke ende verborgene wijze, dat *Cicero* selfs bekennt, dat hy niet en kan begripen, hoe onse Wercken ons altijd schoon duncken; *en nochtans is 'et soo*, (seght hy) *want ick en kan anders niet dencken of mijne Wercken zijn de beste, ende ghy daer en tegen laet u selven voorstaen dat de uwe de beste zijn.* Even soo is oock het oordeel van onse Vrienden dickwils schadelijck en verleydende, want door dien sy veeltijts met ons van eenen sin zijn, soo gebeurt het dat sy ons te gevalle pluym-strijcken; invoeghen dat het misprijsende oordeel van onsen vyant meerder voordeel kan verschaffen, dan het goet vinden van onsen toegenegen Vrient.

't Oordeel van Vrienden nadeeligh.

Datmen over sijn Wercken veel twijfselingen moet opnemen.

Hier uyt volgt klaerlijck, dat de Schilders, die hare Wercken niet altijd in twijffel trecken, kleyne voortganck in hare study doen; om dat sy het alles voor goet keuren watsae maecken, en duncken altijd dat hun voornemen wonderlijck wel geluckt is, in 't gene sy hebben voortgebracht: Maer die twijfelt soeckt altijd met sijn verstant boven sijn Werken te vlieden, de misslagen uyt te vorssen, te ondersoecken, waer en hoe hy dat verbeteren kan, op dat hy soo van trap tot trap wijser wordende, inde Konst mocht opklimmen. 't Gaet gemeenlijck seecker, dat wanneer als het oordeel vanden Schilder geheel accordeert met den uytflach van sijne Wercken, dat die dingen niet wel en komen uyt

't Oordeel vanden Schilder moet boven 't Werck gaen.

te

der algemeene Schilder-Konst. 111

te vallen; en noch hebbense een veel slimmer eynde, soo wanneer als het Werck het oordeel vanden Schilder te boven gaet: Doch wanneer het verstandigh oordeel verder voor uyt loopt dan de Wercken, ende 't geen men daer in komt te sien, soo staet vande sulcke noch een groot Meester te verwachten.

Soo plegen verstandige Schilders haer in desen, van eenige behulp-middelen te ver- Behulp-
middelen
sien, die haer in het oordeelen van hunne om van
sijn din-
gen wel te
oordeelen
wercken eenighsins te bate mochten komen: Hier toe gebruyckten sommige den Spiegel, in welcke sy hare dingen als in een tegenstrijdige ende omgekeerden standt besagen; invoegen sy haer oordeel door het beschouwen van twee onderscheyde Vertooningen, op den Toetsteen brachten. 't Is niet sonder reden datmen door dat middel de fouten zijner wercken kan na speuren; want door dien de omkeeringh van stant, veroorsaect dat de eyge Liefde omtrent onse Wercken niet in haer volle kracht en kan heerschen, soo komen wy die aen te sien als het Werck van eenen anderen Werck-Meester, in welckmen (gelijck d'ondervindinge leert) altijd veel gebreecken vinden kan: gelijck wy dat noch verder in ons tweede Boeck sullen aenraecken. Andere keeren hare stucken somtijts om, en sien die t'onderste boven, om alsoo uyt te vorssen of hunne dingen haer behoerlijcke Teyckeningh ende kracht hebben, ende behouwen: Gelijck dat mede door de Lijsten aende stucken te doen dickwils ontdeekt wort; want dat is door erva-
renthey

112 *Inleydingh tot de Practijck*

Lijsten
doen aen-
de Tafereelen
denght of
onaeught.

rentheyt bekend geworden, dat de Lijsten, een Schilderye beter of slechter kunnen doen schijnen: en om te verhoeden dat de Tafereelen niet en mochten komen af te vallen, of slecht en krachteloos inde selve te worden, plegen sommige hare stukken in swarte Lijsten te schilderen, welke op soodanige wijze gemaect waren datse konden grooter en kleynder ingeschoven worden, invoeghen sy tot verscheydene formen van Doecken ende Panneelen dienen konden: ende dat alles tot dien eynde, op datse vanden beginne af, hare dingen daer na houden ende schicken mochten, ende verseeckert blijven, dat hare Tafereelen nimmer door de Lijsten, voor de tweede mael soude ge-doot-verft worden.

Een on-
vermoey-
de ooge
ontdeekt
de fauten
bater.

De verpo-
singh nut-
tigh.

Insgelijcks kan hier toe gemeenlijk veel helpen, dat men aen sijne dingen, niet als aen een onverfettelijck pack en tilt, ofte te lange daer op sit en blockt, ende sich t'enden adem studeert, maer datmen die met een versche oogh en ontlaste sinnen besiet, ende met een wel geposeert gemoet doorwandelt en na-denckt; want dat vermach ontrent een Konst-oeffeningh wonder veel; soo moetmen oock somtijds om de verstroyde ende afgesloofde sinnen wederom by den anderen te vergaderen, eenige vermaeckelijcke ruste tot verposinge op soecken, gelijk die van een Mensch, die de leuyheyt ende ledigheyt haet, genoegh tot nuttigheyt te vinden zijn: alles ten eynde dat hy met meerder Vryheydt, als een vers en onbekommert Werck-man, den arbeydt wederom mochte aen-

der algemeene Schilder-Konst. 113

aenvaerden. 't Is soet, ende aenmerckens weerdigh van Cicero ghesproocken, als hy seer wel hier ten propoofte aldus komt te seggen; *Hy schijnt de Vryheydt van sijn selven te derven, die sijn Wercken niet al te mets en staect: Want de ware Vreught van onsen onbekommerdeu ledigen tijt, bestaet niet soo seer in het spannen, als in het ontspannen van ons gemoet, &c.*

Hier-en-tegen staet noch vorder aen te mercken, datter oock weynigh beteringhs te hopen is, soe wanneer alswe onse gebreeken alleenlijck niet sien en kunnen noch onderfoecken willen; maer dan, alffe ons als wat frays behaeghlijck beginnen te werden. De foodanige en kunnen niet wel verdragen dat hunne wercken onder 't oordeel vandé Menschen komen, en by aldien sy dat niet en kunnen ontvlieden, soo bedecken sy die veel liever, indien se maer en kunnen, dan dat sy die souden trachten te verbeteren. *Dwase luyden (seght Horatius) plaghten hare verseerde geswellen door een quade schaemte te verheelen.* Soo verbergen oock sommige Schilders alles watse voor een kundige ooge van kant kunnen maecken, dat maer eenige aenleydinge tot berispinge van hare wercken geven kan; alwarent maer Schetsen, Teyckeningen, Printen, Playster-beelden, Kleedingen, Leede-mannen, of dierghelijcke Model-werck, datse tot hare dingen gebeficht hebben: Doende even als ick van seecker Schilder ghelesen heb, die al sijn Hoenders buyten sijn Huys liet brengen, op datmen de gebreecken van de Hoenders die

Misslagh
van sommige die
hare fauten verbergen.

Snackigh
exempel.

114 *Inleydingh tot de Practijck*

Hoe Xeu-
xis zijn
misflagen
uytvont
en beken-
de.

hy daer na Geschildert hadde , niet bekennen sou. *Xeuxis* was een groot Meester , maer konde sijn eygen fauten door opmerkingh wel sien , en woude die oock geern bekennen , want hy hadde eens eenen Jongen met Druyven inde handt gemaect , welcke soo natuerlijck geschildert waren , dat de Vogelen daer op vlogen om die te eten ; waer uyt *Xeuxis* oordeelde dat den Jongen niet wel en moefte gheschildert wesen , door dien de Vogelen die andersins voor de Menschen schuw zijn , op de Druyven dorsten komen , sonder voor den Jongen vervaert te wesen.

Wat som-
mige tot
verschoo-
ningh van
hare wer-
ken by-
brengen.

Eenige verschoonen oock dickwils hare Wercken , met te seggen datse daer niet lange aen geschildert hebben (niet tegenstaende sy haer daer over na hun uysterste vermoegen hebben af-geslooft ,) op datmen alles daer in soo naeuw niet onderfloecken , noch examineeren en soude : Of gelijk seecker Schilder eens deed , soo wanneer hy aen een verstandigh Meester een Tafereel liet sien , by welcke hy seyde , dat hebbe ick soo maer ter vlucht in een dagh of ander-half aen geveeght ; meenende over sijn Kloeckheydt gepresen te worden ; maer dien Baes antwoorde heel buyten den anderen sijn verwachtinge , seggende ick kan 't oock heel wel sien datje niet veel tijdt daer toe ghebruyckt en hebt.

Hoemen
hem in 't
besien van
andere
Luyden

Resteert nu noch , om dit Capittel te beslyuten , dat men wete hoemen sich in het oordeelen en beschouwen van andere Luyden Wercken moet dragen : en daer toe salmen

men kortelijck in 't algemeen aenmercken , datmen de kleyne gebreecken en pickediljes niet al te naeuw examineeren , noch te seer berispen en moet ; noch de groote misflagen niet te licht door de Vingeren sien : Want soo een Schilder hem hier in onvoorsichtigh komt te dragen , soo loopt hy gevaer om by alle andere veracht , en seer gehaet te werden.

Konst sal dragen om wel te oordeelen

Het sevende Capittel.

GElijck wy inde voorgaende Capittelen hebben verstaen , de bysonderste noodwendigheyr die tot den algemeenen Schilder behoort , soo laet ons nu aenmercken , hoe een verstandigh Schilder hem in het begin , midden en eynde van sijn studieus leven sal dragen , op dat alles wat tot hier toe geseyt is , in dit Capittel mochte beslooten worden.

De gansche Pogingh van een Schilder die na een geluckigh eynde traght , kan bequaemelijck in dry onderscheyde tijden van Doeningh afgedeelt worden. d'Eerste is de studie diemen moet aenwenden om te leeren ; De tweede , geleert zijnde , te yveren na eenen grooten naem : De derde , te arbeyden om een eerlijcken Rijckdom te verkrijgen.

't Gansche leven van een verstandigh Schilder in 3 tijden onderscheyden.

Aengaende voor eerst de Leeringh , die moetmen vroegh beginnen , voorsichigh aenleggen , ende van alles dat de algemeene Teycken-Konst , Bouw-konst , Perspectijf , Mensch-kunde , Ordineeringh ende Colo-

I. De Leer-tijt.

116 *Inleydingh tot de Practijck*

reeringh aengaet , neerstigh doorsoecken ,
 ende arbeiden om van jonghs aen , sulcken
 fixen ende vaerdigen maniere aen te nemen ,
 datmen in geene dingen verlegen en blijve ;
 noch oyt een arbeytsame pijnlijckheyt in sij-
 ne Konst-Wercken en laet blijcken , maer de
 rechte eenvoudigheyt der nature kome te
 vertoonen ; welcke alleen ende oock niet
 anders verkregen wort , dan , na datmen van
 alles goede fundamenten geleyt heeft , want
 die Jongelingen welcke vande voornaemste
 gronden der Konsten weynigh wercks maec-
 ken , geven weynigh hope van seer geleert
 daer in te werden. Veele raecken de fonda-
 menten der Konsten wel eens aen ; maer soo
 haest sy die begonnen hebben , stappen sy daer
 over heen , ende maecten daer na dingen die
 sonder gront-vest zijn , en dus komt het na
 de lesse van *Seneca* te geschieden , als hy seyt,
Wat geen fundament en heeft , moet inder haest
Bouw-valligh worden. Maer niet tegenstaen-
 de de gront-lessen ons inden beginne wat on-
 soet ja onnoodigh schijnen , soo moetmen
 weten dat de nuttigheyt en vermaeckelijck-
 heyt van veele Leer - stucken alleen in hare
 uyt-eynden gelegen is. Hierom soo salmen
 trachten de noodige Kuntenschappen door de
 ware maniere te bekomen , want het geen
 men gelukkig vinden wil , moetmen in sij-
 nen eygen wegh soecken , ende soo doende
 looptmen 't gesochte recht inde mondt. Als-
 dan machmen hem begeven , om met een
 verlicht verstandt , brave dingen te dorven
 aenvangen , ende die regeeren na goede en
 welverstante gront-regulen , sonder sich met
 dese

Datmen
 de fonda-
 menten in
 grootach-
 ting moet
 houden.

Nuttig-
 heyt der
 Leer-stuc-
 ken is in 't
 eynde ge-
 legen.

der algemeene Schilder-Konst. 117

dese of gene Krucken te behelpen. De
„rechtfinnighe Konst (seght *Quintilianus*)
„wert dan eerst voor goet gekeurt, wan-
„neerse hare meeste kracht op een seeckere
„wijse, omtrent de aensienlijkste dinghen
„bestaet aen te leggen; de by-weghen en
„kromme sprongen daer-en-tegen die buy-
„ten de ware regulen loopen, zijn enckele
„schuyt-wijnckels, ende sluyp-holen,
„tot welcke die gene haren toe-vlucht ne-
„men, die inde Konst niet seer vast en gaen;
„even als de gene die niet wel te been zijn,
„sich in het loopen, met keeren en wenden,
„soecken te ontsluypen.

Soo moet oock een jongh Schilder in 't
midden van sijnen voortganch dickwils be-
proeven, en aen dees en gene dingen onder-
soecken, hoe veel sijne schouderen beginnen
te kunnen dragen, ende verscheyde Iaren
en Maenden van sijne studie teghen elkander
overwegen, en opnemen hoe veel hy is ge-
vordert, wat krachteu hy nu meer dan in die
rijt heeft bekomen; met wat grondige ken-
nis hy nu dit of dat beter als te vooren ver-
staet, en diergelijcke; op dat hy t'elckens
sijn kracht overweghende, geen swaerder
matery uyt en lese, als 't uysterste van zijn
vermogen dragen kan. Want gelijk als we
de proef-stucken van onsen eersten stoutmoe-
digen Arbeydt, niet tot op het laetste van
al onse doeninghe moeten uytstellen, soo
moetmen de bloodigheyt der schaem-schoe-
nen, oock niet te vroegh uyt trecken: Maer
alsdan machmen sich eerst op sijne Konst be-
ginnen te vertrouwen, soo wanneer datmen

Schoone
lesse van
*Quintilia-
nus.*

Hoemen
sijn voort-
ganch in 't
leeren be-
proeven
sal.

Wanneer-
men op
sijn Konst-
regulen
vertrou-
wen mach

hem na lange ervarentheyt verseeckert vint,
vande onseylbare regulen, na welcke dat-
men zijn dingen weet te richten. Dan is 'et
datmen sich mach verlaten, op de Deughden
diemen seecker weet dat in sijne Tafereen-
len zijn; dewijl men bekent, hoedanigh,
ende door wat wegh men die daer heeft we-
ten in te brengen. Dan behoestmen weynigh
te vragen na de autoriteyt van die gene,
welcke uwe Wercken siften sullen, want
ghy zijt alreede verseeckert, dat het alder-
gheleerste oordeel u voordeel aen u eere
toe-brenghen kan: Daer zijn weynigh
„sulcke schamige Menschen te vinden (seght
„*Quintilianus*,) die sich niet en verftouten
„op de kennis van haer eygen vermogen, soo
„wanneer hun ghemoet ghewisselijck ver-
„seeckert, dat het haer aen geen Kunst en
„ontbreeckt: Invoegen de schaemte alder-
„best verberert wort, door 't vrymoedigh
„vertrouwen dat wy op ons selven heb-
„ben. Staet oock wel aen te mercken dat
dese stoutmoedigheyt niet uyt sorgeloosheyt
noch lossigheyt en moet voortkomen, want
men staet geduerigh in perijckel van te val-
len, waerom datmen oock met eengestadige
sorge seer omsichtigh moet wesen; doch
meer uyt een redelijck beseffen van de on-
heyllen tot welckmen sou kunnen vervallen,
als wel uyt een slaefachtige vreesse voor de
selve: Want *het schroomachtigh vermijden
der gebreecken* (seght *Horatius* in sijn Boeck
vande Dicht-Konst) *wort het grootste ghe-
breck, soo wanneer als men onaerdighlijck daer
mede te Werck gaet.*

Toever-
sicht in
dese be-
proeving.

der algemeene Schilder-Konst. 119

Nu soo staet inde tweede tijt te letten op de middelen diemen moet aenwenden, om eenen heerlijcken ende grooten naem te bekomen: Door de Eere (seght *Iunius*) wert de Schilder-Konst als door't rechte Lock-aes aengeset. Soo is oock de hope van een onstertelijcken naem te bekomen, het eenigh oogh-merck der oude Vermaerde Konstenaers geweest; wetende dat indien sy dien konden bereycken, het haer aen geen winste ontbreecken soude. Men kan geen wegh, die daer op uytloopt nader practiseeren, dan te arbeiden om sich Universeel in de Konst te maecken, en gelijckmen seyt over al t'huys te zijn; invoegen men alle ende een yegelijk kome te voldoen. Hoe menighmael sietmen door gebreck van dese algemeenheyt dat fraye Meesters hare Tafereelen bederven met yets daer by te maecken, op welke sy haer niet en verstaen; als by Exempel een Beeldt-Schilder, dat hy Lantschappen by sijn Historyen maect die niet en Deugen, of Gebouwen en anders tegen de order-maten ende perspectijf regels daer by ordineert, ende diergelijcke, als de verstandige genoegh sal vatten: In alle welke misslagen een Schilder niet en sal vervallen, by aldien hy sich op de algemeene wetenschappen verstaet.

2 Tijt
om een
grooten
naem te
bekomen.

Datmen
moet foe-
ken alge-
meen in
de Konst
te zijn.

Men soude hier tegen kunnen inbrengen, datter Remedien zijn om in desengholpen te werden, ende datmen, gelijck het veel geschiet, sijne stucken door andere kan laten op maecken, als by voorbeelt, dat een Beelde-Schilder sijne verschieten van een Landt-

Tegen-
werpingh
van som-
mige.

120 *Inleydingh tot de Praëtijck*

ſchap-Schilder laet maecten, of de Gebouwen van een die de Architecture ende perſpectijf verſtaet, ende ſoo voort: Waerom een Landſchap-Schilder ſijn ſtucken door een Beeldenaer kan laten ſtoffeeren, gelijkmen dat ſoo noemt: Invoegen datter dickwils twee, dry, à vier Meesters aen een Tafereel geſchildert hebben. Hier omtrent heeft de Ervarentheyt geleert, dat de Beelden in ſoodanige ſtucken dickwils worden ingelapt even offer uyt de Lucht ingevallen waren; of immers daer in niet en hoorden. Want menighmael en wert van de Stoffeerders het voornemen vanden Meester, noch de verkiefinghe van het Dagh-licht, noch de behoorlijcke wijkinge der gronden, de Perſpectijf, Ja den ganschen aert van 't Landſchap niet verſtaen; veel min dan datſe het in het toe-paſſen harer Beelden in acht fouden nemen: invoegen dat ſy gantsch onge-aerde Beelden van eenen ſchoonen dag in een ſommer Landſchap komen te maecten, en diergelijcke miſſlagen meer, die tegen de waerheyt der nature, en regelen vande Konſt ſtrijden. 'k Hebbe veelmael geobſerveert, dat de Beeleen ende Beesten, die vanden Landſchap-Schilder ſelfs daer in gemaect waren, die (hoe ſlecht ſy pock mogten geteykent weſen) nochtans beter uyt eenen aert na het Landſchap geplaeft, en Geſchildert waren, dan andere die al van een goet Meester daer waren by-geſtaft. Soo datter, (ſonder dat nochtans yemants doen in 't byſonder worde berispt) dit in 't korte kan toegeſeyt werden; datter weynighe van die
welcke

Haer miſſlagh ontdeckt.

Door ervarentheyt van veel voorvallen wederleyt.

der algemeene Schilder-Konst. 121

welcke andere in haer Werck moeten te hulpe roepen, gesien worden, die de naem van een groot Universeel Meester dragen, noch oock dat hare stucken in een ongemeene hoogh-achtingh zijn; en 't is niet vrent, want wat onghelijck soude men doen, datmen yemandt die van dry à vier Vaders was voort geteelt, den naem van een Hoere-Kint gaf.

Gelijckenis waerom sommige geen groot Meester kunnen genaemt worden.

Soo weten wy oock wel, dat het niet mogelijk en is, alles door regulen van buyten te leeren, en datmen derhalven het leven in velen diende te gebruycken: maer alsoo het veelmalen gebeurt datmen het leven op die tijt als 't ons van nooden is, niet en kan bekomen, soo behoordemen neerstigh te wesen om in sijnen opgaenden tijt alle dingen te modellen, insonderheyt soo wanneer d'occafie presenteert, om wat ongemeens van fraye Lichten, Verschieten, Geboomten, Kruyden, Offen, Koeyen, Schapen, Bocken, Honden, Swijnen, Paerden, Ezels, Gevogelte, Wapenen, Goude, Silvere en Kopere Geschirren, Vruchten, Bloemen, Aerd'- en Boom-gewassen; oock eenighe schoone Tronyen, ende Handen van Oude en Jonge Mannen en Vrouwen, Mooren en naeckte Kinderkens. Voornaementlijck moeten sijn kans waernemen ontrent de vremdigheden, als van Leeuwen, Tygers, Beeren, Olyphanten, Kameelen ende diergelijcke wilde Dieren, diemen selden onder oogen krijght, en somtijts evenwel hebben moet om in sijn Inventien toe te passen; daerom datmen die in verscheyde opfichten en

Hoemen moet soeken veel dingen te modellen.

En welke voornaementlijck.

122 *Inleydingh tot de Practijck*

verkieſingen moet ſien te bekomen. Staet alleen hier in goede toeverſicht te nemen, om die Meesterlijck ende niet Kinderachtigh te paſſe te brengen.

Men moet ſich ſien bemint te maken.

Inſgelijcks moetmen ſich oock by Grootte ende Kleyne in allerley voorval ſoecken bemint te maecten, maer niet trachten om de domme menighte alleen te behagen, want dan ſoumen ſeeckerlijck de alderwijſte miſhagen.

Ludovicus Davincy willende ſijn Deſcipulen leeren hoe ſy hun wegen hare Schilder-Konſt by yeder een aengenaem ſouden maecten, niet teghenſtaende ſy van byſondere ſmaecten mochten weſen, gaf haer deſe Leſſe: Namentlijck dat ſy in een en de ſelve Ordinantie, ſommighe dinghen ſouden brengen die ſterck geſchaduwet, ende andere wederom die veel ſachter aengetaſt waren, doch in ſulcker voegen datmen de reden en oorſaeck van waer de ſtercke ende flaeuwe ſchaduwen voortquamen, klaerlijck kon bekennen.

Gemeene opmerkingen om ſich bemint te maken.

Soo zijnder noch verſcheyden andere voorvallen, daer inden Schilder hem voorſichtigh moet draghen, wil hy inde gunſte der Menſchen komen. In 't gemeen willende Menſchen altijd ſchoonder zijn dan ſy inder daet ben; ghemerckt elck ſich ſelven geerne behaeght: Hierom moet den Schilder in het Conterfeyten een betamelijke flateringh, die meer natuerlijck dan op-ghepronckt is, ſich aenwennen; de Poſtueren wel in een goeden ſtant verkieſen, ſchoon en ſonder onaenghename ſchaduwen inde
Tronyen

der algemeene Schilder-Konst. 123

Tronyen wesentlijck doen gelijcken : want indien yemandt schoonheydt heeft, hy siet het geerne in sijn Schilderye.

Diogenis Laertius verhaelt van seecker Jongelinc die hem binnen *Athenen* heel schoon, ende gansch cierlijck gekleet liet uyttschilderen, na welck model hy hem dan dickwils ginck op-proncken, om hem waert't mogelijk soo schoon als sijne Schilderye te vertoon.

Het tegendeel liet *Agésilau*s blijcken ; want om dat hy leelijck en kleen van Persoon was en wilde hy niet gheschildert wesen.

Om dese reden, soo moet de abelheydt vanden Schilder, de mismaecktheden door d'een of d'ander aerdige verkiefsinge weren te bedecken. *Alexander* liet sich met de eene Handt om hoogh Schilderen, van welck een Vinger voor een gedeelte van sijn Aengesichte quam, om door dat middel een Lityeycken, van sijne Tronye aerdigh ende ongeacht te bedecken. *Apelles* Beelden den Koningh *Antigonus* op sijden uyt, op datmen de mismaecktheyt van sijne een Oogh, niet sien en soude.

Exempe-
len van
die door
abelhey
hun be-
mint, we-
gen hun
Werck
maecten.

Voor alle dingen moet oock een Meesterlijck Schilder wil hy eenen goeden naem behouden, seer na-denckende en omsichtigh in al sijn doen wesen, insonderheynt ontrent sijn Inventien, en by-een ordineeringe der Historyen, op dat hy niet alleen geen onmogelijcke of Konst-strijdige dingen voort en brenge; maer dat hy doch in geen en deele dingen maeckt, van welcke, of de Luyden
diese

Een Schil-
der moet
omsichtig
ende na-
denkende
wesen.

124 *Inleydingh tot de Practijck*

diese toehooren, of andere diese beschouwen sullen, eenen quaden uytleggh daer van doen kunnen, of oock buyten de Intenty vanden Schilder, oorfaeck van beschimpingh verleenen. Hierom is 'et datmen sich alrijdt wel vanden sin en waerheydt van sijn voor-nemen moet verseeckeren, datse op een goede meeninge, en in reden bestaende uytleggh gegrontveft is. Wil dan evenwel het quaetwilligh onverstant der Spotters, buyten de gefonde meeninge vanden Schilder, eenen valschen uytleggh daer over doen, soo moetmen alrijt veerdigh wesen, om dat met een abel-aerdigen quinck-slagh wederom goet te maecken. Een Exempel hier van verhaelt ons *Thomas Roe*, Engels Ambassadeur, in sijne *Voyagie*, dat doe hy aenden Grootten *Mogol* gesonden wiert, neffens andere gheschencken twee Kunstige geschilderde Tafereelen aenden *Mogol* op-offerde; inde eene was een slapende Venus, die van een Satyr by de Neus gevat wiert, in d'ander stont een Paert ende een Stier: den *Mogol* dese stucken besijnde, vraeghde seer nae-keurigh watse rebeduyden hadden, ende geliet sich met een verbelght gesicht, dat hy dese Schilderyen tot beschimpingh over sijn Volck opnam, even of sy Hooren-dragers waren gelijk desen Satyr; den Ambassadeur de snof inde Neus krijgende vreesde voor ongenoegen, seyde seer beleefdelyck dat hy niet en wist wat den Schilder daer mede gemeent hadde; den *Mogol* voer al wederom voort met vragen over 't ander stuck, seggende, meent ghy dan dat ick geen Paerden

Exempel om de quade uytleggen van eenighe Schilderye met een quink-slag goet te maecken.

of Stieren en kenne. Flux antwoorde *Thomas Roe*, wy hebben dat wel geweten, maer mijn Meesters hebben met dese twee Schilderyen willen toonen wat Schepsels en Dieren hun Landt voortbrenght, om u daer mede te kunnen dienen; by aldien ghy maer gebieden wilt. Door welke welbedachte uytvlucht den *Mogol* hem liet paeyen, ende den Af-gesandt een groot ghevaer ontquam.

Daer is oock noch een ander middel, waer door den Schilder hem selven een Vermaerden Naem kan maecken: Namentlijk dat hy somtijts, tijt ende vlijt daer toe aenwent, om eenige van sijn beste ordinantien en teyckeningen in print uyt te geven: Want vermits die de geheele Werelt door-wandelen, en in alle Liefhebbers handen komen, en dat de Schilderyen meest altijt maer in eene plaets blijven, soo is licht af te nemen datmen door eenige Print-Konst inde Wereldt te brengen, meerder bekent kan worden. Hier toe kanmen lichtelijck, als tot een buytens-tijdige oeffeninge, en sijn eyghen selfs vermaeckingh, de handen aen het werck slaen; niet datmen dat door een langhwijligen arbeydt van in 't Koper te snijden, (dat veel moeyten in heeft, om het Graef-yser wel te leeren handelen,) sou halen; maer door een lichte maniere, van met sterck water te Etzen of in Koper in te bijten, welke veel korter en gemakelijcker gaet dan het snyen met de Graveer-yfers, gelijk die nu oock in Vranckrijck en in Hollandt soo gemeen, en fraey geoeffent wert, datmen se

Darmen
sich door
Printen
nyt te
geven kan
in naem
brengen.

naeu-

126 *Inleydingh tot de Practijck*

naelicx van 't Snyen onderscheyden kan.

Weynigh Jaren geleden, heeft *A. Bosse*, binnen Parijs, hier van een gansch Boeck geschreven, dat oock naderhandt in 't Hooghduyts en Neder-duyts is over gheset; In welck hy aenwijft de gronden te maecten, hoemen dat op de Platen sal frijcken, droogen, hart ende swart maecten sal, hoemen de Teycken-naelden sal slijpen, vastsetten, ende op het Koper regeeren sal, op wat wijze het Starck-water gemaectt ende op het Koper gegoten wort, ende alle andere noodige handt-grepen die daer toe vereyft werden, dien hy op twee verscheyden wijzen, d'een met eenen harden d'ander met eenen weecken grondt leert: Soo dat hy alles klaerlijck tot het maecten der Druck-Parisse toe, volgens sijn eygen ondervinding, als een nuttighe Wetenschap voor de Liefhebbers der Teycken- en Schilder-Konst, daer in komt aen te wijzen. Gelijck hy selfs oock wegen het voordeel datter de Konst-Oeffeningh door kan verkrijgen, inde Voorreden van 't gemelde Boeck komt te seggen, dat het te wenschen waer, dat alle Schilders ende Teyckenaers sich tot dese Wetenschap van 't Etzen begaven, op dat wy door dat middel meerder fraye Printen mochten bekomen, die wy nu missen moeten. Oock soumen hier by kunnen aenmercken, datmen door Platen na eenige van sijn beste stucken, door andere te laten snijden, tot het selve ooghmerck soude kunnen komen.

Dient oock noch vorder aengemerckt te werden, dat het Reyfen en belichtigen van
andere

andere Landen , en aensienlijk Rijcken , den Jonge Schilders nuttigh kan wesen , ende mede tot een middel dient om sich eenighfins vermaert te maecken ; hoewel datmen om eenen naem alleen sonder eenige Meesterlijke geleertheyt mede te brengen , geen reyse en behoeft , na Roomen of elders heen te doen : Wantmen , op sulcken wijs wederom in sijn Vaderlandt komende , occasie verschaft , om van de Verstandige die u te vooren hebben gekent , uytgelachen te werden ; die u dickwils souden nageven datter eenen Ezel in Lijf-Lant is geweest , en dat hy noch Gygaegt als hy t'Huys komt , en diergelijke smaet-redenen , diese dan met recht komen uyt te braecken ; invoegen men dan alleen uyt insigt van wat bysonders te leeren , het reysen moet beginnen . Dit moetmen oock niet ter loops doen , als de Honden te Kerck gaen , die eens blaffen en wederom te rugh loopen , meenende 'k hebber gheweest ; maer neen , men moet ergens een wijle tijts zijn verblijf nemen , op datmer wat sou konnen sien ; Wat leeren , ende wat van daer brengen .

Soo plachten eertijts fraye Borsten , Italien te gaen besoecken , en verbleven een wijle te Roomen , om onder 't Schilderen aldaer de Teycken-school te oeffenen , die veele dan namaels na Venetien gingen , om het wel Schilderen en Coloreeren te leeren , gelijk d'exempelen van veel Meesters geuygen konnen .

Veele besoecken heden Vranckrijck , daer thans oock wel wat te leeren is , als men kan
af-

afnemen uyt de veelvoudige fraye dingen die 'er dagelicks werden van daen gebracht. Het is mede bekend datmen vanden Konstenaers die een wijle vremde Konst-Schoolen besocht hebben, een groote verwachtingh heeft, ende dat dienvolgende het gene men dan van daer mede brenghet, aengenaem by de Lief-hebbers is, by aldient soo veel is, dat het hare ooge behagen kan; invoegen daer noch altijd grooter roep van uyt gaet als het inder daet is; ontrent welck geval het gheschapien staet, om sich voorsichtigh te dragen, op datmen die mare niet wederom en komt te verliezen; datmen dickwils siet gebeuren, en dat meest altijd, wanneerse Leuy en yverloos worden, en steunen op den naem die van hem begint uyt te gaen; ende en dencken niet dat het swaerder valt het verkregene wel te bewaren, dan yets van nieuws te gewinnen; op welck voornamentlijck te letten staet.

Datmen sich op een grooten naem niet en moet verhooverdigen.

Verwaent-
heyt van
Xeuus.

Soo staet hier voor een Konstenaer oock noch te Notceren, dat by aldien het geluck hem soodanigh in sijne neerstige study boven alle geseyde swarigheden te hulpe quam, dat hy den naem van een groot Universeel Meester verkrege, dat hy alsdan wel toefie, dat hy hem selven op de Wiecken vande Faem, tot trotsheyt en opgeblasentheyt niet en laet vervoeren: Want dat by alle verstandige dapper mispresen wort. *Xeuus* wiert, om dat hy Helena eens soo verwonderens waerdigh wel getroffen had, soo hovaerdigh, dat hyse niet dan voor een groot stuck Gelts en wilde laten kijcken: Ja hy wiert
op

op 't laetste over sijn Konst soo moedigh en verwaent, dat hy sijnen Naem *Xeuxis* met groote Goude Letteren op sijnen Mantel liet setten, om over straet gaende, van yeder een bekent te wesen.

Indien yemandt waerlijck den naem van een groot Meester verdient, en dat sijne Wercken vol vande ware deught der Konste konnen ge-oordelt worden, en dat sy alle nootwendigheden, soo van goede Teyckeningh en proportie, behoorlijcke reddinge en houdinge in haer hebben; die over een komen met de Plaets en 't licht, in welcke de voorwerpselen zijn; en dat de schaduw en dagen geschickt zijn, na de occasie van welcke sy werden voort gebracht; en dat voorts alle de Beelden gedisponeert en gecololeert zijn, na den inhoud vande Historye diemen wil vertoon en; daer-en-boven datse aendachtigh ende werckelijck hun doeningen en herts-toghten voort-brenghen, die met haer gansche standt over een komen; soo machmen wel op sijn Konst vertrouwen, nochtans nedrigh van herten, en ghemeensaem van ommegangh wesen: Want de hovaerdy maect onse Vyanden listigh, om met Leugenen en quade parten, onsen goeden naem en faem te ondermijnen; die niet als door sich wel ende loffelijck omtrent mindere Meesters te dragen, en konnen overwonnen worden. Indien staet zijnde, is het tijt om na eerlijck Gewin en Rijckdom om te sien. Soo ras men sich kan verseeckeren datmen door sijn gedane Neerftigheydt een volkomen Meester geworden

Wat d'ho-
vaerdy
dickwils
te wege
brengh.

3. Tijt
van een
groot
Meester
om Rijck-
dom te
krijgen.

130 *Inleydingh tot de Practijck*

Gunste
der groote
en Konst-
kenners.

is, die sonder alle hulp van andere onderwij-
fers alleen kan voort studeeren, en dat sijnen
Naem daer by begint vermaert te werden,
soo moeten men trachten sich selven over al
inde gunste der Menschen in te dringhen;
insonderheyt meest omtrent de groote, als
Koningen, Princen, Vorsten en Heeren,
ende wel voornamentlijk by die, welke
door Liefde tot de Konst, de Konstenaer
beminnen, ende deselve door rijckelijck te
beloonen de handt boven 't hooft houden:
Oock omtrent verstandighe en Geleerde
Heeren, die goede Kunst-kenders zijn,
ende u hier en daer konnen voor-draghen,
en Recommanderen daer wat Meester-
lijcks te maecken valt. 't Gaet gemeene-
lijck seecker, dat soo den Coningh is,
soo zijn de Onderdanen; hierom is yeder
genegen om sich van der Overheden Werck-
Luyden geern te laten dienen: Wie en
weet niet hoe menighe hier door tot een
Man geworden is; leeft het leven vande ver-
maerde Schilders, en ghy sult meer dan
overvloedige Exempelen vinden; of by al-
dien het u te verr' is om uyt de Boecken
te halen, soo aen-merckt de geachtheydt
die wy daghelijcks van verscheyde Mec-
sters in Vranckrijk en elders komen te
hooren: Ja hoe groote Sommen Gelts aen
sommighe gheboden worden, om hunne
Woon-plaets te willen veranderen, en
haer daer door inde Hoven der Princen te
locken, en soo voorts.

Edoch staet voor een Verstandigh Man
omtrent dese dingen wel te letten, datmen
sich

sich op de gunste der groote niet te veel, veel min alleene sal vertrouwen, noch hem geheel op hare mildadige belooningh verlaten, om niet ten dienste vande Gemeene Onderdanen yets uyt te rechten. d'Ervarentheyt heeft geleert dat de belooningh onsecker gaet, insonderheyt ontrent den arbeyt diemen dickwils uyt insicht van eenigh boven gemeen voordeel, of gunstige inclinatie der Gezagh-hebberen te verkrijgen, aenleyt: Want het komt menighmael buyten onse verwachtinge seer sober uyt te vallen, ende dan en staet 'er niet dan mistroost en wanhoop voor de deur des Constenaers; invoegen het beter is, op een seeckere en ghewisse winste, die met de gelijcke waerde onser Konst-Wercken over een komt, sich te verlaten, dan te hopen op een in-gebeelden Gouden Bergh, van groote beloften, waer van 't volbrengen hanght aende Wispeltuerige Fortuyn, of onbeleefde quaet-aerdigheyt des beloovers. Al kreegh *Apelles* voor 't Conterfeytsel van *Alexander* twinigh Talenten Gout, soo en lucktend' *Andreas Matineas* op verr' na soo wel niet: Dien goeden Meester Schilderde op hope van een Kercklijcke bedieninge voor sijn Soonen te verkrijgen, een Gallerye voor den Paus *Innocentius* de VII. Maer hy kreegh niets daer voor, dan dat den Paus hem weynigh tijt daer na, de seven Ondeugden belaste daer noch by te maecken, 't welck *Matineas* dede, maer hy Schilderde op sijn eyghen goetvinden de achste Ondeught, namentlijck

Men moet sich op de gunst der Groote niet verlaten.

Beter op seeckere winst gesien, dan sich op een ingebeelden overloon verlaten.

Exempelen hoe onsecker de belooningh gaet.

132 *Inleydingh tot de Practijck*

de Ondanckbaerheytt daer by , meenende door een heymelijck verwijten by den Paus wat op te doen , en sijn mildadigheyt gaende te maecten : *Innocentius* de uyt-beeldingen siende , vraeghde *Andreas* met verwonderingh , waer hy meer dan van seven Ondeughden gehoort hadde ; *Matineas* antwoorde en seyde , de Ondanckbaerheytt is thans soo groot en ghemeen onder alle soort van Menschen , datse mijns Oordeels wel voor de achtste mach Geschildert worden : Paus *Innocentius* desen duw in sijn Wambays voelende , hielt sich echter innocent , en seyde Schildert nu daer teghen over de seven Deughden , en voeghter de Lijtsaemheydt voor de achtste by : Invoegen *Matineas* , verswaringh van Arbeyt , en schimp tot sijnen loon bequam.

Bestuyt
van dese
Inley-
dingh.

Meerder Exempelen , achten wy niet noodigh op te halen , maer vermeenen 't gene soo hier in , als in alle de voorge-
melde dingen , die tot een generale inley-
ninge vande algemeene Schilder-Konst die-
den konnen , genoegh geseydt te hebben ;
des wy , om den Konst-oeffenenden Leser
niet lange met woorden sonder faecken op
te houden , willen eyndigen , en den Konst-
oeffenaer uytstellen , tot op onse practijck
Regelen , die wy verhoppen in een ander
Werck te laten volgen , gemerckt die mee-
rendeel zijn af-gevaerdicht ; verhoppen dat
het goede daer in ghevonden wordende ,
fondament sal geven , om de ware Konst-
oeffeningh op te Bouwen , en dat de mis-
grepen by ons buyten weten begaen , niet
soo

der algemeene Schilder-Konst. 133

foo seer en fullen dienen, om de nijdighe
oorfaeck van berispingh te verleenen, als
wel tot aenleydingh der gauwer Geesten,
om de Heerlijcke en algemeene Schilder-
Konst, van tijt tot tijt op te toyen, ende
te verbeteren.

E Y N D E.